

A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij a jejich myšlenkový odkaz v současné pedagogice

Galina Med'annik

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Galyna Medyannyk**

Osobní číslo: **H15252**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinský a jejich myšlenkový odkaz v současné pedagogice**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální pedagogiky, osobností sociálních pedagogů A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského, výchovy dětí a mládeže.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů a textové analýzy.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. ISBN 80-24713-6-9-1.

PECHA, Libor. *Makarenko a současná kolektivní výchova*. Praha: SPN 1968.

SUCHOMLINSKIJ, Vasilij Aleksandrovič. *Hovory s mladým ředitelem školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976.

BALVÍN, Jaroslav. *Teorie výchovy a vzdělávání pro oblast sociální pedagogiky a andragogiky*. Praha: Hnutí R, 2013.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Public Promotion, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

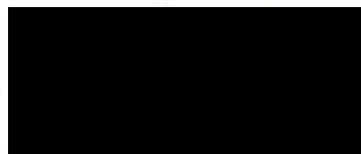
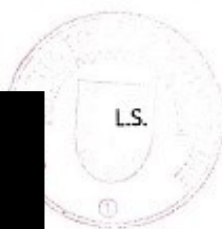
BEDNÁŘOVÁ, Tetjana. V. A. Suchomlinskij a jeho pedagogický odkaz: k 70. výročí narození. Praha: Československá redakce VN MON, 1988.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **11. ledna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 11. ledna 2018

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

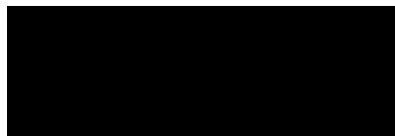
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně, 2.03.2018

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybovajícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k větší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá pedagogickým dědictvím A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského z pohledu jejich originality a jedinečnosti ve spektru současné pedagogiky. Vasilij Alexandrovič Suchomlinsky a Anton Semjonovič Makarenko byli jedni z největších pedagogických osobností dvacátého století. Zkušenosti jejich vlastních, dlouholetých praxí a zobecnění obrovského pedagogického dědictví minulosti, v současnosti potvrzují, že síla a možnosti výchovy jsou nevyčerpatelné. Tito pedagogové se řídili přesvědčením, že výchova přesně odráží život, musí být plná života a z plného života vycházet. Jedině tak má výchova moc. Zvláště významným pedagogickým přínosem obou autorů byla jejich práce na vývoji teorie a praxe o důležitosti kolektivu.

V bakalářské práci dále popisujeme pedagogické názory na význam osobností A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského a na jejich pedagogické zkušenosti. Podíváme se podrobněji na dva vzdělávací systémy, reprezentované V. A. Suchomlinským a A. S. Makarenkem, vymezíme společné rysy a rozdíly těchto systémů, zaměříme se na možnosti a potřebu využití těchto zkušeností v moderních pedagogických vědách.

Klíčová slova: pedagog, výchova, výchovný systém, učitel, pedagogické dědictví, osobnost.

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the pedagogical heritage of A. S. Makarenko and V. A. Suchomlinsky from the viewpoint of their originality and uniqueness in the spectrum of current pedagogy. Vasily Alexandrovich Suchomlinský and Anton Semenovich Makarenko are one of the greatest pedagogic personalities of the twentieth century. Their long-term experience gained in their practice, which generalizes the large pedagogic heritage of the past and today, confirms that the strength and possibilities of upbringing are inexhaustible. They followed a belief that upbringing precisely reflects life and must be full of life and be derived from a full life, only thus the upbringing has power. The work of both authors on development theories and group practice are very significant contributions in pedagogy. The thesis describes the pedagogical opinions about the significance of personality of A. S. Makarenko and V. A. Suchomlinsky and their pedagogical experience. In detail we shall look into two educational systems of V. A. Suchomlinsky and A. S. Makarenko, define their common characteristics and also differences. The thesis also points out the possibilities and the need to use this experience in modern pedagogical sciences.

Keywords: pedagogue, upbringing, upbringing system, teacher, pedagogic heritage, personality.

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc., za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Motto

Nad zlato dražší klenot jest dítě, ale nad sklo křehčejší, rozraziti se neb snadně muž, a škoda odtud nenabytá (tj. nesmírná). J. A. Komenský.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM	12
1.1 STAV ZKOUMANÉHO TÉMATU V LITERATUŘE A DOKUMENTECH.....	15
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE.....	18
1.3 K ZÁKLADNÍM POJMŮM.....	22
2 PEDAGOGICKÉ DĚDICTVÍ A. S. MAKARENKA A V. A. SUCHOMLINSKÉHO	24
2.1 ÚČELNÉ UTVÁŘENÍ A ROZVOJ OSOBNOSTI	24
2.2 SPOLEČNÉ RYSY VÝCHOVNÉHO SYSTÉMU A. S. MAKARENKA A V. A. SUCHOMLINSKÉHO	25
2.3 ROZDÍLY V SYSTÉMECH MAKARENKA A SUCHOMLINSKÉHO	27
3 SOUČASNÁ VÝCHOVA VE SPOJENÍ S KLASIKOU	29
3.1 SYSTÉM MAKARENKA: 5 PRINCIPŮ VÝCHOVY SILNÉ OSOBNOSTI.....	29
3.2 VÝCHOVNÉ RADY V. A. SUCHOMLINSKÉHO.....	31
3.3 PLUSY A MINUSY PEDAGOGICKÝCH SYSTÉMŮ A. S. MAKARENKA A V. A. SUCHOMLINSKÉHO	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 METODOLOGIE A CÍLE VÝZKUMU	36
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	36
4.2 VÝZKUMNÁ METODA	37
4.3 CÍLE VÝZKUMU	38
4.4 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A VÝZKUMNÝ VZOREK	38
4.5 METODA SBĚRU DAT	42
4.6 METODA ANALÝZY DAT	43
5 VLASTNÍ VÝZKUM	46
5.1 KÓDY A KATEGORIE	46
5.2 INTERPRETACE DAT	46
5.3 HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	64
6. DISKUSE	66
7. SHRUTÍ VÝZKUMU	68
8. DOPORUČENÍ	70
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
PŘÍLOHA I: PŘEPIS ROZHOVORU	77
PŘÍLOHA II: REŠERŠE VÝBRANÉ LITERATURY	100
SEZNAM TABULEK	101
SEZNAM PŘÍLOH	102

ÚVOD

Světová pedagogická komunita slaví v letošním roce významná jubilea dvou světoznámých sovětských pedagogů 20. století, a to 100. výročí narození V. A. Suchomlinskeho a 130. výročí narození A. S. Makarenka.

Vasilij Alexandrovič Suchomlinskij budoval vztahy s dětmi na základě humánní pedagogiky a spolupráce. Jeho hlavním pedagogickým principem byla výchova bez trestu. Na základě humánní pedagogiky vytvořil systém výchovy, který se radikálně lišil od oficiálního, autoritářského, využívajícího hodnocení a trestů. Národní pedagogika si Suchomlinského cenila za přístup k dítěti jako k osobnosti, k nejvyššímu klenotu. Jeho výchova k práci v kolektivu, ke kráse, k přírodě, ke slovu, byla orientována na morálku a duchovnost. Základní myšlenky Suchomlinský vyjádřil v knize "Dávám srdce dětem". Věřil, že výchova zaujímá přední místo ve vytváření duchovně bohaté, harmonické a šťastné osobnosti. Věřil, že podstatou správného přístupu k dítěti je dialog a komunikace.

Anton Semjonovič Makarenko byl vynikající sovětský pedagog, známý především úspěšnou prací s mladistvými delikventy a dětmi z ulice. Komuny, uspořádané Makarenkem, vychovaly asi 3000 mladých lidí, bývalých tuláků a recidivistů, z nichž žádný nebyl opět uvězněn! Za Makarenkova života byla jeho pedagogika úřady odsouzena a považována za zakázanou. V roce 1988 získala Makarenkova pedagogika uznání od mezinárodní organizace UNESCO. Anton Makarenko spolu s Marií Montessori, Johnem Deweyem a Georgem Kershensteinerem se stali pedagogy, kteří ve 20. století ovlivnili způsob pedagogického myšlení.

Cílem této práce je zjistit jak se dívají současní pedagogové na význam osobnosti Makarenka a Suchomlinského a odpovědět na otázku, zda je **možné využít metody těchto klasiků pedagogiky i v současném výchovném procesu.**

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se skládá ze tří kapitol. První kapitola se věnuje osvětlení tématu pedagogického dědictví A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského, a to jak z literatury a dokumentů dostupných v českém jazyce, ale i z ruskojazyčných originálů. Kapitola pojednává o vztahu tématu k sociální pedagogice a konceptu sociálního vzdělávání A. S. Makarenka. Dále se zabývá pilíři humanistického systému vzdělávání V. A. Suchomlinského a vymezením základních pojmů, použitých v této práci.

Druhá kapitola se věnuje pedagogickému dědictví A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského. Zde jsou popsány společné a rozdílné rysy výchovných systémů obou pedagogů. Třetí kapitola se podrobně zabývá výchovnými systémy Makarenka a Suchomlinského.

Praktická část je také rozdělena do tří kapitol a věnuje se samotnému výzkumu. Pro analýzu dat našeho výzkumu jsme zvolili kvalitativní přístup, sběr dat byl proveden formou polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumným vzorkem jsou pedagogové z různých zemí, s dlouholetou pedagogickou praxí. Uskutečněný výběr byl záměrný. Cílem výzkumu je zjištění názoru těchto pedagogů na výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského a na možnosti jejich využití v současné době.

Domníváme se, že závěry, ke kterým jsme v rámci našeho výzkumu dospěli, budou v praxi prospěšné nejen pro odborníky, pracující v oblasti sociální pedagogiky, ale také pro pedagogy, kteří se věnují výchově dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 K TEORETICKÝM VÝCHODISKŮM A ZÁKLADNÍM POJMŮM

První kapitola bakalářské práce je rozdělena do tří podkapitol. Nejdříve se budeme zabývat stavem zkoumaného tématu v literatuře a v dokumentech. Druhá podkapitola se věnuje vztahu tématu k sociální pedagogice. Třetí podkapitola je zaměřena na základní specifické pojmy, vzhledem k použitým odborným názvům v obsahu závěrečné práce.

A.S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij jsou významní pedagogové, kteří se celý život zabývali výchovou dětí a pedagogikou. V tomto kontextu považujeme za vhodnou úvahu o pedagogice.

Pedagogika je věda o výchově, jež má kořeny v hluboké minulosti. Objevila se s prvními lidmi. Jakmile se výchova stala nezávislou společenskou funkcí, lidé začali přemýšlet o zobecnování zkušeností se vzdělávací činností. Již díla starověkých řeckých filozofů obsahovala velké množství zásadních myšlenek o otázkách vzdělávání. Ze starověkého Řecka vychází také původ a termín pedagogika, zakotvený jako název vědy o vzdělávání.

Zakladatelem pedagogiky starověkého Řecka je Sokrates. Sokrates učil své studenty vést dialog, diskuse a logicky myslet. Tato metoda hledání pravdy a učení dostala název "Sokratovská". Pro Sokratovskou metodu je klíčovým vzdělávacím systémem „otázka-odpověď“, jehož podstatou je trénovat logické myšlení.

Žák Sokrata, filozof Platón, založil vlastní školu, kde přednášel studentům. Tato škola byla nazývána Akademií Platóna (slovo "akademie" pochází od mýtického hrdiny jménem Akadem, na jehož počest bylo pojmenováno území v okolí Atén, kde Platón založil svou školu). V Platónově pedagogické teorii byla vyjádřena myšlenka - nadšení a znalost jsou jediný celek - proto znalost musí přinášet radost. Samotné slovo "škola" znamená v latině "volný čas" a volný čas je vždy spojen s něčím příjemným, proto je důležité udělat kognitivní proces příjemným a užitečným ve všech ohledech (Džurinskij, 1999).

Pokračovatelem Platónova pedagogického dědictví se stal jeho žák, slavný filozof Aristoteles, který založil svou vlastní školu. Aristoteles napsal díla o filozofii, psychologii, fyzice, biologii, etice, sociální politice, dějinách, umění poezie a rétoriky a pedagogiky. V jeho škole se jednalo především o obecnou kulturu člověka.

Aristoteles významně přispěl k pedagogice. Zadal věkovou periodizaci, viděl vzdělání jako prostředek k posílení státu, věřil, že školy by měly být veřejné a všichni občané by měli

dostávat stejné vzdělání. Rodinné a veřejné vzdělávání považoval za součást celého vzdělávání. Vypracoval princip vzdělávání - princip přírodnosti, lásky k přírodě. Dnes ve dvacátém století prosazujeme ekologizaci celého procesu výchovy, usilujeme o to, aby každý člověk byl od školních let naučen vnímat přírodu. Již Aristoteles se těmito otázkami zabýval a věnoval velkou pozornost mravnímu vzdělání. Podle Aristotela musí tělesná výchova předcházet intelektuálnímu vzdělávání (Fürstova, 2011).

Ve středověku byly otázky výchovy rozvíjeny filozofy-teology. Z tohoto důvodu byly pedagogické myšlenky nábožensky zbarvené a prodchnuté církevními dogmaty. Byla zapomenuta starověká myšlenka na nutnost všestranného rozvoje osobnosti. V souladu s ideologií, která v té době převládala, se ve vzdělání začalo uplatňovat kázání náboženské askeze, ponížení a duchovního zotročení jednotlivce, jako prostředku k zachování zbožnosti (Procházka, 2012).

V době renesance (14. – 16. století) se myšlenky na všestranný rozvoj jedince, jakožto cíle vzdělávání, začaly znovu rozvíjet. Ty však byly interpretovány pouze jako osvobození člověka od ideologických a politických vazeb feudalismu. Thomas More a Tomas Kampnila, stejně jako jejich pozdější stoupenci, snili o vytvoření nové společnosti, vyzdvihovali otázku potřebného komplexního rozvoje jednotlivce a spojili jeho implementaci v kombinaci vzdělávání a výchovy s produktivní prací. Další rozvoj pedagogického myšlení byl znát v pracích myslitelů období renesance, kdy došlo k rozpadu feudalismu, a začal vývoj buržoazní společnosti. Pedagogické práce se objevovaly v rámci filosofie, teologie a literatury. Nejvýznamnější osobnosti té doby předložili mnoho originálních a progresivních pedagogických myšlenek. Kritizovali středověkou scholastiku a mechanické „šprtání“, které se stalo hlavní metodou výuky, obhajovali humánní zacházení s dětmi, osvobození jednotlivce od vazeb feudálního útlaku a náboženské askeze (Kraus 2008).

Jan Amos Komenský (1592-1670), český myslitel - humanista, filozof a významný pedagog, vytvořil harmonický pedagogický systém, který byl progresivní v obsahu a je dosud aktuální. Na své důležité práci "Velká didaktika" pracoval Komenský od roku 1627 do roku 1638.

Moderní škola, všeobecné vzdělání (bez rozdílu národů, tříd, pohlaví), způsob vizuálního vzdělávání, zvuková metoda, výhoda rodného jazyka před cizím jazykem, způsob a pořadí školní výchovy, význam fyzických cvičení, zařazení hudby do počtu školních předmětů, střídání práce a odpočinku, zahrada a dětské hřiště ve škole a řada dalších praktických věcí

- za to vše vděčíme právě Komenskému. Je uznávanou osobností po celém světě. Jeho pedagogické myšlenky si stále zachovávají svou vědeckou hodnotu, přestože žil a pracoval před více než 360 lety.

Výuková metoda, kterou Komenský nabídl, neodvrací děti od učení. Naopak. Ze získávání znalostí se snaží vytvořit příjemný zážitek. Umožňuje tímto způsobem přejít na cestu k výšinám vědy bez nudy, křiku a bití, žertováním a hraním. Škola Komenského - dům radosti. Jeho didaktika je založena na principu účelnosti a vhodnosti přírody. Komenský navrhl myšlenku doživotního vzdělávání. Vyvinul systém předškolního a školního vzdělávání a výchovy. Řekl, že v každém státě by měly existovat akademie - vyšší školy pro mladé lidi od 18 do 24 let, stejně jako "školy dospělého věku". Je úžasné, že nápady které Komenský vyjádřil před 350 lety, jsou v naší době tak významné a užitečné. Právem je považován za skvělého učitele a vizionáře (Kraus, 2008).

V návaznosti na Komenského, obsahuje historie západní pedagogiky jména tak významných osobností, jako je John Locke (1632-1704) v Anglii, J. J. Rousseau (1712-1778) ve Francii, Heinrich Pestalozzi (1746-1827) ve Švýcarsku, Johann Herbart (1776 -1841) a Adolf Diesterwurg (1790-1866) v Německu.

Způsoby výchovy byly aktivně rozvíjeny také v ruské pedagogice. Je třeba poznamenat, že v Rusku byly školy otvírány již od pradávna. Například v roce 1030 byla v Novgorodě otevřena škola pro 300 dětí (Piskunov, 1998).

Významným přínosem pro rozvoj ruského pedagogického myšlení byl také M. V. Lomonosov (1711-1765). Vytvořil řadu vzdělávacích knih: "Rétorika" (1748), "Ruská gramatika" (1755) atd.

Pozoruhodnou stopu zanechal v ruské pedagogice N. I. Novikov (1744-1818). Vydal první ruský časopis „Dětské čtení pro srdce a mysl“ a z pozice pedagoga bojoval proti nevolnictví. Domníval se, že děti by měly být vychovávány k práci a k soucitu s lidmi, při současném rozvíjí volních složek.

Od 15. století začíná odborná příprava učitelů. Zejména v roce 1732, kdy byl otevřen první seminář pro učitele v Německu. Od roku 1804 následovalo otevření pedagogických vysokých škol v Rusku (Džurinskij, 1999).

V Rusku byl celý didaktický systém vyvinut učitelem Konstantinem Dmitrievičem Ušinským (1824-1870). Ušinický snil o takové době, kdy učitel je nejen učitelem, ale i psycho-

logem. K. D. Ušinský je oprávněně považován za zakladatele vědecké pedagogiky v Rusku (Piskunov, 1998).

V porevolučním Rusku pokračovala výstavba školního systému téměř deset let.

V roce 1930 bylo ohlášeno všeobecné povinné základní vzdělání. Škole byl dán jasně formulovaný společenský úkol - výchova člověka podle ideologického postoje vlády. To určilo přísný regulační a ochranný systém vzdělávání, jako bylo zavedení samostatné dětské organizace (pionýr), ideologizace vzdělávací a výchovné práce.

Pracovní výchova byla považována za nejdůležitější součást pedagogické praxe. Dalším důležitým problémem pedagogické teorie byla organizace a výchova dětského kolektivu. Problematika formování dětské kolektivní a tvůrčí účelné osobnosti, byla rozvinuta v pracích prakticky všech významných vědců - pedagogů tehdejší doby (Džurinskij, 1999).

Makarenko dokázal vytvořit vzdělávací systém, který splňuje výzvy budování nové společnosti. Jeho pedagogické objevy sloužily jako základ pro rozvoj sociální pedagogiky a nápravné - pracovní pedagogiky. Suchomlinskij pokračoval v rozvoji teorie o vzdělávacím procesu v kolektivu a vypracoval metodiku práce s jednotlivým studentem (Piskunov, 1998).

Pedagogika spolupráce, vyvinutá inovativními pedagogy, je založena na vzdělávacím přístupu k učení, tedy že dítě by nemělo být hodnoceno jen podle znalostí, ale i podle vztahu k práci, lidem a morálním hodnotám a kvalitám.

1.1 Stav zkoumaného tématu v literatuře a dokumentech

Pedagogické dědictví A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského se stalo předmětem výzkumu mnoha vědců (učitelů, psychologů, filozofů, literárních kritiků).

Zájem vědecké a pedagogické obce, týkající se zkušeností A. S. Makarenka, pokračuje od okamžiku organizace kolonie Gorkého až do současnosti. Od roku 1941 v bývalém Sovětském svazu existuje studium dědictví A. S. Makarenka. V letech 1983-1986, byla vydána sbírka díla A. S. Makarenka v osmi svazcích (A. Frolov, 2006).

Dědictví A. S. Makarenka není jen naše historická minulost, ale naše současnost a budoucnost. To nás povzbuzuje k řešení aktuálních problémů, prostřednictvím čerpání z díla A. S. Makarenka; k získávání odpovědí na otázky, které nás znepokojují. Když znovu a znovu

listujeme stránkami osmidílné knihy, vždycky cítíme autorovu hlubokou lyričnost, dialektickou předvídavost, upřímnost a emoci.

První práce o systému velkého pedagoga „Pedagogické zkušenosti A. S. Makarenka a jeho teoretický význam“, byla v roce 1941 obhájena I. F. Kozlovem a tato práce zahájila řadu vědeckých studií. V období 1985-1994 bylo vydáno 70 vědeckých prací o A. S. Makarenkovi a 260 publikací. Výzkumná práce ruských vědců se soustřeďuje na tři důležité problémy:

1. metodologické zásady výchovy a organizace výchovného kolektivu v pedagogickém systému A. S. Makarenka
2. problémy didaktiky v pedagogickém dědictví A. S. Makarenka
3. osobnostně – společenská koncepce učitele (K. Gončarovová, 2006).

Bibliografie prací A. S. Makarenka obsahuje informace o stovkách Sovětských a zahraničních autorů. Pedagogická činnost A. S. Makarenka je vyvažována zahraniční psychologickou a pedagogickou školou, především v historickém a biografickém kontextu. Od počátku 90. let 20. století se zájem zahraničních výzkumných pracovníků o dědictví A. S. Makarenka prudce zvýšil, což bylo podmínkou pro vznik a rozvoj dalších oblastí ve studiu pedagogického jevu Makarenka (A. Frolov, 2006).

Jedním z nejvýznamnějších zahraničních center Makarenkova vědění je Marburgská Philipova univerzita v Německu, ve které byla v únoru 1968 vytvořena laboratoř pro studium dědictví A. S. Makarenka. Byl vyhlášen hlavní úkol laboratoře - „Podporovat vědecký výzkum a šíření dědictví A. S. Makarenka.“

Během existence laboratoře udělali jeho zaměstnanci (L. Freze, H. Hillig, Z. Waitz a další) mnoho práce. Byla vydána 20 - ti spisová sbírka prací spisovatele a pedagoga, dokončena krátká série jeho prací, byly opublikovány mnohé archivní materiály z období let 1920 - 1930.

Zástupci laboratoře v Marburgu usilují o studium „autentického“ a ne kanonizovaného obrazu A. S. Makarenka. Provedli rozsáhlou práci v oblasti sběru a třídění empirických dat, dokumentárních pramenů o životě a práci pedagoga. Vedoucí laboratoře „Makarenko - Referat“ G. Hillig (Německo) je nesporným vůdcem historicko-biografické a textové studie Makarenkova dědictví (L. Gricenková, 1997).

Českoslovenští autoři se také hodně věnovali osobnosti A. S. Makarenka a některé významné knihy velkého pedagoga byly přeloženy do českého a slovenského jazyka. Nejznámějším znalcem práce a osobnosti A. S. Makarenka v České republice je Doc. Dr. Libor Pecha, který je uznávaný také v zahraničí. L. Pecha se sám dlouhodobě věnoval výchově mládeže a tak vznikl jeho zájem o osobnost A. S. Makarenka. L. Pecha je autorem několika významných publikací, věnovaných životu a práci A. S. Makarenka. V předmluvě ke své knize *A. S. Makarenko Pedagog, spisovatel, člověk (komentovaný výběr z díla)* L. Pecha píše „*Asi stěží bychom dnes něco věděli o Antonu Semjonoviči Makarenkovi, nebýt jeho dlouholeté touhy stát se spisovatelem, kterou se mu po úporné, všechny obtíže překonávající snaze podařilo uvést ve skutek*“ (L. Pecha, 1988. str. 5.).

Domníváme se, že je to docela sporný názor, který by byl možná platný v zahraničí, protože ve svoji domovině byl A. S. Makarenko známým pedagogem ještě před tím, než se stal spisovatelem. Ale tato bakalářská práce nemá za cíl někoho kritizovat. Pechova kniha je obdivuhodná tím, že je zde proveden výběr z rozsáhlého díla Makarenka, což nebylo snadným úkolem. Libor Pecha soustředil pozornost na tu část literárního odkazu A. S. Makarenka, která je zaměřena na dialektiku pedagogiky a teorii kolektivní výchovy, protože zkušenosti a myšlenky Makarenka z těchto dvou oblastí se mu jeví jako nejcennější, a nejvíce obohacující pedagogickou teorii a praxi (A. Frolov, 2006).

Velkou pozornost v pedagogické vědě zaujímá studium pedagogické činnosti V. A. Suchomlinského, které je věnována řada monografií, knih, vědecké a populární literatury, článků, brožur.

V. A. Suchomlinskij je autorem téměř 50 knih, mnoha článků a více než 1500 pohádek pro děti. Jeho díla jsou publikována v 60 světových jazycích a různé aspekty jeho práce jsou zahrnuty v kandidátských a doktorských disertacích, což svědčí o zvýšené pozornosti a zájmu o dědictví tohoto pedagoga. Problémy, představené v pracích ruských vědců, se obecně týkají metodických principů výchovy dětí různých věkových skupin; didaktické problémy v pedagogickém dědictví V. A. Suchomlinského; humanistické myšlenky pedagoga; problematika zlepšování pedagogických dovedností učitelů a rodičů; problémy osobnostní a sociální souvislosti v dětském kolektivu (K. Gončarovová, 2006).

V. A. Suchomlinskij považoval sebe za stoupence pedagogických idejí A. S. Makarenka, které přepracoval do svých činností, v souladu s požadavky své doby a v závislosti s požadavky na osobnost, charakter a temperament.

Základní myšlenky výchovy Suchomlinskij vyjádřil v knize „Dávám srdce dětem“. Tato kniha zobecnila zkušenosti pedagoga o výchově dětí. V dubnu 1970 Suchomlinskij dokončil práci „Problémy vzdělávání pro komplexně rozvinutou osobnost“ - zprávu pro obsahovou doktorskou disertační práci, v rámci souboru svých děl.

V plném rozsahu jsou názory Suchomlinského uvedeny ve „Studiích o komunistickém vzdělávání“ (1967) a v dalších dílech.

Některé díla V. A. Suchomlinského byla přeložena do českého a slovenského jazyka. V České republice napsala dvě knihy o Suchomlinském, Taťjana Bednářová. Obě knihy byly vydány v roce 1988. Jsou to knihy s názvem: „V. A. Suchomlinskij a jeho význam pro současnou socialistickou školu“ (Bednářová, 1988a) a V. A. Suchomlinskij a jeho pedagogický odkaz: k 70. výročí narození (Bednářová, 1988b). Část informací o V. A. Suchomlinském jsme pro tuto práci čerpali i ze zdrojů, nepřeložených do českého jazyka.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

„A. S. Makarenko, „dělník“ sociální pedagogiky.“ Prof. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D. (Bendl, S. 2014, str. 7).

Makarenkův koncept sociálního vzdělávání je založen na formování osobnosti v nových společenských podmínkách. Domníval se, že v podmínkách pracovní kolonie je možné vychovat nového člověka, sovětského občana a kolektivistu.

Sociální a pedagogická koncepce výchovy Makarenka, zrozena v podmínkách pedagogických institucí pro mladistvé pachatele a děti z ulice, se utvářela a rozvíjela v obecném procesu formování sovětské vědy o vzdělávání a v novém systému národní výchovy. Nejdůležitější Makarenkovou myšlenkou v systému názorů na vzdělávání, bylo maximální přiblížení pedagogické instituce zvláštního typu k podmínkám vzdělávání „normálních“ dětí v otevřené instituci. To mu umožnilo překonat specifickou povahu práce s „problémovými“ dětmi, dosáhnout nové úrovně pedagogické a literární tvořivosti, významně přispět k vědeckému vzdělávání (bez odstranění určité specifčnosti práce s těmito dětmi (L. Gricenkova, 2003).

Celá historie sociální a pedagogické Makarenkovy kreativity, je trvalou touhou zvládnout rozmanitost fenoménů výchovy v celé jejich šíři, v neustálém rozvoji a překonávání rozporů, vznikajících v pedagogickém procesu. Inovační vývoj A. S. Makarenka - teorie a praxe

vzdělání, byl prováděn na základě vědecké kontinuity, tvůrčího a kritického přístupu k pedagogickému dědictví, národních tradic výchovy, dosažení pedagogického myšlení a praxe. Jako zastánce sociálně-pedagogického směru, rozvinul komplexně a kvalitativně novým způsobem, základní postoj sovětského systému sociální výchovy k jednotě výchovného procesu, ve spojitosti s životním stylem a sociálně produktivní prací. Vytrvale bojoval proti odloučení výchovy a pedagogiky od života, dával příklady kritiky tradic individualistického a nereprodukovatelného vzdělání, pedagogiku ignorující sociální podstatu jednotlivce, jeho výchovu a vývoj (Frolov, 2006).

Rozvoj názorů Makarenka na výchovu a jeho cílevědomá sociálně-pedagogická praxe, se konaly v neustálém boji s oponenty. Na VIII. Kongresu Komsomolu N. K. Krupská ostře kritizovala výchovný systém A. S. Makarenka. Anton Semjonovič byl donucen opustit kolonii, což ale nebyla to ta nejhorší věc. Roky hromadných politických represí se přibližovaly a lze si představit, jak takové negativní hodnocení ohrožovalo jednoho z předních osobností pedagogiky státu. Makarenka zachránila skutečnost, že byl pozván ukrajinskými čekisty, aby vedl kolonii, pojmenovanou podle F. E. Dzeržinského - vzdělávací a výchovná instituce postavená za peníze zaměstnanců NKVD na památku Felixe Dzeržinského. V kolonii Dzeržinského Makarenko pracoval téměř 8 let, a teď můžeme i s jistotou říci, že tým, který vedl, byl nejlepším a nejvyšším úspěchem praktické pedagogiky ve 20. století (A. Frolov, 2006).

A. S. Makarenko výrazně obohatil arzenál konceptů a výchovných prostředků, v pedagogice, v kvalitativně transformované podobě, obnovil mnoho „starých“, univerzálních, lidských pojmů o povinnosti, cti, osobní důstojnosti, taktosti, vděčnosti, pečlivosti, schopnosti disciplíny a poslušnosti, v souladu se zdvořilostí a mnoho dalších. Anton Semjonovič zavádí do pedagogiky řadu nových pojmů. Mezi ně patří „pedagogická technika“, „dovednost“, „design, nebo osobní program“, „vzdělávací kolektiv“, „tón a styl života kolektivu“, „učitelský personál“, „pedagogické kolektivy střednědobých a dlouhodobých perspektiv“ a řadu dalších. Některé z těchto pojmů se již pevně staly součástí pedagogiky. Jiné jsou ve fázi ustálení. Můžeme zdůraznit, že tyto pojmy nejsou jen nová jména pro staré věci. Jsou odrazem nových pedagogických jevů, fakty nových akcí pedagogů, směrů vzdělávací práce. Makarenko prohloubil význam a v mnoha případech dal novou interpretaci většině tradičních pojmů teorie vzdělávání, zejména jako „požadavky“, „trest“, „povzbuzení“, „disciplína“, „režim“ atd. Toto přehodnocení také zahrnuje zásadně nová pedagogická rozhodnutí, nové přístupy k výchově. Přehodnocení a přepracování koncepčního aparátu pedagogic-

ké vědy nepochybně tvoří základ Makarenkovy pedagogické logiky. Využití nejnovějších úspěchů v pedagogice a vysoká profesionalita učitelů, která představuje samotnou podstatu pedagogické technologie, poskytují nejpříznivější podmínky pro rozvoj osobnosti každého dítěte, jeho schopností a sklonů. Vytváří optimální psychologické klima ve vztazích vychovatelů a žáků a v praxi realizuje skutečný zájem o mladou generaci, skutečný humanismus pedagogiky (A. Džurinskij, 1999).

V. A. Suchomlinskij, aktivní stoupenec a pokračovatel myšlenek A. S. Makarenka, představil spoustu nových metod práce s kolektivem a s jednotlivým žákem, přičemž vzal v úvahu nové podmínky života, nově vzniklé vztahy mezi rodinou a školou, odlišné od těch, které existovaly před 40 - 50 lety.

A. S. Makarenko považoval vývoj morálních hodnocení, úsudků a návyků za proces, uskutečňovaný v obecné činnosti pedagogického obsahu, realizovaný kolektivem pedagogů a žáků. V. A. Suchomlinskij rozvíjel teorii komunistického vzdělávání, přičemž odůvodňoval potřebu holistického přístupu k všestrannému vývoji jednotlivce, formování občanské orientace, jejich morálních kvalit. Důležitou částí jeho práce bylo zabývání se problematikou tvůrčího přístupu každého učitele k jeho profesní činnosti, která má velký sociální význam (Gončarovová, 2006).

Láska k dítěti, přijetí dobra, výchova krásou - to jsou tři konstanty, tři pilíře humanistického pedagogického systému V. A. Suchomlinského. Všechny jsou vzájemně propojené, doplňující se, a ve skutečnosti jsou v organické jednotě. Za hlavní cíl učebního a vzdělávacího procesu považoval V. A. Suchomlinskij všestranný rozvoj osobnosti. Jedním z klíčových ustanovení v názorech na podstatu výchovně vzdělávacího procesu, je pozice jedinečnosti každého dítěte. Toto ustanovení o jedinečnosti každého dítěte je jako základní kámen, na němž je budován celý systém názorů na problémy vzdělávání a výchovy. Stejně tak je důležité, pokud jde o koncept osobně zaměřeného přístupu, že pozice dítěte se objevuje jako nejvyšší hodnota a tudíž je hlavním předmětem vzdělávacího procesu. S ustanoveními o jedinečnosti každého dítěte je přímo spojen názor, že neschopné, beznadějně a líné děti neexistují (Gončarovová, 2006).

Suchomlinskij propagoval myšlenku, že učitel musí být schopen zachovat si důvěru dětí, být pro ně ztělesněním dobra a spravedlnosti. Bez těchto kvalit nemůže být učitel učitelem. Hodnocení V. A. Suchomlinského je vždy optimistické, je odměnou za práci a není trestem lenosti. Mezi různými prostředky vzdělání, stojí u Suchomlinského na prvním místě vý-

chova krásou. Suchomlinskij nejprve učí cítit krásu přírody, pak krásu umění a konečně přináší žákům pochopení nejvyšší krásy - krásy člověka, jeho práce, skutků a jeho života. Škola Suchomlinského věnovala velkou pozornost poslechu hudby. Prvním úkolem bylo vyvolat emoční reakci na melodii a potom postupně přesvědčit děti, že krása hudby má zdroj v kráse okolního světa. Pro připojení dětí k světu krásy používal Suchomlinskij vždy řadu psychologických momentů a pedagogických základů. Především vzdělání krásou je založeno na pozitivních emocích. Ve vzdělávací práci je důležitý jak obsah materiálu, tak tón rozhovoru a doba konverzace, jak vzhled učitele, tak i způsob jeho chování. Slovo učitele nalezne ozvěnu v srdcích žáků a stane se jejich osobním majetkem pouze tehdy, když moudrost pedagoga přitahuje a inspiruje žáky důstojností, krásou ideologických a životně důležitých názorů, morálními a etickými zásadami. Od prvních dnů pobytu ve škole by dítě mělo respektovat pozitivní postoj k práci (Gončarovová, 2006).

Velmi důležitým bodem systému výchovy a vzdělávání V. A. Suchomlinského je názor, že práce dovoluje nejkompexněji a nejživěji odhalit přirozené sklony a dispozice dítěte. V. A. Suchomlinskij, který rozvíjel teorii osobnostního vzdělávání v kolektivu, představil pojem o vzdělávacím kolektivu jako o společenství, spoluvytvářeném pedagogy a žáky.

Základními determinanty individuálního stylu činnosti V. A. Suchomlinského, které mu umožnily vytvořit a jako vědoucemu zajistit úspěšné fungování experimentální, humanistické výukové a vzdělávací instituce, byly životní hodnoty, vnímání okolního světa, estetický vkus a záliby, zvyky, psychologické charakteristiky jeho osobnosti. Rovněž i vědomí identity vlastního života a profesní činnosti, nezávislost a originalita myšlení, zajistila jedinečnost jeho osobního pojetí školy a způsobů jejího vývoje. Důraz kladl na rozvoj zásad účinného systému spolupráce mezi učiteli a studenty, zaměřené na rozvoj tvůrčího potenciálu kolektivu a optimalizaci jeho činnosti, tvořivost a inovaci ve vzdělávacím procesu a metodické činnosti školy, která se stala předmětem výzkumu přední pedagogické společnosti a předmětem výzkumu vědců a pedagogů. No a v neposlední řadě – je to Suchomlinského pochopení integrity procesu vzdělávání v rodině a ve škole a zajištění jednotnosti pedagogických požadavků a dopadů na studenty, což mu umožnilo vytvořit jednotné vzdělávací prostředí a optimálně vhodný, životní prostor pro školáky (Gončarovová, 2006).

Ve svých dílech Suchomlinskij tvořivě reinterpretoval odkaz P. Blonského, A. Disterwega, J. A. Komenského, J. Korčáka, N. Krupské, D. Lockeho, A. Makarenka, I. Pestalozziho, J. Rousseaua, G. Skovorody, K. Stanislavského, L. Tolstého, K. Ušinského, S. Šatského (Pe-

dagogická knihovna V. Suchomlinský). V. A. Suchomlinský důkladně studoval pedagogickou psychologii. Základem jeho nápadů byly práce A. H. Leontieva, L. V. Zankova, G. S. Kostyuka, S. L. Rubinsteina, S. Freuda. Z filozofických, psychologických a pedagogických názorů odvodil svou realistickou a konkrétní teorii a praxi (L. Gricenková, 2008).

Nicméně, během jeho života, byl jeho vlastní koncept několikrát v rozporu s byrokratickými požadavky na psychologické a pedagogické pojetí vědy té doby. Pedagogický koncept V. A. Suchomlinského byl několikrát kritizován. Práce humanistického pedagoga, které obsahovaly ostrou kritiku nového kurzu národního vzdělávání, byly zakázány pro publikaci. Názory Suchomlinského neodpovídaly základním tendencím konce 60. let 20. století, kdy byl obviněn z „bezkonfliktnosti“, „abstraktního humanismu“ a „nedostatku ideologie“. Tato obvinění však současníkům a stoupencům tohoto pedagoga pouze zdůrazňují postoje, na nichž jsou založeny jeho názory a činnosti - základním principem života dítěte je rodinné vzdělávání. Výchova a vzdělávání je rozvoj základních dispozic dětí, které by měly být prováděny postupně, bez násilí proti osobnosti dítěte (L. Gricenková, 2008).

1.3 K základním pojmům

V poslední části této kapitoly přidáváme slovník základních pojmů.

Sociální vzdělání – angl. Sociology of education. Disciplína, která je považována za disciplínu jak sociologie, tak pedagogiky.

Zabývá se zkoumáním:

1. místa a funkce výchovy ve společnosti
2. vztahů mezi sociální strukturou a školským vzděláváním z hlediska sociálních charakteristik subjektů
3. fungování a efektů školy jako sociální instituce (Průcha, 2009, s. 274).

Kolektiv – kategorie, se kterou pracovala marxisticky orientovaná pedagogika a psychologie (A. S. Makarenko, K. K. Platonov, A. V. Petrovskij aj.). Termín se užíval ve dvou významech:

1. Obecně libovolná skupina osob se společným cílem (kolektiv učitelů, kolektiv žáků dané školy, kolektiv třídy).

2. Speciálně organizovaná skupina, jejíž členové jsou sjednoceni společnými úkoly, hodnotami a cíli činnosti, významnými pro skupinu jako celek a pro každého člena zvlášť, kde meziosobní vztahy jsou zprostředkovány společensky hodnotným a osobnostně významným obsahem společné činnosti (Průcha, 2009, s. 128).

N. K. Krupská - Krupská, Naděžda Konstantinovna (1869-1939) – sovětská revolucionářka a pedagožka, manželka V. I. Lenina. Byla stoupenkyní volné školy, jak ji propagoval L. N. Tolstoj, a snažila se tyto ideály prosadit do celkového pojetí sovětského školství. V tomto ohledu se výrazně lišila od Makarenkova pojetí výchovy a do značné míry způsobila zánik Gorkého kolonie (Pecha, 1999, s. 143).

Čekisti - Organizace Čeka – Všeruská mimořádná komise, byla zřízena v roce 1917 pro boj proti kontrarevoluci a sabotážím. Jejím zakladatelem a prvním velitelem byl Felix Dzeržinský (Ilustrovaný encyklopedický slovník, 1980, s. 373).

F. E. Dzeržinský - Felix Edmundovič Dzeržinský (1877-1926), ruský revolucionář a sovětský politik polského původu. Byl zakladatelem a velitelem obávané ruské organizace ČEKA, faktické předchůdkyně pozdějšího GPU a pozdější NKVD a posléze KGB, blízký spolupracovník V. I. Lenina, s nímž se osobně znal od roku 1906, kdy se poprvé setkali na sjezdu Ruské sociálně demokratické strany ve Stockholmu (Švankmajer, 1995).

Holistický přístup - znamená celostní pohled na systém. Vlastnosti systému nelze určit jen pomocí vlastností jeho částí. Naopak celek ovlivňuje podobu a fungování svých částí. Tuto zásadu vyslovil poprvé Aristoteles v „Metafysice“: „*Celek je víc než souhrn svých částí.*“

2 PEDAGOGICKÉ DĚDICTVÍ A. S. MAKARENKA A V. A. SUCHOMLINSKÉHO.

Osobnost člověka se utváří a vyvíjí v důsledku působení četných faktorů, objektivních a subjektivních, přirozených a sociálních, vnitřních a vnějších, nezávislých a závislých na vůli a vědomí lidí, spontánně nebo podle určitých účelů. L. S. Vygotskij definoval osobnost jako kompletní psychický systém, který plnil určité funkce. Je vytvořena tak, aby sloužila těmto funkcím, z nichž hlavní jsou kreativní zvládnutí společenské zkušenosti a připojení k systému sociálních vztahů (Atkinson, 2003).

Všechny strany osobnosti se odhalují pouze v činnostech a vztazích s ostatními lidmi. Osobnost existuje, projevuje se a utváří se v aktivitách a komunikaci. Nejdůležitější vlastností osobnosti je **sociální aspekt člověka** se všemi svými projevy, spojenými s životem lidí kolem něj. Výchova je proces, který je účelně a vědomě řízen společností v osobě vychovatelů. Výchova reguluje spontánní vlivy na jednotlivce a vytváří podmínky pro urychlení procesů socializace, s cílem osobního rozvoje. Takže výchova může oslabit negativní důsledky socializace, dát jí humanistické zaměření.

2.1 Účelné utváření a rozvoj osobnosti

Konstantin Dimitrijevič Ušinskij psal, že umění výchovy má zvláštnost, že téměř každý myslí, že je známá a srozumitelná, a někdy dokonce snadná, a čím je pochopitelnější a jednodušší, tím méně člověk teoreticky nebo prakticky zná. Téměř všichni uznávají, že výchova vyžaduje trpělivost; někteří si myslí, že to vyžaduje schopnost a talent, tedy dovednost; ale jen velmi málo lidí se domnívá, že kromě trpělivosti, vrozené schopnosti a dovedností, je potřeba speciální znalosti (Vigman, 2000).

Současné vědecké myšlenky o vzdělávání, jako o procesu cílevědomého utváření a rozvoje osobnosti, byly vytvořeny v důsledku dlouhodobé konfrontace a společných rysů řady pedagogických systémů. Například sovětští pedagogové, vycházející z požadavků socialistické školy, se snažili znovu objevit koncept "procesu výchovy" novým způsobem, ale nepřekonali staré názory na jeho podstatu.

Pavel Petrovič Blonskij věřil, že výchova má záměrné, organizované, dlouhodobé dopady na vývoj daného organismu, že každý živý tvor - člověk, zvíře, rostlina - může být předmětem takového dopadu. Albert Petrovič Pinkevič interpretoval výchovu jako záměrný systematický vliv jednoho člověka na druhého, aby se rozvíjely biologické nebo sociálně užitečné, přirozené vlastnosti člověka. Sociální povaha výchovy nebyla interpretovaná na skutečně vědeckém základě a i v této definici, popisující výchovu pouze jako dopad, P. P. Blonský a A. P. Pinkevič ji ještě nepovažovali za dvoustranný proces, na kterém se aktivně podílejí pedagogové a žáci. Dítě v těchto pojetích je především jako předmět vzdělávání. Myšlenka vzdělání v kolektivu a s pomocí kolektivu byla dominantní v sovětské pedagogice (Vigman, 2000).

A. S. Makarenko se zaměřil na sociální faktory. Hovořil o dominantní roli tradic, zvyků, norem, hodnot, stylu a tónu vztahů v týmu, zdůraznil význam samosprávy žáků v pedagogické činnosti. Makarenko věnoval velkou pozornost technologickému rozvoji pedagogického procesu. Metoda paralelních akcí, kterou vyvinul, perspektivních směrů pro rozvoj kolektivu, byla široce rozšířena a měla velký vliv na praxi výchovné práce. Zakotveny v umělecké formě („Pedagogická Poema“), jasné a dostupné, myšlenky inovátora se staly přitažlivou silou pro učitele-praktiky.

Podívejme se podrobněji na dva vzdělávací systémy V. A. Suchomlinského a A. S. Makarenka, a pokusme se vymezit společné rysy i rozdíly u obou těchto systémů.

2.2 Společné rysy výchovného systému A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského

Vasilij Alexandrovič Suchomlinskij a Anton Semjonovič Makarenko - jedni z největších pedagogických osobností dvacátého století. Zvláště významným příspěvkem k pedagogice byla jejich práce na vývoji teorie a praxe kolektivu. A. S. Makarenko byl první, kdo v národní pedagogice začal mluvit o výchově dětí v kolektivu. Byl prvním, kdo hluboce zdůvodnil harmonický koncept výchovného kolektivu, který byl naplněn humanistickými myšlenkami. Pedagogické zásady, které stanovil jako základ pro organizaci dětského kolektivu, zabezpečily jasný systém povinností a práv, které určovaly sociální postavení každého člena kolektivu. Systém perspektivních linií, princip paralelních akcí, vztah odpovědné

závislosti, zásada publicity a další měly za cíl probudit to nejlepší v člověku, poskytnout mu radostné pocity, bezpečnost, soběstačnost a neustálou potřebu pokročit kupředu.

Důsledný rozbor vývoje myšlenek A. S. Makarenka byl udělán v pedagogických pracích a zkušenostech V. A. Suchomlinského, který viděl úkol školy v zajišťování tvůrčího rozvoje osobnosti školáků v kolektivu, uskutečnil a provedl úspěšný pokus o vybudování integrálního pedagogického procesu. V rámci svého vzdělávacího systému kreativního rozvoje osobnosti V. A. Suchomlinskij založil myšlenku řízeného vývoje postavení subjektu v dítěti. Dlouhodobá pedagogická činnost V. A. Suchomlinského jako ředitele školy a učitele mu umožnila formulovat soubor zásad, které by měly být považovány za základ pro formování školního kolektivu (Rodčanin, Zjazjun, 1991).

A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij byli následovníky humanistické školy výchovy a dodržovali princip individuálního přístupu k dětem. A. S. Makarenko zdůraznil, že princip individuálního přístupu k dětem je velmi důležitý při řešení řady pedagogických problémů, například při organizaci a výchově dětí, kolektivu a výchově dětí ve hře. Dospěl k závěru, že při realizaci obecného programu osobního vzdělávání by učitel měl provádět korekci v souladu s individuálními vlastnostmi dítěte. Zároveň ale nedoporučoval nějaké speciální metody. Stejná metoda nebo technika může být použita různými způsoby, v závislosti na konkrétních podmínkách a jednotlivých vlastnostech žáka. Pedagog by měl vždy zvolit vhodné prostředky vzhledem k situaci, každý způsob bude mít smysl jen tehdy, pokud se nepoužívá izolovaně od všeobecného vzdělávacího systému. Velkou zásluhou A. S. Makarenka je, že nejen zdůvodnil, ale ve své praktické činnosti skutečně provedl hlavní ustanovení individuálního přístupu k dětem. Rozvoj individuality žáka podle A. S. Makarenka byl spojen nejen se zvláštnostmi člověka, ale také s temperamentem, s charakterovými vlastnostmi.

Problém individuálního přístupu k dětem také rozvíjel v praktických zkušenostech a pedagogickém učení V. A. Suchomlinskij zdůrazňoval, že je důležité vyvinout individuální identitu osobnosti dítěte. Za nutný způsob, jak začít studovat jednotlivé charakteristiky dítěte, považuje V. A. Suchomlinskij práci s jeho rodinou, přičemž zdůrazňuje potřebu pedagogického vzdělávání rodičů. Současně zdůrazňoval, že obecné formy práce s rodiči by měly být kombinovány s prací s jednotlivými rodinami, protože každá rodina má svůj způsob života, tradice a komplikované vztahy mezi členy (Rodčanin, Zjazjun, 1991).

2.3 Rozdíly v systémech Makarenka a Suchomlinského

Teoretické dědictví a zkušenosti A. S. Makarenka získaly celosvětové uznání. A. S. Makarenko dával přednost metodám výchovy nezávislého a aktivního člena společnosti. Věřil, že práce vychovatele je nejtěžší, možná nejdůležitější a nejnáročnější, vyžadující od člověka nejenom největší napětí, ale i velkou sílu a schopnosti.

Základní principy A. S. Makarenka spočívaly ve vytvoření pracovního kolektivu a ve výchově jednotlivce v kolektivu. Kolektiv je kontaktní skupina lidí, založená na následujících zásadách: společný cíl, společné činnosti, disciplína, samosprávné orgány, vztah kolektivu a společnosti. Podle své struktury je kolektiv rozdělen do 2 typů: obecný a primární. Výchova by měla začít v primární skupině (Makarenko, 1984).

Důležitým aspektem struktury existence kolektivu byla disciplína a režim. Logika disciplíny: disciplína musí být především požadována od kolektivu; zájmy kolektivu jsou nad zájmy jednotlivce, pokud osoba vědomě oponuje kolektivu. Režim je prostředkem (metodou) výchovy. To by mělo být povinné pro všechny, přesně na čas. Výchova by měla být bez trestu, pokud je samozřejmě výchova řádně organizována. Podstatou trestu je to, že dítě se obává, že bude odsouzeno kolektivem, jeho vrstevníky.

Podle Makarenka v socialistické společnosti by neměla existovat osamocená osobnost, ale člen socialistického kolektivu. A. S. Makarenko myslel, že v Sovětském svazu nemůže být osoba mimo kolektiv, a proto nemůže existovat samostatný osobní osud a osobní cesta a štěstí, které jsou proti osudům a štěstí kolektivu. V. A. Suchomlinskij, nástupce A. S. Makarenka v nejhlubším slova smyslu, byl vychován pod silným vlivem jeho myšlenek, ale zároveň slepě nenásledoval svého učitele. V. A. Suchomlinskij říkal, že je hluboce přesvědčen o tom, že cílem komunistické výchovy je člověk a kolektiv je pouze prostředkem k dosažení tohoto cíle. A je třeba vzít v úvahu skutečnost, že ve škole existuje mnoho různých kolektivů a že tzv. primární kolektiv a takzvané celoškolské kolektivy nemohou vyčerpat veškeré bohatství vztahů dětí. Co se týče celoškolského kolektivu, měli bychom se především zamyslet, zda je to možné ve školním prostředí. Nikoliv v podmínkách komunity, nebo dětského domova, ale v kolektivech obvyklé školy, spojující až tisíc dětí. Ačkoli A. S. Makarenko přikládá kolektivu velký význam, vzhledem k tomu, že pouze pomocí něho můžete probudit velkou sílu veřejného mínění jako regulační a disciplinující vzdělávací faktor (Makarenko, 1984).

A. S. Makarenko vytvořil metodiku pro vzdělávání jednotlivce v kolektivu, odhalil mechanismy (technika paralelních akcí, propagace vyhlídek, hlavní tón života a činnosti kolektivu, tvorba tradic atd.) prospěšného účinku kolektivu na jednotlivce.

V. A. Suchomlinskij udělal hodně pro problematiku, kterou lze charakterizovat jako vliv jedince na kolektiv. Prozkoumal třídní kolektiv ve výuce - studoval interakci různých zájmů, záliby, pravidelnosti sdílení duchovních připoutání, znalostí. Snažil se pochopit, jak tato interakce zvyšuje celkovou úroveň rozvoje dítěte, zavedl například pojmy „kolektivní duchovní život“, „intelektuální nástroj třídy“, „duchovní život školy“ (Rodčanin, Zjazjun, 1991).

Učitel podle V. A. Suchomlinského by měl mít na paměti vzájemné působení duchovních zájmů studentů. V. A. Suchomlinskij také obohatil řadu dalších myšlenek A. S. Makarenka. Zvláště vyvinul teorii o tradicích ve vztahu k moderní komplexní škole. Podle V. A. Suchomlinského byly teoretické postoje A. S. Makarenka zdůrazňující, že účelem vzdělávání v sovětských školách je kolektiv, zcela v souladu s v té době převládajícím tvrzením, že člověk je jen šroubek. Suchomlinskij tvrdil, že dogmatický, nekritický postoj A. S. Makarenka k tomuto teoretickému postoji, stejně jako k jeho celému pedagogickému systému, vedl k tomu, že za kolektivem už nebyl viděn člověk (Rodčanin, Zjazjun, 1991).

Schopnosti vést a poslouchat byly viděny jako cíl sám o sobě. A. S. Makarenko předpokládá, že kolektiv je jediná vzdělávací síla, která ovlivňuje osobnost a popírá obrovskou roli přímého vlivu učitele na individualitu žáka. V. A. Suchomlinskij naopak velmi vysoko cenil roli učitele ve výchově dětí. Tvrdil, že velká hodnota je v jeho osobnosti, v jeho duchovním aspektu při probuzení a rozvoji schopností, sklonů, nadání studentů. Dobrý učitel je člověk, který má dokonalé znalosti a dovednosti v té nebo jiné činnosti, je mistr svého řemesla. V. A. Suchomlinskij byl citlivým vychovatelem učitelů a nebylo náhodou, že v jeho škole byli všichni nadšení pedagogy. Jako jeden z prvních se V. A. Suchomlinskij obrátil na národní pedagogiku. Inspirační a vědecké síly čerpal z duchovních lidových hlubin, nevyčerpatelných pramenů lidové moudrosti. Věřil, že posláním školy v civilizované společnosti je nejen učit a vzdělávat děti, ale také vytvořit historickou společnost, jejíž jméno je národ (Rodčanin, Zjazjun, 1991).

3 SOUČASNÁ VÝCHOVA VE SPOJENÍ S KLASIKOU

Třetí kapitola závěrečné práce pojednává podrobněji o výchovných systémech A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského, na níž navazuje praktická část naší práce. Domníváme se, že se tyto pedagogické systémy dají v současné době a v jejich čisté autorské podobě využít jen ztěžka, protože se změnil svět i děti. Jejich možné využití však vidíme v zemích a oblastech zničených válkou, kde děti trpí nejenom psychickou újmou, ale také v zemích EU, kam právě tyto děti přicházejí. A právě tady by systémy Makarenka a Suchomlinského mohly být hodně nápomocny. Pedagogičtí pracovníci by měli být připraveni na komunikaci s těmito dětmi a jejich rodiči. V podkapitolách se pak podíváme na principy výchovy podle A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského a také na plusy a minusy jejich systému výchovy.

3.1 Systém Makarenka: 5 principů výchovy silné osobnosti

Hlavním přínosem Makarenka je autorův způsob výuky, který dělal divy: v roce 1920 se děti z ulice a mladiství zločinci nejen prostě „znovu zrodili“, ale stali se vynikajícími osobnostmi.

Co bylo tajemstvím Makarenka a dá se použít jeho systém v současné době?

Kolektiv

Základem metody Makarenka je výchovný kolektiv, ve kterém jsou děti vázány běžnými, přátelskými každodenními cíli a tyto vztahy slouží jako příjemné prostředí pro rozvoj jednotlivce. Zdá se to nudné a připomíná pionýry, ale zkusme zjistit, čím je tento princip zajímavý v našich dnech, zaměřených na rozvoj individuality. Tým pomáhá dítěti přizpůsobovat se společnosti, cítit se jako jeho součást, přijímat nové sociální role. Současně musí tým rozvíjet, stanovit nové cíle a postupovat krok za krokem a každé dítě by si mělo být vědomé svého příspěvku k tomuto společnému procesu. Taková výchova, orientovaná na přirozené sklony, připravuje dítě na život v reálném světě, kde už nebude výjimečné a jedinečné, kde bude muset získat svůj status.

Samospráva

Systém Makarenkova vzdělávání je nejdemokratičtější. Tento vynikající učitel obhajoval vytvoření komfortního psychologického klimatu v týmu, který dává každému dítěti pocit bezpečí a svobodného kreativního vývoje. Například žádný učitel nemohl zrušit rozhodnutí zasedání, kde právě hlasování dětí určovalo život, volný čas a práci kolektivu. Rozhodl jsem se a odpověděl jsem - tato zkušenost zodpovědnosti za vlastní jednání vyvolávala zázraky.

Podle Makarenka, vedoucí skupiny byl vybrán pouze na dobu šesti měsíců a pouze jednou, takže každé dítě mělo možnost vyzkoušet sebe jako vůdce.

Výchova k práci

Je to jeden z nejcitlivějších principů, protože Makarenko byl zastáncem výchovy k práci. V současné době fyzická práce není obdivovaná, ale v té těžké době, kdy stát byl chudý, musely brzo dospívající děti neustále pracovat. Když hovořil Makarenko o potřebě práce v dětství, věřil, že vzdělávacím nástrojem by mohla být taková práce, která je organizována pro určitý účel. Když je cíl nastaven a je vidět pozitivní výsledek, děti pracují se zájmem. Účast na výrobních pracích okamžitě změnila sociální postavení a sebevědomí dospívajících a přeměnila je na dospělé občany se všemi následnými právy a povinnostmi.

Učitel/vychovatel/rodič

Anton Semjonovič Makarenko byl jedním z prvních, kdo mluvil o roli domácí výchovy dětí a také o tom, že rodič musí být příkladem. Opakovaně také zdůrazňoval, že učitel by měl být pozorný a upřímný, protože, jak všichni víme, děti dokáží rozlišit faleš lépe, než dospělí. (Makarenko, 1951)

Disciplína

Disciplína není prostředek, ani metoda výchovy, ale její výsledek. To znamená, že řádně vychovaná osoba má disciplínu jako morální kategorii. Makarenko velmi dobře chápal, že je snadné naučit člověka, aby jednal správně za přítomnosti ostatních, ale naučit ho, aby jednal správně, když ho nikdo nevidí, je velmi obtížné.

Pracovní komuny a výchova v kolektivu zní jako atavismus, ale pokud o tom přemýšlíte, tato slova znamenají sociální adaptaci, zodpovědnost, přátelství, lásku k práci, a lze je jednoduše nazvat moderním deficitem.

Po přehodnocení Makarenkova systému je možné lépe porozumět důvodům jeho úspěchu a vyrovnat se s tímto deficitem.

3.2 Výchovné rady V. A. Suchomlinského

Hlavním pedagogickým principem Suchomlinského byla výchova bez trestu.

Velký učitel věřil, že trest není zapotřebí, pokud je dítě vychováno k laskavosti, pochopení. To platí zejména v případě mladistvých. Pokud se ve výchově přistupuje ke každému dítěti individuálně a naučí ho ovládat své vlastní emoce, rozvinout tu správnou filozofii, problém obtížných teenagerů zmizí. Hodnocení by mělo být použito jako odměna za práci, jako motivační nástroj a pouze na střední škole. Suchomlinskij odmítal tresty, protože věřil, že dostat špatnou známku za práci, kterou dítě udělalo, nebo dokonce mohlo udělat je mnohem „tvrdší“ než zažít fyzické tresty.

Učitel by měl být důvěryhodným, být člověkem, ale měl by mít autoritu u dětí.

Suchomlinskij věřil, že učitel by měl s každým žákem duchovně růst, znovu s ním objevit svět, pochopit ho jako osobnost. Jenom ten může být učitel, kdo má toto povolání, kdo věří ve vzdělávací sílu, kdo se může obrátit na osobnost každého dítěte. Vztah žáka a učitele by měl být založen na zájmu a pozornosti. Teprve pak nastane skutečné přátelství, a dítě uslyší svého učitele, ucítí jeho touhy a bude se jimi řídit.

Nikdo by nikdy neměl tlačit na dítě, aby zvládlo znalosti.

Důležité je přijmout každé dítě jako nezávislou osobnost. Učitel by měl umožnit, aby každé z nich mělo potřebný čas k získání informací, a učitel by měl používat různé přístupy a metody pro předávání vědomostí. Hlavním úkolem je probudit v dítěti touhu učit se a porozumět položené otázce.

Musíme pomoci dětem rozvíjet svůj talent, schopnosti, osobnost.

Komunikace s dítětem by měla být založena na znalosti jeho hlavního duchovního jádra. V komunikačním procesu musí učitel znát a posilovat osobní vlastnosti dítěte a poté ho naučit hodnotit sám sebe. Nejdůležitější ale je, aby dítě a učitel byli ve vzájemných emocích upřímní.

Takový dialog vede dítě k sebeuvědomění, vyvolává sebevědomí a kritičnost, dovoluje řešit problémy samostatně. Mezi učitelem a žákem tak existuje harmonický vztah, který umožňuje vytvářet u dětí vysokou morálku.

Je třeba naučit dítě milovat lidi a přírodu, vidět okolní krásu (koncept estetické výchovy krásou).

Suchomlinskij věřil, že vzdělání prostřednictvím lásky k člověku a přírodě dělá dítě tolerantním, nikoliv agresivním. Péče o křečky, kvetoucí květiny, krmítka ptáků - toto vše učí zodpovědnosti, péči o bližní a schopnosti vidět krásu v okolních objektech.

Je nutné zvát rodiče do školy pouze pro schválení chování dítěte.

Suchomlinskij vyvinul a realizoval myšlenku sblížení rodiny a školy. Pedagogická odpovědnost za výchovu dítěte by měla spočívat spíše na rodičích. Škola vychovává a učí, ale mělo by to být provedeno společně s rodiči. Suchomlinskij se zavázal vzdělávat rodiče na své univerzitě. Do školy rodiče vstoupili dva roky před začátkem studia dítěte a studovali do absolvování školy. Tak byla ve spolupráci se školou vytvořena kultura rodinného vzdělávání.

Kolektiv se stává vychovatelem dětí, pokud se tvoří v radosti, úctě, práci.

Osobnost a kolektiv jsou dvěma strany lidské bytosti, jsou však vnímány jako jediný celek. Efektivní výuka je možná pouze v týmu, který je založen na myšlence, intelektu, správných emocích. Musí být vysoce organizovaným společenstvím, prostřednictvím úsilí dětí a učitelů. Následná vzájemná pomoc, výměna nových poznatků, interakce zájmů a společná práce se stanou hybnou silou v individuálním rozvíjení každého člena kolektivu.

Morálka bude základem úspěšného života dítěte.

Suchomlinskij věřil, že morálka, spojená s výchovou dítěte, by měla být založena na povinnostech před lidmi, společností, rodiči, týmem. Pouze takoví lidé se mohou stát úspěšnými v životě, protože jsou vždy milí, moudří a humánní.

Výchova člověka je nemožná bez lásky k práci

Fyzická a duševní práce vyvíjejí vzájemný vliv na vznikající osobnost - inteligentní člověk fyzicky pracuje tvořivě, což mu způsobuje radost. Práce může odhalit přirozený talent dítěte a dát mu podporu pro sebevzdělávání.

Vychovat silnou, tvůrčí a nezávislou osobnost - to je to, co velký učitel chtěl. Navzdory odmítnutí jeho myšlenek státem, byl věrný svým zásadám; do poslední chvíle opakoval, že pouze s láskou a pozorností je možné vychovat slušného a šťastného člověka.

3.3 Plusy a minusy pedagogických systémů A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského

Stanoveným úkolem vzdělávání je vytvoření správných názorů a přesvědčení dítěte, které mu pomohou stát se harmonickým člověkem, rozvinutým a schopným žít šťastně ve společnosti.

Hlavní roli při výchově dětí hrají rodiče. Jsou to oni, kteří si musí sami vybrat přístup k dítěti a rozhodnout se, jak a co ho naučit. Existuje již mnoho vyvinutých a testovaných metod výuky a výchovy dětí. Všechny metody mají plusy i minusy, jsou tu nuance a jemnosti.

Makarenkův systém

Plusy

Silnými stránkami tohoto systému je to, že na pozadí všeobecné katastrofy pomáhá člověku přežít a posílit jeho ducha: „Devastace, která nás obklopuje, není neúspěšný svět, ale znovuzrození“. Tento systém je vhodný pro extrémní stav společnosti a na svůj čas byl velmi relevantní a úspěšný.

Minusy

Slabé stránky spočívají v tom, že touhy dítěte nejsou brány v úvahu, nebo nejsou považované za „dobré“, pokud existují odděleně od kolektivu, protože vše musí být odsouhlaseno. My děláme společnou věc, proto musí být všechno koordinováno a je žádoucí, abychom chtěli, to, co chtějí všichni. Vypadá to jako armádní slogan: nemůžete - naučíme, nechcete – přinutíme. Vlastní výběr se neočekává, což katastrofálně ovlivňuje vývoj jednotlivce, jeho kreativní součást.

Systém Suchomlinského

Plusy

Silné stránky - vytváření lásky ke kráse, estetické výchovy, rozvíjení tvořivosti člověka, přihlídnutí k individuálním příležitostem a schopnostem.

Minusy

Slabé stránky jsou ve skutečnosti, že tato pedagogika je pokušení - učitelova osobnost je nadhodnocená, učitel je prezentován jako ideál významného dospělého člověka, pracuje s rodiči „pod touto hudbou“ a pomáhá jim lépe se přizpůsobovat svým dětem - co může být

více přitaženo za vlasy? Ale děti jsou nadšené, všichni jsou šťastní, a vyrůstá často kognitivně zanedbávaná osoba.

Tady chceme podtrhnout, že tohle je náš subjektivní názor, který nemusí odpovídat všeobecně přijatelnému.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE A CÍLE VÝZKUMU

Teoretická část naší bakalářské práce byla zaměřena na pedagogické dědictví dvou významných pedagogů dvacátého století - A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského. Popsali jsme příspěvky obou autorů na vývoj teorie a praxe výchovy v kolektivu a vymezili jsme společné rysy i rozdíly obou systémů. V praktické části závěrečné práce jsme se zaměřili na samotný výzkum, ve kterém se budeme zabývat analýzou názorů současných pedagogů na význam pedagogického dědictví A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského.

4.1 Výzkumný problém

Z teoretické části jednoznačně vyplývá, že existuje přímý vztah mezi sociální pedagogikou a konceptem sociálního vzdělávání A. S. Makarenka, podpořený humanistickým systémem vzdělávání V. A. Suchomlinského. Koncept sociální pedagogiky v průběhu let a vývoje společnosti po stránce společenské, politické i ekonomické doznal řady změn, nicméně některé sociální a humanistické principy, uplatňované v dřívějších dobách, platí dodnes a výchova mladé generace je stále jedním z prioritních úkolů naší společnosti.

Švaříček, Šed'ová (2014) uvádí, že formulování výzkumného problému představuje jasné pojmenování toho, čemu se budeme ve výzkumu věnovat.

Výzkumným problémem této práce je myšlenkový odkaz A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského pro současnou pedagogiku. Praktická část je tedy zaměřena na zmapování názorů současných pedagogů na význam jejich pedagogického dědictví.

Pro účely našeho výzkumu a vzhledem k povaze výzkumného problému jsme použili kvalitativní přístup, zaměřený na zkoumání názorů jednotlivců, na jejich nahlížení a chápání světa, interpretaci děje. Výzkum je zaměřen na subjektivní pocity pedagogických pracovníků s dlouholetou praxí, kteří studovali v době existence bývalého Sovětského svazu a rovněž z tohoto území pocházejí. V rozhovorech jsou detailně vykresleny jejich zkušenosti s myšlenkami s metodami práce těchto dvou význačných pedagogů v jejich učitelské praxi.

4.2 Výzkumná metoda

Vědecký metodologický výzkumu využívá dvě základní metody v přístupu k problému: kvantitativní a kvalitativní.

Pro účely našeho výzkumu jsme použili kvalitativní přístup, jehož jedním základním rysem je používání induktivní logiky. Na jeho počátku je proto pozorování a sběr dat. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu se zde nepoužívají žádné statistické metody a techniky. V praxi se však oba přístupy vzájemně doplňují (Hendl, 2008).

Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií, jiní zase jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech postavené vědě (Hendl, 2008).

Glaser a Corbinová považují za kvalitativní výzkum takový, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace. Problémem kvalitativního výzkumu je jeho velmi široké označení pro rozdílné přístupy. Kvalitativní výzkumník vybírá na začátku téma a určí základní otázky, které se mohou v průběhu výzkumu doplňovat nebo modifikovat. Tento typ výzkumu je proto považován za pružný (Hendl, 2008).

„Kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují“ (Strauss, Corbinová, 1999, str. 10).

Švaříček, Šedová (2014) dodávají, že při použití celé řady postupů a metod se v rámci kvalitativního výzkumu snaží výzkumník rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.

V kvalitativním výzkumu pracujeme obvykle s menším počtem respondentů. Informace získáváme přirozenějším způsobem. Výhodou této metody je nízká technologická i finanční náročnost. Pro jeho výběr neexistují jasná pravidla (Kraus, 2008).

4.3 Cíle výzkumu

Na začátku každého výzkumu je nezbytně nutné, aby si výzkumník stanovil výzkumné cíle, tvořící základ praktické části výzkumné práce.

Švaříček, Šedřová (2014) vnímají výzkumný cíl jako určitý kompas, který dává směr a orientaci celému výzkumnému procesu. Proto je nezbytně nutné tento cíl neustále sledovat a hlavně dbát na to, abychom se od něj neodklonili.

Hlavním výzkumným cílem a úkolem naší závěrečné práce je zjistit:

Zda a popřípadě jakým způsobem se využívají metody a myšlenky A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského v současné pedagogice.

Dílčí výzkumné cíle

- Zjistit, jestli mají současní pedagogové (učitelé) ponětí o těchto významných osobnostech?
- Zjistit, jaké jsou názory současných pedagogů na význam osobností A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského.
- Zjistit, kterou z myšlenek výše zmiňovaných autorů pokládají pedagogové (učitelé) za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku.
- Zjistit, co soudí současní pedagogové (učitelé) o výchovných metodách A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského?
- Zjistit, zda současní pedagogové (učitelé) uplatňují některé konkrétní přístupy ve své praxi.
- Zjistit, zda se tyto jejich myšlenky a metody dají prakticky uplatnit i v dnešní době.
- Zjistit, zda je možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu.

4.4 Výzkumné otázky a výzkumný vzorek

V této podkapitole si vymezíme nejen hlavní výzkumnou otázku, ale také současně dílčí výzkumné otázky, které danou problematiku podrobněji rozvíjejí.

Vzhledem k tématu práce a výše popsané výzkumné metodě, jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor, který se nám jeví jako nejvhodnější.

Kladení otázek v rozhovoru není úplně jednoduchá záležitost. Pro správné řazení otázek neexistují pravidla. Tazatel pouze musí dbát na to, aby jeho otázky byly srozumitelné a jasné, stejně tak se nesmí pokládat více otázek najednou. Pokud je rozhovor veden správně, tak tazatel i jeho partner cítí, že jde o oboustrannou rovnocennou komunikaci. Pro udržení důvěry, by měl tazatel zpovídanému poskytnout příslušnou informaci o účelu otázky. Tazatel zároveň musí podněcovat respondenta, aby mu svěřoval další podrobnosti (Hendl, 2008).

Hlavní výzkumná otázka

Jak jsou využívány metody a myšlenky A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského v současné pedagogice z pohledu dnešních pedagogů (učitelů)?

Dílčí výzkumné otázky

Vzhledem k tomu, že otázky výzkumného problému jsou formulovány příliš obsáhle, pro rozhovor jsme udělali seznam konkrétních otázek.

Seznam výzkumných otázek

Otázka č. 1.

Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

Tato otázka je úvodní a má za cíl zjistit jak dlouho informant pracuje v pedagogice.

Otázka č. 2.

Co Vás vlastně přivedlo k pedagogice?

Tato otázka směřuje k navázání důvěřivé atmosféry a dává možnost informantovi rozpovídat se a uvolnit se.

Otázka č. 3.

Co pro Vás osobně představují klasikové pedagogiky A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinský?

Tato otázka má za cíl zjistit vztah informantů k významným klasikům pedagogiky.

Otázka č. 4.

Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů?

Tato otázka navazuje na otázku č. 3. a má za úkol zjistit hloubku znalosti informanta o výchovných metodách významných pedagogů.

Otázka č. 5.**Domníváte se, že se tyto jejich myšlenky a metody dají uplatnit i v dnešní době?**

Tato otázka má za cíl zjistit, jak hodnotí informant uplatnění metod významných pedagogů v praxi.

Otázka č. 6.**Jakou myšlenku nebo který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?**

Tato otázka zjišťuje názor informanta na nadčasovost metod klasiků pedagogiky.

Otázka č. 7.**A jaké přístupy uplatňujete Vy ve své praxi?**

Tato otázka má za cíl zjistit, zda informant využívá v praxi metody významných pedagogů.

Otázka č. 8.**Jaký význam mají pro Vás osobně výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského?**

Tato otázka je osobního charakteru.

Otázka č. 9.**Co soudíte o tom, jak velké ponětí mají současní pedagogové (učitelé) o těchto významných osobnostech?**

Tato otázka směřuje k zjištění názoru informanta na současnou pedagogiku.

Otázka č. 10.**Domníváte se, že je možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu?**

Tato otázka je závěrečná a má za cíl dát prostor informantu k vyjádření svých názoru.

Výzkumný vzorek

„Pro kvalitativní výzkum je charakteristický záměrný výběr vzorku, protože vyhledáváme vhodné respondenty na základě cílů našeho výzkumu“ (Chráska, 2006, s. 19 - 22).

Z důvodů tématu naší závěrečné práce, která se zabývá významnými pedagogickými osobnostmi, byli do základního souboru vybráni informanti, kteří mají pedagogické vzdělání a dlouhodobě pracují ve školství. Vzhledem k původu výzkumníka, byli informanti vybráni ze zemí bývalého Sovětského svazu a to konkrétně z Ukrajiny a Ruska. Také jsme oslovili pedagogy, kteří jsou původem z Ukrajiny, ale již dlouhodobě bydlí v České republice. Tady bychom také chtěli upozornit, že pojem pedagog a učitel na území Ruska a Ukrajiny znamená totéž, což neplatí pro Českou republiku.

Charakteristika výzkumného souboru

Na základě záměrného výběru jsme ze základního souboru oslovili 10 informantů, ze kterých se vyprofilovalo 6 osob, ochotných účastnit se výzkumu. Každý z vybraných informantů odpověděl v rámci polostrukturovaného rozhovoru na výzkumníkem předem připravenou otázku a podle odpovědi na ni byly položeny další doplňující výzkumné otázky. Celkem bylo informantům položeno 10 otázek. Pro zachování anonymity byla všechna křestní jména informantů změněna a pro účel výzkumu použita jména smyšlená.

Představení respondentů

Nataša – 57 let. Vystudovala filozofickou fakultu na VŠ na Ukrajině, v městě Dněpropetrovsk. Pracovala 19 let jako učitelka ukrajinského jazyka a jako učitelka ruštiny, další cizí jazyk učila 10 let. Před 20 lety se přestěhovala do České republiky. Teď pracuje jako sociální pracovníce v Integrovaném centru pro cizince ve východních Čechách. Vdaná, má dvě dospělé děti.

Irina M. – 53 let. Vystudovala pedagogickou fakultu VŠ v Rusku, v městě Irkutsk. Pracovala 26 let jako učitelka matematiky na střední škole. Nyní bydlí na Ukrajině, pracuje jako zástupce ředitele technologického centra pro děti. Má jednoho dospělého syna.

Irina Š. – 53 let. Vystudovala státní univerzitu ve městě Irkutsk, Rusko, fakulta informačních technologií. Bydlí v městě Novokuzneck, Rusko. Víc než 20 let pracuje na střední škole jako učitelka informačních technologií. Má jednoho dospělého syna.

Marianna – 55 let. Vystudovala pedagogickou fakultu na VŠ v městě Ivano - Frankovsk na Ukrajině. Ve školství pracuje víc než 26 let. Před 20 lety se přestěhovala do České republiky. Teď pracuje jako asistent pedagoga v mezinárodní škole v Praze.

Alena – 54 let. Vystudovala matematickou fakultu na VŠ v Moskvě, Rusko. Více než 23 let pracuje jako vysokoškolský učitel matematiky. Bydlí v městě Ivanovo, Rusko. Je vdaná, má jednoho dospělého syna.

Luda – 60 let. Vystudovala pedagogickou fakultu v městě Balchaš, Rusko. Pracovala více než 7 let jako asistent pedagoga v různých školských zařízeních. Teď bydlí v Moskvě, Rusko. Má dvě dospělé děti.

4.5 Metoda sběru dat

U kvalitativního výzkumu, prováděného formou polostrukturovaného rozhovoru, je sběr dat vytvořen nasloucháním, vyprávěním, kladením otázek a získáváním odpovědí. Důležité je získání pravdivé odpovědi od respondenta. Rozhovor provádí pouze jedna jediná osoba. Je důležité, aby se jednalo o odborníka a aby na začátku rozhovoru padly psychické bariéry. Rovněž je důležitý i způsob kladení otázek. Otázky by měly být jasné, citlivé, neutrální a otevřené. Správná otázka dává dotazovanému možnost použít vlastní slova, bez toho aby mu byla vnucována nějaká odpověď. Dotazovaný musí vyjádřit svůj vlastní názor a pocit. Zároveň může samostatně navrhnout vztahy a souvislosti. Nikdy nepředkládáme (na rozdíl od strukturovaného rozhovoru) předem určené formulace odpovědí. Vedení kvalitativního rozhovoru je umění i vědou zároveň. Vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu (Hendl, 2008).

Polostrukturovaný rozhovor má předem daný soubor témat a volně přidružených otázek, ale jejich pořadí, volba slov a formulace může být pozměněna, případně může být něco dovysvětleno. Konkrétní otázky, které se zdají tazateli nevhodné, mohou být dokonce i vynechány; jiné naopak mohou být přidány. Polostrukturované rozhovory jsou flexibilnější a volnější než strukturované, ale jsou organizovanější a systematičtější než nestrukturované rozhovory. Polostrukturované rozhovory jsou jednou z nejužitečnějších metod sběru dat pro studium široké škály témat, týkajících se informačního chování. Je potřeba mít návod pečlivě připravený a otestovaný. Není to jen zbytečné zdržení, ale jsou to cenné zkušenosti,

které pomáhají výzkumníkům ve zdokonalení dovedností týkajících se rozhovorů (Švaříček, Šedřová, 2014).

4.6 Metoda analýzy dat

Kvalitativní analýza je zpracování dat smysluplným způsobem a snaha o nalezení odpovědi na výzkumnou otázku (Hendl, 2008). Tato fáze výzkumu je založena na přístupu, který je označován jako zakotvená teorie. Nashromážděnými empirickými daty bývá většinou souvislý text, který musí výzkumník podrobit analýze kódováním, aby na jeho základě bylo možné dát vzniknout nějaké obecné teorii. Na základě analýzy textu a vzniklých kódů, je pak v obecné rovině možno rozkrýt obsah sdělení, ze kterého pak může být následně formulována teorie.

Otevřené kódování

Data, získaná z rozhovorů, jsou následně zpracována metodou otevřeného kódování. Pomocí této metody jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem (Švaříček, Šedřová, 2014).

„Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto novými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje. Jednotkou může být slovo, sekvence slov, věta, odstavec“ (Švaříček, Šedřová, 2014, str. 211).

Každé jednotce přiřadíme kód, čímž může být slovo nebo nějaká krátká fráze, která vystihuje určitý typ a odlišuje ho od ostatních. Podle dané podobnosti jsou pak kódy spojovány a pojmenovávány. Podstatou kódování je vystižení informací, objevujících se v datech, nikoliv toho, co si myslíme (nebo na co myslíme) my sami (Švaříček, Šedřová, 2014).

Za každý datový fragment umísťuje výzkumník svoji interpretaci, představující hledání významu daného výroku. Konstatování, nebo vlastními slovy zjednodušené opakování toho, co uvedli respondenti je však nedostačující. Interpretace má za cíl určitý „myšlenkový skok“, tedy, je známo, že se něco se děje a je potřeba nabídnout vysvětlení, z jakého důvodu se tak děje. Každý datový úryvek by měl mít připojenu dostatečně rozpracovanou interpretaci. Jestliže nedokážeme daný úryvek dostatečně kvalitně interpretovat, není vhodné jej v textu nechávat (Švaříček, Šedřová 2014).

Axiální kódování

Je soubor postupů, jejichž pomocí jsou po otevřeném kódování údaje znovu uspořádány, ale novým způsobem - vytvářením spojení mezi jednotlivými kategoriemi. Spojení jsou tvořena v duchu kódovacího paradigmatu, zahrnujícího podmiňující vlivy, jev, kontext, strategie jednání a interakce a následky (Švaříček, Šedová, 2014).

Paradigmatický model:

- Příčinné podmínky – dění, události, případy, vedoucí ke vzniku nebo výskytu nějakého jevu.
- Jev - ústřední myšlenka, událost, dění, na které se zaměřuje soubor ovládajících jednání nebo k němuž má tento soubor nějaký vztah.
- Kontext - konkrétní soubor vlastností, které jevu náleží. Jedná se o konkrétní soubor podmínek, na základě kterých se uplatňují strategie jednání nebo interakce.
- Intervenující podmínky – podmínky, které souvisí se strategiemi jednání nebo interakce, náležící danému jevu. Usnadňují nebo naopak znesnadňují strategie určitého kontextu.
- Jednání/interakce - strategie vyvinuté ke zvládnutí, vykonávání nebo reagování na daný jev za podmínek, které na něm participují.
- Následky - následky nebo výsledky jednání a interakce.

Použití tohoto modelu umožňuje systematicky přemýšlet o datech a vzájemně je k sobě vztahovat, zohledňovat jejich procesuální dynamiku (Švaříček, Šedová, 2014).

Selektivní kódování

V rámci selektivního kódování výzkumník integruje výsledky a začíná s identifikací hlavních témat výzkumu. Základem je axiální kódování, předkládající obraz o vztazích mezi kategoriemi. Hlavním úkolem selektivního kódování je přezkoumávání dat a kódů a následné selektivní zpracování těchto kódů.

„Selektivní kódování zahrnuje výběr jedné klíčové kategorie, kolem které je organizován základní analytický příběh. Všechny ostatní kategorie jsou vtaženy k této jediné centrální kategorii. Tato centrální kategorie by měla odpovídat zkoumanému jevu a dobře jej popisovat. Obvykle jde o tu kategorii, která je do paradigmatického modelu zasazena jako jev“ (Švaříček, Šedová, 2014, str. 233).

V rámci selektivního kódování jsou vyhledávány případy, u nichž je prováděna ilustrace témat, jejich porovnávání a kontrasty. Pokud další kódování již nepřináší další, nové poznatky, je interpretace ukončena (stav teoretické saturace) (Švaříček, Šedová, 2014).

5 VLASTNÍ VÝZKUM

Pro náš kvalitativní výzkum byla zvolena technika polostrukturovaného rozhovoru. Všem účastníkům byl vysvětlen cíl prováděného výzkumu. Ještě před zahájením rozhovoru byl každý informant požádán o souhlas s rozhovorem a informován, že všechny osobní údaje budou anonymní. Z tohoto důvodu byli všichni informanti označeni smyšlenými jmény. Respondenti byli informováni o skutečnosti, že rozhovor bude nahráván, a bylo jim vysvětleno, že všechny získané informace budou využity pouze k účelům tohoto výzkumu.

Délka trvání rozhovoru byla přibližně půlhodiny a byla skoro stejná u všech informantů. Kvůli tomu, že informanti bydlí každý v jiné zemi a také v jiném městě, byly rozhovory uskutečněny prostřednictvím internetu a nahrané na notebook. Poté byly všechny rozhovory pečlivě přepsány a ty, které proběhly v ruštině, byly přeloženy do českého jazyka.

Respondenti byli osloveni v průběhu listopadu a prosince roku 2017. Data byla získána v období od prosince roku 2017 do začátku dubnu 2018.

5.1 Kódy a kategorie

V této kapitole popíšeme, jak jsme vytvářeli kódy a kategorie v přepsaných rozhovorech. Přepsané rozhovory jsme podle popsané obsahové analýzy podrobili otevřenému kódování. Otevřené kódování začíná už vlastně při prvním průchodu textem. Cílem je seřadit jednotlivá témata analyzovaného textu. Kód zahrnuje konkrétní jevy do obecného konceptu. Více konceptů se slučuje do kategorie. Výsledkem otevřeného kódování je seznam kódů a kategorií, které dávají přehled o textových tématech.

Jednotlivé kódy jsme označili barevně. Kódy a k nim přiřazené kategorie jsme sepsali do tabulky.

5.2 Interpretace dat

V této podkapitole se budeme věnovat jednotlivým kategoriím. Rozhovory, které jsme nahráli a pečlivě doslovně přepsali, byly podrobeny kódování a vzniklé kódy byly přiřazeny do kategorií. Každý informant byl označen prvním písmenkem podle jejich smyšleného

jména, například: N. a také číslem řádku, odpovídajícího kódu. Vzniklé kódy jsme rozdělili do kategorií. Celkem vzniklo pět kategorií:

1. Dětství a škola
2. Profesní trajektorie
3. Postoj k Makarencovi a Suchomlinskému
4. Názor na metody a myšlenky těchto osobností
5. Využití metod

Kategorie: Dětství a škola

A. 9. 13. 14. 16. 22. 27. 31. - 36., **N.** 8. 9. 10., **I. Š.** 8. 9. 11. 13., **L.** 31. 33. 40. – 48., **M.** 6. 9. 12. – 15., **I. M.** 26.

Tato kategorie vznikla z následujících kódů:

Tabulka č. 1. Charakteristika kategorií: Dětství a škola

Kategorii	Kódy
Dětství a škola	Hry na školu, Rozhodnutí z dětství, Zajímavá cesta, Moderní učitelka, Život ve škole Doučování, Velitel skupiny ve třídě, Naši učitelé, Příprava na povolání, Studium, Domácí knihovna.

Všem informantům byla položena otázka, jaká byla jejich cesta k pedagogice. Zároveň cílem výzkumníka bylo navodit přátelskou atmosféru, aby se informanti uvolnili a více se o sobě rozprávěli. Odpovědi byly různé, ale některé z nich byly typické a hodně se podobaly.

Alena vnímá svoji cestu k pedagogice jako automatickou volbu. „*Asi jsem měla předurčeno být učitelkou. Už jako dítě jsem si hrála na paní učitelku – učila jsem panenky a medvídky. Děti jsou při výběru svého povolání často ovlivněny svými rodiči a vybírají stejné povolání. Oba moji rodiče jsou vystudovaní učitelé.*“ „*Táta učil celý život na střední škole, moje matka v několika odborných školách. Pak dlouhou dobu pracovala v knihovně, ale později opět učila, tentokrát na vysoké škole hudební. Takže je jasné, jaké studium jsem si asi mohla vybrat?* Obrovský vliv na výběr povolání dětí mají také jejich učitelé.

Stejně tak i **Irina M.**, která k tomuto uvedla, že „*Jako žákyně jsem měla ve škole velmi zajímavou paní učitelku matematiky, která mne natolik ovlivnila, že jsem se také rozhodla stát učitelkou a následovat jejího příkladu. Chtěla jsem být jako ona.*“

Také **Irina Š.** připustila, že při výběru povolání byla ovlivněna vzpomínkou na své učitele. „*Rozhodnutí, stát se učitelem, pochází již z mého raného dětství.*“ Na výběr její profese měl také značný vliv celého kolektivu učitelů. „*Naši učitelé byli pro nás příkladem profesionality a lidskosti. Chtěla jsem být jako oni, a proto jsem toužila se stát učitelkou a také učit děti. Chtěla jsem jim předávat vědomosti a zkušenosti, tak jak je předávali moji učitelé mně.*“ Působení kolektivu učitelů na žáky v její rodné vesnici bylo všestranné a opravdu obdivuhodné. „*V naší malé vesnici, vzdálené od kulturních a vzdělávacích center, byl veškerý život všech dětí a dospívajících neodmyslitelně spojen se školou. Ve škole jsme obdrželi nejen nezbytné znalosti a vědomosti, ale také jsme tak trávili všechnen volný čas. A naši učitelé tam byli vždycky pro nás. Učili nás přemýšlet o životě v celé jeho šíři, přemýšlet o něm a sobě ve všech souvislostech.*“

Luda „měla jasno“ o svém budoucím povolání už jako studentka. „*Učitelkou jsem vlastně chtěla být již od mládí.*“ Měla také vzor ve svých učitelích. „*K pedagogice mě přivedli moji učitelé dějepisu a literatury, které jsem poznala na střední škole. Učitelka dějepisu byla mladá, nadšená a schopná komunikovat s dětmi. Také učitelka literatury byla hodně mladá, chytrá a navíc to byla naše třídní učitelka. Byli jsme její první třída, kterou začala učit po absolvování vysoké školy. Stále ne ni vzpomínám s velkou láskou.*“

Výzkumníka překvapila odpověď **Marianny**, protože málo kdo upřímně řekne, že nerad chodil do školy. „*V dětství jsem školu vyloženě nenáviděla. Tedy přesněji řečeno, nenáviděla jsem způsob výuky, který se tenkrát ve škole aplikoval.*“ Marianna chtěla tento způsob výuky změnit, aby byl pro děti zábavnější. „*Přála jsem si, aby přístup pedagogů ke vzdělávání a výchově dětí byl jiný, aby nás, děti, to ve škole více bavilo. Chtěla jsem*

celý ten stávající přístup změnit.“ Učinila tedy zásadní rozhodnutí. „Po ukončení školy, jsem se rozhodla, že půjdu studovat pedagogickou fakultu a stanu se „moderní“ učitelkou, která ve své profesi vyzkouší něco nového, a bude děti učit jinak, než učili ve škole nás.“ Mariana se ohlíží za nástupem na svoji profesní dráhu. „Má cesta k pedagogice byla docela zajímavá a dalo by se říci, že až neuvěřitelná.“

Nataša má také podobné vzpomínky. *„V podstatě jsem chtěla být učitelkou asi již od mládí.“* Její rozhodnutí prakticky pochází již z dětství. *„Pamatuji si, že jsme se už jako děti hrály na školu, a já jsem učila mladší sestru a její kamarádky číst a počítat.“*

Také hodně zajímavých informací podala o svých školních zkušenostech a povinnostech informantka **Alena**. *„Když jsem chodila do školy, byla jsem „připojena“ k „zaostalým“ dětem, abych jim pomáhala s učením.“* Informantka toto blíže konkretizovala. *„Ve třídě jsme byli rozděleni do malých skupin. Na základní škole se taková skupina jmenovala „hvězdička“ a bylo v ní 5 dětí. Na střední škole to už nebyla hvězdička, ale prostě „jednotka“. No a já jsem skoro pořád byla buď velitelem hvězdičky, nebo jednotky – byla jsem zodpovědná za tuto svoji skupinu po studijní i výchovné stránce, tedy i za jejich chování. Často jsem doučovala slabší žáky, kteří nezvládali učivo a úkoly. S těmito dětmi jsem zůstávala ve škole po skončení vyučování, nebo jsme šli ke mně domů. Moje máma udělala pro nás něco dobrého - nějakou sladkost a čaj, a potom jsme se spolu učili pravidla pravopisu, nebo jsme rozebírali matematické definice.“* Toto „domácí vyučování“ pak bylo vyhodnocováno ve škole. *„Ve třídě tyto skupinky mezi sebou soutěžily. Každá „hvězdička“ nebo „jednotka“ chtěla být tou nejlepší. Paní učitelka udělala speciální nástěnku, na které byl graf, kde vždy vyznačila, která skupina má v daném měsíci nejlepší výsledky – kdo je první v chování, studiu, nebo v nějakých mimoškolních aktivitách. Na konci studijní čtvrti nás pak paní učitelka různě odměňovala. Například ty nejlepší chválila před celou třídou a na rodičovských sdruženích. A také jsme dostávali nějaké drobné dárky, například knihy nebo hry.“*

Společným znakem informantů je také to, že mají bohatou domácí knihovnu.

Například **Luda** pověděla, že *„...doma jsme měli spoustu knih a já jsem všechnen volný čas trávila v naší knihovně. Kdyby mi to rodiče dovolili, tak bych v ní i bydlela. Klidně bych se zavřela do své knihovny a ani nechodila do školy.“*

Také pro **Irinu M.** a má domácí knihovna zásadní význam. *„Máme doma už docela velkou knihovnu, ale stejně stále kupujeme nové knihy.“*

Shrnutí: Získaná data nám objasňují, proč si informanti vybrali povolání učitele a kdo byl jejich životní vzor. Také jsme zjistili zajímavé detaily o životě a způsobu výuky dětí ve škole z období konce dvacátého století a význam vzdělanosti v rodině, prostřednictvím velkého množství literatury, v rámci domácích knihoven. Dalo by se říci, že účel položených otázek byl splněn. Informanti ochotně zavzpomínaly na dětství a školu, na své učitele, které měly moc rády.

Kategorie: Profesionální trajektorie

A. 3. - 5., 49. - 50., 75 - 80., 103. - 109., N. 3. - 5., 10. - 13., 16. - 32., 163., I. Š. 4., L. 3. 4. - 13., 14. - 16., 18. - 28., M. 3., I. M. 3. - 4., 7., 8., 9., 13 - 18., 20 - 22., 28. - 33., 36. - 39., 41., 111. - 114., 118. - 120.

Tato kategorie byla vytvořena z následujících kódů:

Tabulka č. 2. Charakteristika kategorií: Profesionální trajektorie

Kategorie	Kódy
Profesionální trajektorie	Délka praxe, Začátek praxe, Současná praxe, Studium, Příprava na povolání, Přidělené místo pro praxi, Pracovní zatížení, Budování autority, První pracovní zkušenost, Kolegové

Každé informantce byla položena otázka na délku praxe, jejímž cílem bylo zjistit, kolik let se jednotlivé informanti věnují pedagogickému povolání.

Alenina praxe trvá téměř již čtvrt století. „Kromě dovolené na péči o dítě a postgraduálního studia (nicméně, tam jsem také pracovala na čtvrtinu úvazku), tak pak asi 23 - 24 let“.

Irina M. pracuje ve školství „již od roku 1986, hned po té, co jsem dokončila vysokou školu.“ Ani **Irina Š.** není v učitelství nováčkem. „Moje pedagogická činnost trvá více než 20 let.“ Nejkratší učitelkou praxi má **Luda**: „V pedagogické oblasti pracuji již 7 let.“

Učitelem s bohatými zkušenostmi je i **Marianna**: „*Ve školství pracuji již 26 let.*“ Zkušeným pedagogem je také **Nataša**: „*Devatenáct let jsem pracovala jako učitelka ukrajinského jazyka v ukrajinské škole, a pak 10 let jako učitelka cizího - ruského jazyka.*“

Některé informanti se konkrétně rozprávěli, jak probíhalo jejich studium.

Luda neměla se svým studiem žádný problém. „*Studovala jsem celkem snadno, protože se mi ve škole líbilo a studium mne bavilo. A šlo by mi to ještě lépe, kdybych nebyla tak závislá na čtení.*“

Studovat se líbilo i **Nataše**. „*Po ukončení střední školy, jsem nastoupila na filozofickou fakultu Státní univerzity v Dněpropetrovsku.*“

Také **Alena** byla nadšenou studentkou. „*Studovat pro mě bylo snadné a zábavné, a učit, znamená sdílet.*“

Zajímavé zkušenosti měly informanti následně po ukončení studia, při svém prvním nástupu do zaměstnání.

Například **Irina M.** uvedla, že po ukončení vysoké školy dostala povinné pracovní místo pro výkon učitelké praxe. „*V tehdejší době bylo zvykem, že státním zaměstnancům, kam patřili i učitelé, byla přidělována místa, kde měli vykonávat svoji praxi. Já jsem dostala „umístěnku“ do malé vesnice na severu Irkutské oblasti. Tam jsem začala pracovat jako učitelka matematiky. Za 2 měsíce mně ještě přidali hodiny fyziky a biologie, a za půl roku jsem ještě dostala na starost knihovnu! Byla jsem v práci od rána do večera!*“ Důvod toho přístupu k mladé učitelce byl zcela praktického rázu, odpovídající tehdejší době i lokalitě. „*Já jsem tehdy ještě neměla rodinu, byla jsem svobodná. Ostatní kolegové už asi byli přepracovaní a také měli hodně práce ve své vlastní domácnosti - mnozí měli domácí zvířata, například krávy. No a také se museli věnovat svým rodinám. Tak mě, jakožto nejmladší učitelku, zatížili, jak nejvíc to šlo.*“

Se svými prvními pedagogickými zkušenostmi se podělila také **Luda**. „*Moje první pracovní zkušenost byla na pozici pomocníka pedagoga ve školce. Měla jsem na starosti děti od jednoho a půl roku až do 3 let. Pak jsem pracovala s trochu staršími dětmi. Pomáhala jsem jim připravovat se na nástup do základní školy. Děti byly na mne hodně emocionálně napojené...Potom jsem pracovala jako asistentka pedagoga ve speciální škole pro hendikepované děti. Tenkrát jsem práci s těmito dětmi těžce nesla a často jsem plakala - bylo mi jich velmi líto. Ale ony byly veselé, smály se. Od nich jsem se naučila, že se dá užívat si života i s hendikepem.*“

Nataša po ukončení vysoké školy se vrátila domů. „Zůstala jsem pracovat ve škole, kterou jsem sama kdysi vystudovala“. Jejími kolegy se stali učitelé, kteří kdysi učili i ji. „Bylo pro mě velmi příjemné vrátit se do známého prostředí, kde mě téměř všichni kolegové znali. Zároveň jsem cítila určitou zodpovědnost a dokonce možná i obavy z toho, abych nezklamala své bývalé učitele. Ale všichni, včetně nové ředitelky, se ke mně chovali velmi dobře.“ Bylo to pro ni velice příjemným zjištěním. „Ve sborovně jsem se mohla na kohokoliv obrátit s dotazem a kolegové mi vždy podali pomocnou ruku, ať to byl dotaz ohledně běžné učitelské práce, nebo na řešení situace, týkající se špatného chování žáka. Pamatuji si na kontroly zástupkyně ředitelky v mých výukových hodinách a na moje obavy z jejího hodnocení. Ona ale vždy moje hodiny chválila a korektně, s respektem, mi ukazovala, jaké dělám chyby. Velmi jsem si vážila toho, že paní zástupkyně poukazovala na moje chyby pouze v okamžicích, když jsme byly samy, bez dětí a bez kolegů.“

Stejná situace nastala, když se **Irina M.** vrátila po mateřské dovolené zpět do práce – „do své školy“. „Poté, co jsem si v té vesnické škole odpracovala povinné tři roky, vrátila jsem se zpět do našeho městečka a začala jsem pracovat ve své „rodné“ škole. Bylo to hodně zajímavé! Musela jsem si vybudovat autoritu nejenom u dětí, ale také u kolegů, kteří skoro všichni kdysi učili mne. Všichni mě podporovali a radili mi! Například, jak mluvit s rodiči, jak provádět rodičovské schůzky. Bývala učitelka matematiky, která byla mým vzorem, mi hodně pomáhala s přípravou na vyučovací hodinu.“

V další části rozhovoru výzkumník zjišťoval, kde jsou informanti v současné době zaměstnaní. Zjistili jsme, že jejich profesní dráha se vyvíjela různě a že ne všechny stále pracují ve školství, jako učitelky.

U některých informantů se spíše jedná o pedagogickou činnost, orientovanou do různých oblastí.

Konkrétně **Irina M.** školství opustila. „Teď pracuji jako vedoucí dětského centra pro volný čas.“ Také **Luda** nevykonává učitelské povolání na základní nebo střední škole. „V současnosti pracuji ve škole, která připravuje vybrané dospělé lidi na náhradní rodičovskou péči.“ Tato její pracovní činnost má velmi zajímavou náplň. „Mimo to vozím také studenty do dětských domovů. Provádíme zde pro zájemce o adopci speciální přednášku. Přednáška je o dětech, které mají různé mentální poruchy. Snažíme se informovat zájemce o adopci hendikepovaného dítě, jaká jsou úskalí jeho výchovy a názorně jim objasnit „do čeho jdou“. Tedy aby opravdu zvážili svůj zájem, aby neměli nějaké iluze. Tento dětský domov je speciálně pro tyto děti - pro „osmý druh“. Tento název - osmý druh - nás oprav-

du šokoval a chtěli jsme vědět, co to znamená. „*Jsou tak označeny děti s různými mentálními poruchami.*“

Rovněž **Nataša** opustila školství. „*V současné době již pátým rokem pracuji v Integrovaném centru pro cizince. Součástí mé práce s cizinci je také to, že mám každou sobotu na starosti Víkendový klub dětí, kde se schází děti různého věku a různých národností.*“

Shrnutí: Na základě zjištěných dat můžeme udělat závěr, že všechny informanti se dlouhodobě věnují pedagogickému povolání. Většina z nich pracuje v této oblasti přibližně kolem 23 let, což ukazuje na jejich velké zkušenosti s touto oblastí výchovy a vzdělávání.

Kategorie: Postoj k Makarenkoví a Suchomlinskému

A. 43., 47., 101., **I. M.** 48., 49., 51., 108., 120., 125., 126., 164., **I. Š.** 22., 29., 33., 93., **L.** 52., 57., 133., **M.** 19., 25., 27., 134., 142., 159., **N.** 38., 42., 44., 100., 102., 127., 208.

Tabulka č. 3. Charakteristika kategorií Inovativní metody

Kategorie	Kódy
Postoj k Makarenkoví a Suchomlinskému	Velké autority, Osobní význam, Významní lidé, Mé autority, Obdiv, Opravdové autority, Vizionáři, Inspirace.

Kategorie byla vytvořena z kódů, které vznikly z odpovědí informantů na otázku o významu Makarenka a Suchomlinského.

Pro **Alenu** mají Makarenko a Suchomlinskij nesporný význam. „*Díky svým pokrokovým myšlenkám, jsou oba dva pedagogové pro mne osobně, velkými autoritami. Také se domnívám se, že by každý člověk – nejen pedagog - měl mít své vlastní tvůrčí nápady a vkládat je do svých pracovních činností, a neměl by se jen snažit kopírovat vzor, protože pouze slepé kopírování nějakého vzoru NEMÁ SMYSL.*“ **Tyto** autority vnímá Alena naprosto zásadně. „*...především jako předmět studia a jako inspirace, kterou mohu využít ve své práci.*“

Rovněž **Irina M.** se k Makarenkovi a Suchomlinskému vyjadřuje s velkou úctou. „*Tak rozhodně jsou pro mne velkými pedagogickými autoritami. Pořád se k nim, tedy k jejich myšlenkám a zkušenostem, popsaným v jejich dílech, obracím pro radu. V moji práci to potřebuji velmi často. Pro mě osobně jsou velmi důležité, protože je používám nejen ve své pedagogicko - výchovné práci.*“

Irina Š. je podobného názoru. „*...jsou to lidé, jejichž přínos k rozvoji pedagogiky nelze podceňovat. A. S. Makarenko - jeden ze čtyř velkých učitelů dvacátého století, určil cestu pedagogického myšlení současnosti. V. A. Suchomlinskij zase kladl velmi vysoké nároky na osobnost učitele, jakožto vůdce a organizátora vzdělávacího procesu. Tito velcí klasikové ruské pedagogiky jsou pro mne opravdovými autoritami.*“ Myšlenky i dílo Makarenka a Suchomlinského mají pro Irinu Š. osobní význam. „*Jejich výchovné metody mají pro mne, jako pro pedagoga, velkou hodnotu. Bez těchto výchovných principů, které tito učitelé vyvíjeli, je ztracen samotný význam výchovy. To platí jak pro samotný proces učení, tak pro všechny typy výchovy - morální, duševní, pracovní, atd.*“

Pro **Ludu** jsou „*...tito dva významní klasikové ruské pedagogiky jsou opravdovými autoritami. Jsem přesvědčená, že oba dva byli učiteli „od Boha“.* Četla jsem díla obou myslitelů, ale samozřejmě Makarenka víc, protože jsme měli doma kompletní sbírku jeho díla. A díla Suchomlinského jsme hodně studovali na vysoké škole. Vždy jsem jejich práci velmi obdivovala! Pro mne osobně jejich význam spočíval právě v tom, že podle nich mne vychovali moji rodiče, za což jsem jim dodnes velmi vděčná.“

Marianna obdivuje oba autory již z dob svého studia. „*Když jsem nastoupila do pedagogického institutu, byla jsem překvapena, jak podrobně a intenzivně jsme se zabývali studiem pedagogicko – výchovných metod Makarenka i Suchomlinského, které mne velmi zaujaly, dalo by se říci, že až okouzily. Nechápala jsem a byla jsem překvapená, proč se tyto skvělé, nadčasové pedagogické metody nepoužívaly v době, kdy jsem jako dítě chodila do školy. Takže mohu zodpovědně říci, že tito velcí ruští pedagogové jsou pro mne velkými autoritami a přiznám se, že neznám ve světové pedagogické historii mnoho jmen pedagogů a sociologů, kteří by tak zodpovědně pracovali se zraněnou dětskou duší. ... pedagogika by bez přínosu Makarenka a Suchomlinského nevypadala tak, jak vypadá dnes. Vlastně tito dva pedagogové se snažili poukazovat na to, že dobrý učitel by měl mít velkou zodpovědnost za svoji práci. V tom mají výchovné metody Makarenka a Suchomlinského určitě velký význam.*“

Nataša vnímá a hodnotí význam obou klasiků jako zásadní a inspirativní. „*Makarenko i Suchomlinskij byli a stále jsou pro mne i pro moje kolegy velkými autoritami a klasiky pedagogiky. Na univerzitě jsme studovali jejich díla a pak jsme se snažili jejich myšlenky, rady a zkušenosti aplikovat ve svých pedagogických praxích. V roce 1984 jsem se svými žáky navštívila muzeum V. Suchomlinského v městečku Pavlyš, kde jsem se ještě blíže seznámila s jeho prací, která mne velice inspirovala. Vnímám je jako základní pilíře, na kterých stojí naše pedagogika. Osobně si myslím, že je třeba s nimi více seznamovat nejen pedagogy, ale v první řadě především rodiče.*“

Shrnutí: Na základě získaných dat můžeme učinit závěr, že všechny informanti moc dobře vědí, kdo byli Makarenko a Suchomlinskij. Díla těchto klasiků studovaly na vysokých školách a posléze aplikovaly jejich metody v praxi. Všechny informanti vykazují ve svých odpovědích velký obdiv a nadšení pro tyto pedagogické osobnosti.

Kategorie: Názor na metody a myšlenky těchto osobností

A. 59., 61. – 66., 84., I. M. 79., 81. 84., 87., 88., 107., L. 54., 56., 61., 63., 64., 67., M. 23., 32., 34. – 45., 55., 69., 71. – 74., 79., 81. – 84., 85., 92. – 97., 98. – 111., 117., 120., 137., 142., 143., N. 60., 86., 94., 155. – 160., 169., I. Š. 25., 27., 37., 38. – 43., 44. – 52., 65., 95.

Tabulka č. 4. Charakteristika kategorií: Hlavní myšlenky

Kategorie	Kódy
Názor na metody a myšlenky těchto osobností	Novátorské metody, Důležité myšlenky, Systém Makarenka, Systém Suchomlinského, Unikátní metody, Nesmazatelná stopa, Moderní metody, Nejvýznamnější myšlenky, Velký úspěch, Nový přístup, Nejdůležitější vlastnosti, Uplatnění v kolektivu.

Tato kategorie vznikla z odpovědí informantů na otázku, jaké jsou jejich názory na metody a myšlenky Makarenka a Suchomlinského. Názory na pedagogické metody a myšlenky těchto významných ruských pedagogů se u respondentek téměř neliší, ba naopak, jsou téměř totožné.

Alena ocenila morální hodnoty, kterými se díla obou autorů vyznačují. *„Na tehdejší dobu byly jejich myšlenky i metody velmi novátorské. Za nejvýznamnější považují důraz, který jak Makarenko, tak i Suchomlinskij, kladli ve svých pracích na jednu zásadní věc - na úctu k člověku jako k osobnosti, přičemž nezáleží na jejím věku nebo „velikosti“, tedy na schopnosti ukázat sílu, podkreslující význam této osobnosti. Oba pedagogové upozorňovali také na to, že i děti mají svá práva, přestože jsou to „jenom děti“.*

Stejný názor má i **Irina M.**, která se k otázce vyjádřila slovy *„Podle mne byly metody Makarenka a Suchomlinského na svoji dobu velmi novátorské. Makarenko začal pracovat s problémovými dětmi hned po válce. V té době nikdo nevěděl, jak se s takovými dětmi pracuje.“* **Irina M.** považuje tyto metody za nejvýznamnější přínos obou pedagogů. *„Makarenko vyvinul úplně nový systém v přístupu a zacházení s dětmi, které zůstaly bez rodičů a bydlely na ulici a také často měly kriminální zkušenosti. Suchomlinskij má zase pozoruhodnou metodu pro práci s dětmi skrze lásku. Tohle je podle mě absolutně unikátní metoda.“*

Také vyjádření **Iriiny Š.**, k výchovným metodám Makarenka a Suchomlinského, se shoduje s oběma předešlými. *„Osobně se domnívám, že většinou byly na svoji dobu velmi novátorské. ... metoda A.S. Makarenka, pojednávající o výchově dětí a mládeže v kolektivu, byla na svoji dobu zcela inovativní. V. A. Suchomlinskij byl zase zastáncem vzdělávání s důrazem na pozornost, věnovanou individuálně každému dítěti, Pro své názory byl Suchomlinskij v dobách sovětské éry obviněn z antikolektivismu a „abstraktního humanismu“, ale dnes je uznávaným klasikem humánní pedagogiky.“*

Ani **Luda** nepochybuje o nesporné originalitě a novátorském přístupu pedagogických metod Makarenka a Suchomlinského. *„Zcela určitě byly jejich myšlenky a pedagogické metody velmi novátorské. Obzvláště ve své době a v generaci, kterou představovali. Jejich metody byly různé, ale oba dva zanechali v dějinách pedagogiky nasmazatelnou stopu – oba byli v tom, co dělali velmi dobří. Samozřejmě, že jsem si vzala hodně z praxe těchto autorů.“* Luda je přesvědčená, že dobrá pedagogická práce vychází kromě inovativních přístupů a myšlenek i z předpokladu, že dobrý učitel musí disponovat určitými vlastnostmi a

schopnostmi. „*Tak za mne je to zcela určitě PRACOVITOST a TRPĚLIVOST. Podle mne jsou tyto vlastnosti pro učitele velmi, velmi důležité. Troufám si tvrdit, že jsou to jedny z nejdůležitějších vlastností a schopností člověka! Dnes všichni spěchají, nikdo nemá trpělivost. A všichni chtějí mít své problémy rychle vyřešené. Ale tak to v životě nefunguje. A hlavně v pedagogice to chce klid a poslušnost.*“

Marianna oceňuje na těchto Makarenkových i Suchomlinského metodách jejich modernost a novátorský pohled. „*Jejich hlavním přínosem bylo to, že své myšlenky aplikovali přímo ve svých pedagogických praxích. Se svými pedagogickými metodami měli velký úspěch, protože na tehdejší dobu (působili v období po obou světových válkách) byly jejich metody velmi moderní a novátorské.*“

Stejný názor sdílí i **Nataša**. „*Jejich myšlenky a metody byly na svoji dobu velmi novátorské a byly hodně používané v pedagogické teorii i v praktickém školství v poválečných dobách, v době mezi oběma světovými válkami a v období existence Sovětského svazu. ... Makarenkovy metodiky se k nám vracejí v podobě nových zahraničních metod a přístupů.*“

Shrnutí:

Na základě získaných dat lze konstatovat, že všechny informanti velmi dobře znají metody a myšlenky Makarenka a Suchomlinského. Možná je to pro to, že informanti pocházejí ze států, které byly součástí bývalého Sovětského svazu, kde studium těchto metod bylo součástí vzdělávacího programu na vysokých školách.

Kategorie: Využití metod

A. 91. – 96., 121. – 125., I. M. 94. – 102., 117. – 121., 161., I. Š. 56. – 67., 82. – 88., L. 77. – 86., 100., M. 49. – 60., N. 112. – 115., 227.

Tabulka č. 5. Charakteristika kategorií: Využití metod

Kategorie	Kódy
Využití metod	Metody v praxi, Metody v běžném životě, Uplatnění metod dnes, Dnešní děti, Práce s dětmi, Výchova dětí a mládeže, Ohrožené děti, Stejná situace, Způsob využití me-

	<p> tod, Praktické rady rodičům, Práce s rodinou, Zájem o metody. </p>
--	--

Všem informantům byla položena otázka, zda popsané metody rovněž využívají ve své pedagogicko – výchovné praxi.

K tomu se **Alena** vyjádřila slovy, která se pozastavují nad současnou náplní a kvalitou školní výuky „...vždy existují různé možnosti. Důležité je mít o tyto možnosti zájem, ale nezbytné je mít upřímný zájem o toho, na koho je učitelská činnost zaměřena, tedy o žáka. Jeden moudrý kolega mi řekl, že je smutný z toho, že role dnešních univerzit a vysokých škol je spíše socializující než vzdělávací...některé z nich stále používám. Podle mě to dělám tak nějak automaticky.

Rovněž **Irina M.** je zastánkyně těchto metod. Mnohé z nich využívá ve své praxi a také zdůrazňuje význam lásky ve výchovném přístupu. „Určitě je můžeme uplatňovat i v současnosti, ba dokonce je třeba je aplikovat. Ze své praxe vnímá „posun“ dnešní mládeže ve vyznáváných hodnotách, ale bohužel tím špatným směrem. „Dnešní děti jsou také „vtaženy“ do různých technologií a počítačových aplikací nebo věnují moc času špatným návykům. A právě v takové to době, jako je ta naše, přijdou ideje Makarenka a Suchomlinského vhod.“ Ve své praxi neustále používám výchovné metody, založené na lásce k dětem. Samozřejmě, protože podle mě, bude výchova dětí pořád aktuální. Já osobně budu tyto metody používat ve své práci určitě, protože organizuji dětem volný čas podle jejich zájmů. Metoda výchovy dětí v kolektivu je pro mne velmi inspirující.“

Irina Š. je také propagátorkou výchovných metod Makarenka a Suchomlinského a využívá je ve své pedagogické praxi „Já sama je s úspěchem používám ve své současné i minulé pedagogické praxi a nevidím důvod, proč bych měla od nich v budoucnu upustit, protože se mi velmi osvědčily. Zdůrazňuje význam školy, jako základní výchovné instituce, a také práci v kolektivu „Ano, svět se mění, život, postoje i zvyky, ale škola byla a zůstává nejdůležitější a hlavní institucí výchovy a učitel by měl být vždy příkladem pro své studenty - ve všem. Při práci s jednotlivými dětmi a i v rámci jejich vzájemných vztahů, se snažím z nich vytvořit vzájemně propojený a spolupracující kolektiv. Pracovat s dětmi v přátelském duchu a jako tým, být pro ně nejen učitelem - mentorem, ale také přítelem, kterému mohou věřit, na kterého se mohou kdykoliv spolehnout.“

Také **Luda** s úspěchem používá a i nadále hodlá používat výše uvedené metody. Nicméně uznává, že některé z nich by ve své původní, originální podobě nebylo možno v praxi uplatnit. „*Snažila jsem se uplatňovat tyto přístupy a metody nejen v své učitelské práci, ale i při výchově svých vlastních dětí. Bohužel se obávám, že Makarenko by dnes byl za své pedagogické metody a přístupy k dětem a mládeži s různými výchovnými problémy trestně stíhán a možná i uvězněn. Domnívám se, že i dnes používají současní pedagogové nějaké metody Suchomlinského. Já osobně jsem je při své práci vždy uplatňovala a budu i nadále. Svoji práci mám velmi ráda a chtěla bych ji dělat, co nejdéle to půjde. A proto, abych v ní byla úspěšná, potřebuji nutně pracovat metodami těchto významných pedagogů, jelikož se mi v mé učitelské praxi mnohokrát osvědčily.*

Jejich názory podporuje rovněž **Mariana**, ale upozorňuje na nutnost „přizpůsobení“ uvedených metod na současný život a praxi „*Tak samozřejmě, že některé z Makarenkových nebo Suchomlinského pedagogických metod se dají používat i dnes, ale nikoliv plošně, protože dnešní doba je jiná, než byla doba, pro kterou byly tyto metody „konstruovány“.* Uvědomuje si, že způsob aplikace musí být v souladu s požadavky současnosti. „*Bylo by tedy hezké, kdyby metody těchto velkých pedagogů byly zpracovány pro současné použití. Já osobně se domnívám, že zpracovány jsou, ale je také velmi důležité, aby i současný běžný učitel věděl, že tyto pedagogické metody existují, že je vypracovali pedagogové, kteří na „vlastní kůži“ zažili nelehká životní období, osobně si je prožili. Takže vlastně nezáleží na tom, jestli tyto situace nastaly před 100 lety, nebo je prožíváme v dnešní době.*“ K Makarenkovým metodám dodává, že je samozřejmé, že ne vše lze dnes použít v té podobě, tak jak to bylo v dané době vytvořeno. „*Ale z jeho dalších pedagogických myšlenek nadále přetrvávají takové užitečné poznatky, jako je například nutnost sociální adaptace, odpovědnost k sobě i k druhým, partnerství, láska k práci. Tyto výchovné přístupy lze zcela určitě používat i dnes. Navíc bych řekla, že v dnešní moderní době se jedná o dost závažný deficit, na který bychom se ve výchovně – pedagogickém procesu - měli zaměřit, a ke kterému bychom měli směřovat a rozvíjet jej.*“ Podobně uvažuje o metodách a výchovném přístupu Suchomlinského. „*To platí také i o Suchomlinského humánní výchově a výuce skrze krásu. Domnívám se, že hodně teoretiků i praktiků používá tuto pedagogickou metodu stále – stejně tak, jako já. Jak jsem říkala, myšlenky sociální adaptace, odpovědnosti, partnerství a lásky k práci lze uplatňovat a používat i nadále. Bez toho se prostě kvalitní pedagog a pedagogická praxe neobejdete.*“

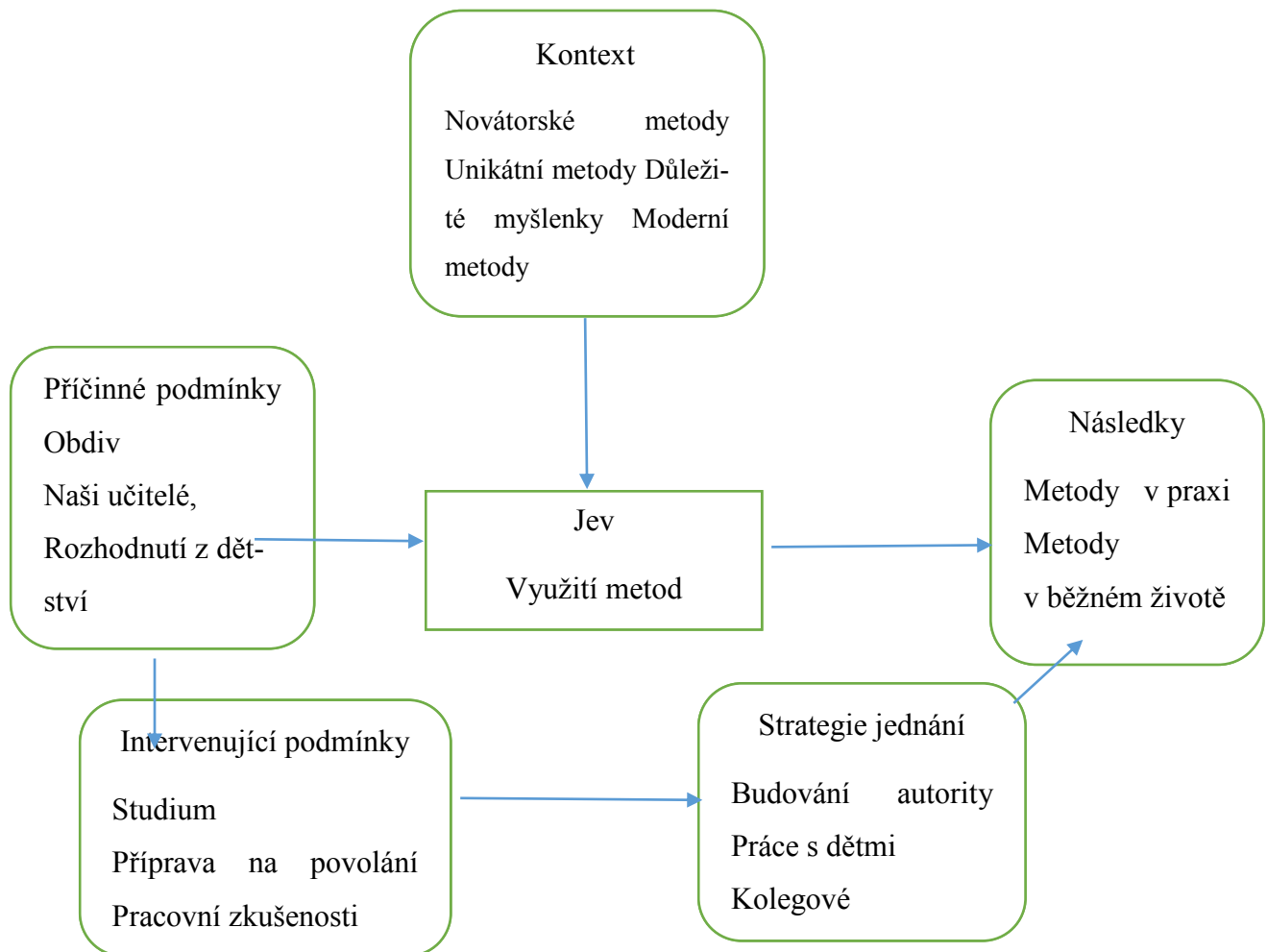
Nataša má s aplikací těchto výchovných metod také velmi dobré praktické zkušenosti. „*...jsou to časem prověřené metody, které se dají uplatnit jak v kolektivní, tak i v individuální výchově. A nejen na základní škole, ale stejně tak i na střední a na vysoké škole nebo v kterémkoliv jiném kolektivu. Ve své práci s dětmi neustále používám metody a praxi, které jsem se naučila za svého studia na univerzitě, nebo když jsem učila na střední škole. Jde o myšlenky Suchomlinského, že člověk se musí vychovávat pouze láskou. Navíc upozorňuje, že velmi dobré zkušenosti má s používáním těchto metod i při práci s rodiči dětí, které vyučuje. „Sleduji situaci mnoha rodin a vidím, že pomoci lásky a dobrého slova se dá udělat hodně. Vždy jsem upozorňovala na to, jak je důležité vytvořit v rodině atmosféru lásky, vzájemného porozumění a podpory. Upozorňovala jsem rodiče na nutnost vytvořit pro dítě atmosféru zvědavosti, poznávání a vynálezů, protože děti se všemu učí od nás, dospělých, a v první řadě, od rodičů.“*

Shrnutí: Na základě zjištěných dat můžeme konstatovat, že všechny informanti používají ve své praxi metody a přístupy Makarenka a Suchomlinského. Ve svých odpovědích uvedly příklady praktického využití těchto metod nejen ve výchově dětí ve škole, ale také ve výchově v rodině, a také v každém kolektivu.

Axiální kódování a paradigmatický model

Po otevřeném kódování následuje axiální kódování. V paradigmatickém modelu jsou objasněny vztahy mezi kategoriemi a subkategoriemi. *Jev* je ústřední myšlenka, podle nás je to Uplatnění metod. *Příčinné podmínky* to jsou ty, které vedli ke vzniku jevu: Obdiv, Naši učitelé, Rozhodnutí s dětství. *Intervenující podmínky*, které ovlivňují strategii jednání: Studium, Příprava na povolání, Pracovní zkušenosti. *Strategie jednání* jsou: Budování autority, Práce s dětmi, Kolegové, Práce s rodiči. *Kontext* jsou: Novátorské metody, Unikátní metody, Důležité myšlenky, Moderní metody. *Následky*: Metody v praxi, Metody v běžném životě.

Obrázek č. 1. Paradigmatický model

Selektivní kódování

Vychází z axiálního kódování a je to poslední krok naší analýzy. Definice selektivního kódování zní: „popisné vyprávění o ústředním jevu výzkumu“ (Strauss, Corbinová, 1999, str. 86).

Centrální kategorii Využití metod uvedeme do vztahu s ostatními kategoriemi podle paradigmatického modelu.

Využití metod – Dětství a škola

Vlastně už v dětství a ve škole se děti nacházejí pod vlivem pedagogických metod. Ve školce i na základní škole používají vychovatelé a pedagogové při své práci různé metody a přístupy. Ty pak také ovlivňují děti v jejich dalším životě.

Využití metod – Profesní trajektorie

Ve svém profesním uplatnění pedagogové samozřejmě pracují na zdokonalování svých znalostí a dovedností. Proto se v průběhu své profesní praxe se obracejí ke studiu děl klasiků pedagogiky.

Využití metod – Postoj k Makarenkovi a Suchomlinskému

Postoj k Makarenkovi a Suchomlinskému má velký vliv na využití jejich metod v pedagogické a učitelské praxi. Obdiv, vzhlížení k těmto velkým osobnostem a považování je za autority, vyvolává u učitelů a pedagogů snahu o aplikaci jejich metod.

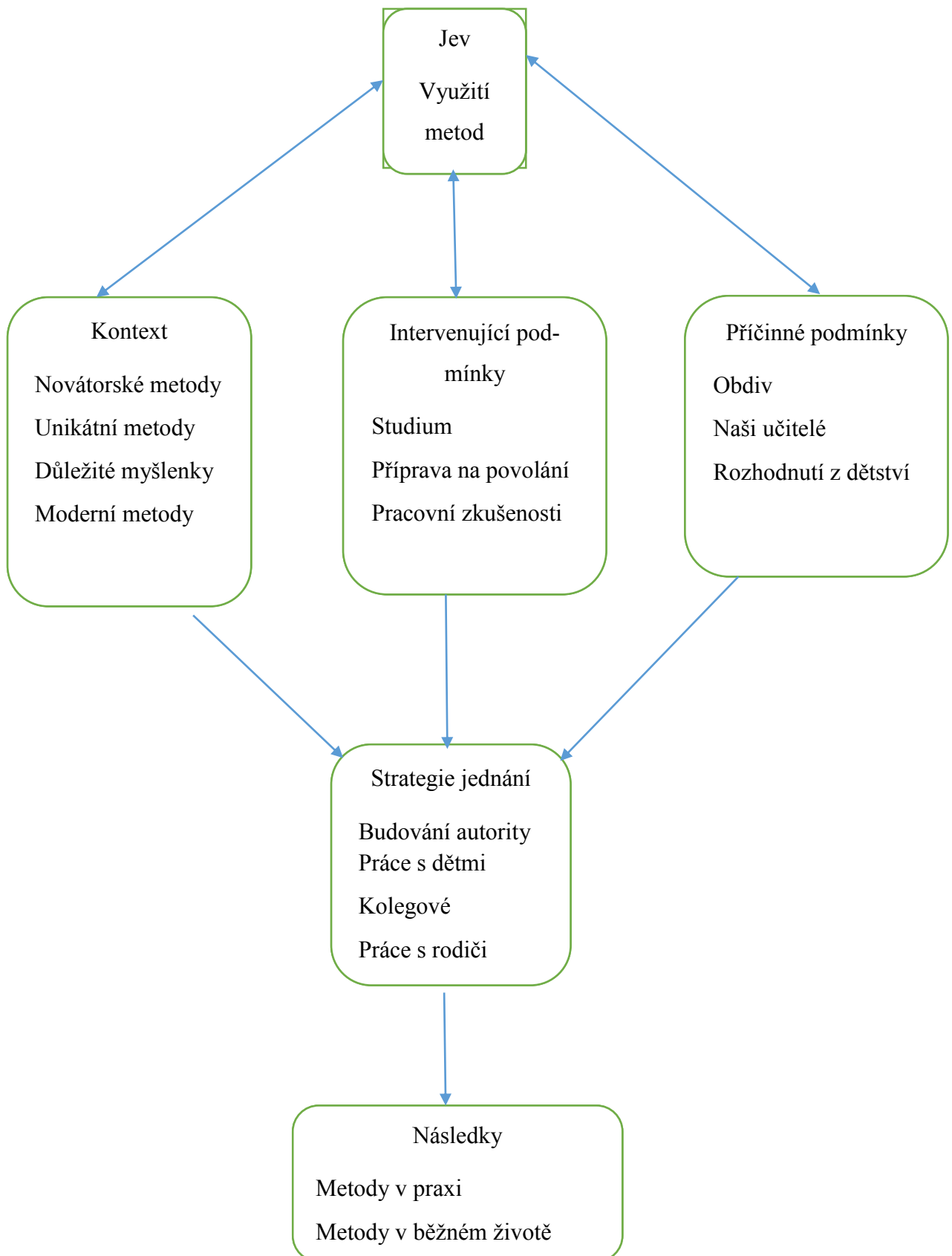
Využití metod – Náзор na metody a myšlenky těchto osobností

Náзор na metody a myšlenky Makarenka a Suchomlinského je u učitelů a pedagogů formován v průběhu celého života a začíná už v dětství. Toto formování probíhalo pod vlivem jejich učitelů a životních vzorů a posléze také díky svým profesním zkušenostem. V průběhu své praxe se učitelé přesvědčili, že využívání metod těchto klasiků pedagogiky je velmi přínosné.

Ústřední fenomén se navzájem ovlivňuje s příčinnými podmínkami - obdiv, naši učitelé - kontextem – novátorské metody – a intervenujícími podmínkami – pracovní zkušenosti. Tyto tři faktory mají vliv na strategie jednání – budování autority, práce s dětmi, práce s rodiči, kolegové. A strategie jednání má vliv na následky – metody v praxi, metody v běžném životě.

Jejich vzájemný vztah jsme znázornili na následujícím obrázku:

Obrázek č. 2. Grafické znázornění vztahu

5.3 Hodnocení výsledků výzkumu

Hlavním cílem praktické části závěrečné práce byla analýza názoru současných pedagogů na význam pedagogického dědictví A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského. Pro naplnění tohoto cíle jsme oslovili šest osobností, které mají vysokoškolské pedagogické vzdělání a dlouhodobě pracují ve školství. Dále metodou kvalitativního výzkumu, pro kterou byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, byl prováděn výzkum. Na začátku výzkumu jsme si položili hlavní výzkumnou otázku: *Jak jsou využívány metody a myšlenky A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského v současné pedagogice z pohledu dnešních pedagogů (učitelů)?*

V rozhovoru s informanty byly položeny dílčí výzkumné otázky, které tvoří kostru výzkumného rozhovoru:

Co soudíte o tom, jak velké ponětí mají současní pedagogové (učitelé) o těchto významných osobnostech?

Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů?

Co pro Vás osobně představují klasické pedagogiky A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij?

Jakou myšlenku nebo který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?

Jaké přístupy uplatňujete Vy ve své praxi?

Domníváte se, že se tyto jejich myšlenky a metody dají uplatnit i v dnešní době?

Domníváte se, že je možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu?

V úvodu praktické části jsme popsali, jak byly ve výzkumu použity jednotlivé výzkumné otázky. Nejdříve byly položeny otázky jednoduché, navozující uvolňující atmosféru a povzbuzující informanty k povídání. Poté byly položeny otázky pro zjištění znalostí informantů o významných pedagozích A. S. Makarenkovi a V. A. Suchomlinském. Dále následovalo zjištění názoru odborníků na myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského. A také jsme se zeptali na to, jak odborníci vidí možnosti uplatnění metod a myšlenek těchto významných pedagogů v dnešní době. Poté výzkumníka zajímal názor informantů na to, jakou myšlenku autorů pokládají za inspirativní a nejdůležitější pro současnost. Poslední část rozhovoru byla věnována otázkám, které byly pro informanty více méně osobní, a to jaký osobní význam mají pro ně výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlin-

ského. Dále jsme chtěli znát názor informantů na to, zda se domnívají, že současní pedagogové mají ponětí o těchto významných osobnostech.

Informanti ochotně odpovídali na položené otázky. Jejich odpovědi byly nahrány a poté pečlivě přepsány. Odpovědi v ruštině byly přeloženy do českého jazyka. Poté výzkumník přistoupil k vyhodnocení získaných odpovědí metodou otevřeného kódování. Nejdřív byly v přepsaném rozhovoru označeny společné pojmy, které se objevily v odpovědích, a těmto pojům byly přiděleny kódy.

Následujícím krokem bylo seskupení těchto kódů do kategorií. Bylo vytvořeno pět kategorií, se kterými proběhla další práce. Podle paradigmatického modelu byly objasněny vztahy mezi kategoriemi a subkategoriemi. To se dělo pomocí axiálního kódování. Posledním krokem bylo selektivní kódování. Získané údaje byly seskupeny dohromady novým způsobem a bylo vytvořeno propojení mezi kategoriemi.

V odpovědi na hlavní výzkumnou otázku „*Jak jsou využívány metody a myšlenky A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského v současné pedagogice z pohledu dnešních pedagogů (učitelů)?*“, popsali informanti různé metody a postupy, které ve svých praxích používají a na jejich efektivitu mají pozitivní reakce, a ve svých odpovědích se na tom shodují. Na dílčí otázku: „*Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů?*“, všichni informanti odpověděli s jistotou, že jsou to novátorské a moderní metody. Takové jednotné názory ukazují, že tito lidé opravdu vědí, o čem mluví. Na dílčí otázku „*Jakou myšlenku nebo který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?*“, téměř všichni informanti, až na jednu výjimku, velmi dobře znali obsah práci a díla A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského a jejich odpovědi se klidně dají použít jako inspirace k rozpracování těchto metod pro současnou pedagogiku.

6. DISKUSE

V této části naší práce se budeme věnovat názorům odborníků na osobnosti A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského a na jejich přínos v oblasti pedagogiky.

Celá praktická část naší práce se zabývala otázkami, tykajícími se názorů pedagogů a učitelů na význam metod a myšlenek klasiků pedagogiky - A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského. Všichni námi oslovení pedagogové (informanti), mají velké znalosti o těchto významných osobnostech a také velkou úctu k jejím metodám a myšlenkám. Informanti se také velmi pozitivně vyjádřily k využívání metod A. S. Makarenka a Suchomlinského v současné pedagogické praxi.

S tímto názorem souhlasí také Bendl (2002 s. 21), když píše, že *Makarenka lze považovat za jednoho z nejvýznamnějších, ne-li vůbec nejvýznamnějšího, praktika sociální pedagogiky. Přestože byl Makarenko „díky“ době, ve které žil, logicky reprezentantem socialistické pedagogiky, principy a metody, které uplatňoval ve své pedagogické práci, jsou dodnes aktuální a velmi inspirativní“*.

Názor, že v současné době je velmi vhodné studovat Makarenkovy metody pro využití v současnosti, podkresluje také L. Pecha, který je považován za největšího znalce A. S. Makarenka v ČR. Pecha (1988, s. 287) uvádí, že *Znovu je čas se zamyslet nad tím, čím je Makarenko tak vzácný, charakteristický a nezaměnitelný s nikým jiným. Libor Pecha analyzuje a přemýšlí, proč A. S. Makarenko je tak populární ve světě. Stěžejní příčinou Makarenkovy světové popularity jako pedagoga je jeho pronikavý způsob myšlení a zejména pak sdělování svých myšlenek. Je to způsob celostní, nasycený emocemi a konkrétními příklady, který strhne každého, pro něhož je výchova posláním a pro něhož pedagogika znamená víc než jenom šelest papíru a jistý způsob obživy. Je pravda, že naděje na snadnou aplikaci, které Makarenkovy spisy vzbuzují zejména v prakticích, jsou do jisté míry klamné, ale jejich inspirační hodnota je veliká* (Pecha, 1988, s. 291).

V současné pedagogice je centrem výchovy osobnost dítěte a jeho vnitřní svět, potřeby, zájmy, pocity. Pro dosažení nejlepších výsledků ve výchově se pedagogové obracují ke studiu metod a přístupu V. A. Suchomlinského, který je považován za nejznámějšího humanistického pedagoga.

T. Bednářová (2001, s. 105), která se v ČR nejvíce věnovala studiu odkazu V. A. Suchomlinského, uvádí, že *Suchomlinskij mistrně zobecňoval pedagogické zkušenosti jak vlastní, tak i předních pedagogů minulosti, hluboce postihoval dětskou psychiku, výborně znal národní pedagogické tradice a vyznačoval se jemnou intuicí a tvůrčím přístupem k práci. To vše mu umožnilo vypracovat a předložit rozsáhlou soustavu metod a prostředků výchovy a vyučování, jež se ukázala neobyčejně plodnou při řešení nejrozmanitějších úkolů, které dnes vyvstávají ve školství.*

Vzhledem ke všemu výše uvedenému se domníváme, že závěry, ke kterým jsme dospěli v této práci o možnosti využití pedagogických metod a přístupů A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského, se shodují s názory odborníků.

7. SHRNU TÍ VÝZKUMU

Hlavním cílem výzkumné části závěrečné práce bylo zjistit názor odborníků na otázku, zda a jak se metody a myšlenky A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského využívají v současné pedagogice. A také pomoci výzkumných otázek bude zjišťováno: Jak se dívají současní pedagogové na význam osobností A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského. Dále cílem bylo zjistit, jaké myšlenky těchto významných pedagogů informanti pokládají za inspirační a nejdůležitější pro současnost.

Všechny odpovědi informantů, které byly vzájemně provázány a směřovaly k jedinému cíli, byli rozděleni do kategorií, jako: Dětství a škola, Profesionální trajektorie, Postoj k Makarenkovi a Suchomlinskému, Názor na metody a myšlenky těchto osobností, Využití metod.

První kategorie: Dětství a škola, vznikla z kódu: Hry na školu, Rozhodnutí z dětství, Zajímavá cesta, Moderní učitelka, Život ve škole Doučování, Velitel skupiny ve třídě, Naši učitelé, Příprava na povolání, Studium, Domácí knihovna.

A tato kategorie shrnula odpovědi informantů o tom, proč si informanti vybrali povolání učitele a kdo byl jejich životní vzor. Na základě získaných dat můžeme pochopit zajímavé detaily o životě a způsobu výuky dětí ve škole z období konce dvacátého století. Informanti ochotně zavzpomínaly na dětství a školu, na své učitele, které měly moc rády.

Druhá kategorie: Profesionální trajektorie, vznikla z kódu: Délka praxe, Začátek praxe, Současná praxe, Studium, Příprava na povolání, Přidělené místo pro praxi, Pracovní zatížení, Budování autority, První pracovní zkušenost, Kolegové.

Na základě zjištěných dat můžeme udělat závěr, že všechny informanti se dlouhodobě věnují pedagogickému povolání. Většina z nich pracuje v této oblasti přibližně kolem 23 let, což ukazuje na jejich velké zkušenosti s touto oblastí výchovy a vzdělávání.

Třetí kategorie: Postoj k Makarenkovi a Suchomlinskému, vznikla z kódu: Velké autority, Osobní význam, Významní lidé, Mé autority, Obdiv, Opravdové autority, Vizionáři, Inspirace.

Vzhledem k tomu, že všichni respondenti pocházejí ze států, které byly součástí bývalého Sovětského svazu, mají velké vědomosti o pedagogických metodách Makarenka a Suchomlinského.

Následující kategorie: Názor na metody a myšlenky těchto osobností, vznikla z kódu: Novátorské metody, Důležité myšlenky, Systém Makarenka, Systém Suchomlinského, Unikátní metody, Nesmazatelná stopa, Moderní metody, Nejvýznamnější myšlenky, Velký úspěch, Nový přístup, Nejdůležitější vlastnosti, Uplatnění v kolektivu.

Na základě získaných dat lze konstatovat, že všechny informanti velmi dobře znají metody a myšlenky Makarenka a Suchomlinského. Možná je to pro to, že informanti pocházejí ze států, které byly součástí bývalého Sovětského svazu, kde studium těchto metod bylo součástí vzdělávacího programu na vysokých školách.

Dále následuje kategorie: Využití metod, která vznikla z kódu: Metody v praxi, Metody v běžném životě, Uplatnění metod dnes, Dnešní děti, Práce s dětmi, Výchova dětí a mládeže, Ohrožené děti, Stejná situace, Způsob využití metod, Praktické rady rodičům, Práce s rodinou, Zájem o metody.

Na základě zjištěných dat můžeme konstatovat, že všechny informanti používají ve své praxi metody a přístupy Makarenka a Suchomlinského. Ve svých odpovědích uvedly příklady praktického využití těchto metod nejen ve výchově dětí ve škole, ale také ve výchově v rodině, a také v každém kolektivu.

8. DOPORUČENÍ

V této části závěrečné práce nabízíme doporučení pro praxi. Jedná se o možnosti, které jsme získali v rámci výsledků našeho výzkumného šetření, a které by bylo možno aplikovat v praxi. Jedná se o následující doporučení.

1. Domníváme se, že jako prvním bodem by měla být výchova dětí v kolektivu. Výhodou takové výchovy je, že děti jsou vázány běžnými, každodenními přátelskými vztahy, které slouží jako příjemné, optimální prostředí pro rozvoj jednotlivce. Tým pomáhá dítěti přizpůsobovat se společnosti jako celku, cítit se jako jeho součást, přijímat nové sociální role. Tým si musí společně stanovovat snové cíle a dále je rozvíjet. V tomto procesu je nutno postupovat krok za krokem, aby každé dítě si bylo vědomé svého příspěvku k tomuto společnému procesu. Výchova, orientovaná na přirozené sklony a vlohy dítěte, pak připravuje dítě na život v reálném světě, ve kterém si bude muset získat, obhájit a udržet svůj status. Tento přístup se dá využít všude tam, kde jsou dětské kolektivy - v dětských domovech, výchovných ústavech, ale i na základních školách aj.

2. Dalším důležitým bodem tohoto systému výchovy je vytvoření komfortního psychologického klimatu v kolektivu, který dává každému dítěti pocit bezpečí a svobodného, kreativního vývoje. Děti jsou rozděleny na skupiny. V každé skupině je jednou za šest měsíců vybírán její vedoucí. Tento přístup umožňuje každému dítěti vyzkoušet si roli vůdce, což mu přináší možnost si zažít pocit a váhu zodpovědnosti za svá rozhodnutí. Tato výchovná metoda může najít využití především při práci s dětmi jak v běžných školách, ale i s dětmi v různých typech dětských domovů nebo střediscích výchovné péče.

3. Dalším doporučením pro současnou sociální pedagogiku je výchova dětí k pracovitosti. V současné době se mnoho nemluví o potřebě práce v dětství. Ale jedním ze vzdělávacích nástrojů mládeže obecně a obzvláště mládeže s výchovnými problémy, by mohla být práce, organizovaná pro určitý výchovný účel. Neboť když je cíl výchovy správně nastaven a děti vidí prostřednictvím práce pozitivní výsledek svého snažení, pracují se zájmem. A právě taková práce mění sebevědomí dospívajících a přivádí je k pochopení základních povinností a práv dospělých.

4. Zcela určitě je pro současnou sociální pedagogiku důležitá také role domácí výchovy. Rodiče mají zodpovědnost za výchovu svých dětí, a proto by pro ně měli být prvotní, přirozenou autoritou. Ne každý rodič je však vystudovaný pedagog a výchova dětí může být pro některé rodiče velmi náročná. Dalo by se stvořit speciální vzdělávací kurz pro rodiče

prostřednictvím „speciálního“ studia. Je to dobrý způsob vytváření spolupráce rodičů se školou a rozvoj kultury rodinného vzdělávání. Je otázkou, jestli by se tento zajímavý a zajiště přínosný pohled na výchovu a vzdělávání dal legislativně uchopit i v dnešní době a v rámci běžné školy.

5. Dalším doporučením pro současnou pedagogiku je výchova dětí a mládeže bez trestu. Při výchově je nejdůležitější individuální přístup vychovatele ke každému dítěti. Prostřednictvím individuálního přístupu můžeme naučit dítě ovládat jeho emoce, vychovávat k vzájemné laskavosti a k pochopení pro druhé. Na základní škole by dítě nemělo dostávat špatné známky, ale pouze pochvalu za dobře odvedenou práci. Ze zkušenosti našich informantů víme, že pokud dítě dostane špatnou známku, pokárání, či odebrání určitých výhod za práci, kterou „odvedlo“, je pro něj mnohem „tvrdším“ trestem, než kdyby bylo potrestáno fyzicky. Tento přístup je možno aplikovat a využívat v každé, běžné rodině, škole, dětském domově, střediscích výchovné péče nebo také při terapeutické práci s jednotlivcem.

6. Hlavním úkolem pedagoga či vychovatele současné pedagogiky, je probudit v dítěti touhu učit se nové věci a snažit se porozumět kladeným otázkám. Učitel by měl každému žákovi umožnit potřebný čas k získání informací, měl by používat různé přístupy a metody pro předávání vědomostí. Domníváme se, že tento přístup se dá použít při práci s dětmi s různými zdravotními znevýhodněními a specifickými potřebami učení (dětí s diagnózou ADHD, poruchami autistického spektra, či jinak zdravotně znevýhodněné).

7. V rámci komunikačního procesu by měl učitel pomáhat dítěti rozvíjet jeho talent, schopnosti, dovednosti, posilovat jeho osobní vlastnosti, naučit jej objektivně hodnotit sám sebe, ale nejdůležitější zásadou vzájemného komunikačního procesu je, aby dítě a učitel byli ve svých vztazích a emocích vzájemně upřímní. Takový dialog vede dítě k jeho sebeuvědomění, formuje jeho sebevědomí a schopnost kritického myšlení, vede jej ke schopnosti samostatného řešení problémů. Mezi učitelem a žákem měl by existovat harmonický vztah, který umožňuje u dítěte vytvářet vysoký morální kredit. Tento přístup je v současné pedagogice možno využít například při inkluzivním vzdělávání dětí se specifickými výchovnými potřebami.

8. Také domníváme se že, pro současnou pedagogiku bude přínosný estetický koncept výchovy dětí a mládeže „krásou“. Vzdělávání prostřednictvím lásky k člověku a k přírodě, dělá dítě tolerantním, potlačuje přirozenou agresivitu. Péče o křečky, kvetoucí rostliny, krmítka pro ptáky - toto vše učí dítě zodpovědnosti, empatii a péči o své bližní, schopnosti

vidět krásu ve všech okolních objektech. Tento přístup se dá použít při práci s dětmi s výchovnými potížemi, projevující se jako špatné chování ke spolužákům a zvířatům.

9. Podle našich informantů by měl být vztah žáka a učitele založen na zájmu žáka o osobnost učitele, o informace jím sdělované. Žák by měl věnovat učiteli oddanou pozornost při prezentování těchto informací a takto je i přijímat. Teprve pak mezi nimi vznikne „skutečné přátelství, a dítě uslyší svého učitele, ucítí jeho touhy a bude se jimi řídit“. V současné pedagogice by se tento princip mohl využít především v dětských domovech, při práci s dětmi v azylových domech aj.

10. Základním výchovným principem, platným i pro současnou pedagogiku, je výchova dětí k morálce, která je základem jejich úspěšného života v budoucnu. Morálka spojená s výchovou dítěte má být založena na povinnostech: před lidmi, společností, rodiči, týmem. Pouze takoví lidé se mohou stát úspěšnými v životě, protože jsou vždy milí, moudří a humaní. Tento výchovný princip je v pedagogické realitě možno použít při práci s dětmi a mladistvými, kteří mají problémy s trestnou činností.

ZÁVĚR

Pedagogická práce V. A. Suchomlinského byla ještě za jeho života vysoce oceněna. A. S. Makarenko neměl žádné ocenění za svou bezprecedentní pedagogickou činnost. Je významné, že během posledního srdečního záchvatu, ke kterému došlo 1. dubna 1939 Antonovi Semenovičovi na stanici Goličyno poblíž Moskvy, geniální pedagog, několik minut před svou smrtí, stihl vyslovit známou frázi: „Jsem spisovatel Makarenko". On neodvážil se nazvat učitelem. Řád Rudého praporu práce Makarenko získal za svou literární práci. Pedagog Makarenko se neustále setkával s opozicí, spisovatelství a literatura byli do značné míry nucené. Oba dva významní pedagogové žili, bohužel, krátké životy: Makarenko – 51 rok, Suchomlinský - také 51 rok. Navždy zapsali svá jména do dějin pedagogiky. Ve skutečnosti to jsou pedagog a jeho následovatel. A možná, hlavní zásluhou následovatele (Suchomlinského) je to, že vysoce a přesvědčivě prokázal životaschopnost a perspektivu neocenitelného dědictví Antona Semenoviče Makarenka.

Cílem této Bakalářské práce bylo zjistit názory současných pedagogů na význam osobnosti A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského a odpovědět na otázku jestli je možné využití metod těchto klasiků pedagogiky v současném výchovném procesu podle názoru vzorku vybraných informantů. Práce je rozdělena na dvě části a to Teoretickou a Praktickou.

Teoretická část se věnuje osvětlení tématu pedagogického dědictví A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského v literatuře a dokumentech dostupných nejen v českém jazyce, ale i v ruskojazyčných originálech. A také jsme popsali koncept sociálního vzdělávání A. S. Makarenka a pilíře humanistického systému vzdělávání V. A. Suchomlinského. Dále jsme popsali společné a rozdílné rysy výchovných systémů obou pedagogů. Třetí kapitola je navazující na Praktickou část a věnuje se podrobněji výchovným systémům Makarenka a Suchomlinského.

Praktická část je věnována kvalitativnímu výzkumu, který jsme provedli formou polostrukturovaného rozhovoru na vybraném vzorku oslovených informantů z různých zemí, kteří jsou pedagogy s dlouhou praxí. Závěr praktické části popisuje výsledky provedeného výzkumu.

Jak říká jedno ruské přísloví: Nelze pochopit nekonečnost (ve volném překladu). Právě takovou vesmírnou nekonečností se zdají život a dílo významných sovětských pedagogů 20. století A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského. V průběhu rozhovoru s informanty bylo jasné jaké zajímavé a aktuální téma jsme otevřeli. A také jsme pochopili, že obsah

této práce nestačí pro výstižné, hloubkové pochopení systémů vzdělávání těchto klasiků pedagogiky.

Mění se svět, život, postoje a zvyky, politický a ekonomický řád.

Nicméně škola byla a zůstává nejdůležitější a hlavní instituce výchovy člověka. A pro každé dítě a dospělého jsou škola především pedagogové a učitelé. A pro to, aby dítě vyrůstalo šťastné, připraveno k životu ve společnosti, měli by být spojené síly a možnosti jak pedagoga, tak i rodičů a učitelů. Metody jak současné, tak klasické pedagogiky.

Škola, jak bylo kdysi určeno významným pedagogem V. Suchomlinským, není jen místem, kde děti získávají znalosti a dovednosti, ale také místem pro formování duchovního světa dítěte. Aby bylo toto prostředí nejvhodnější, dokonalé, pedagogové bojují od prvního dne založení školního procesu. Makarenko napsal, že výchovná problematika, způsob výuky se nemůže omezovat pouze na výuku, tím více je nemožné, protože vzdělávací proces se uskutečňuje nejen ve třídě, ale doslova na každém čtverečním metru naší země. A je nezbytné, aby pedagogika zvládla prostředky vlivu, které by byly tak univerzální a silné, že když se náš žák setká s jakýmikoli škodlivými vlivy, a to i těmi nejsilnějšími, aby byly zničený naším vlivem. Proto si v žádném případě nedokážeme představit, že tato vzdělávací práce může být pouze ve třídě. Vzdělávací práce řídí celý život studenta.

To je hlavní požadavek na osobnost učitele - být učitelem po celý život, a nikoliv pouze uvnitř zdí školy. Suchomlinský zdůraznil, že pokud se učitel stane přítelem dítěte, je-li toto přátelství osvětleno vznešeným nadšením, impulzem k něčemu světlému, rozumnému, v srdci dítěte se nikdy neobjeví zlo. A jestliže jsou ve školách plaché, nedůvěřivé a někdy i zlé děti, pak je to jen proto, že učitelé je nepochopili, nenalezli k nim přístup, nedokázali se stát jejich společníky. Vzdělávání bez přátelství s dítětem, bez duchovního společenství s ním lze přirovnat k tápání ve tmě.

Každý nový den nás odděluje od doby, ve které žili a pracovali A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinský. V průběhu času myšlenky a skutky velkých lidí nezůstanou zapomenuti, ale přetrvávají pro další generace.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ATKINSON, R. L., 2003. Psychologie. 2. vyd. Praha: Portál.
- [2] BENDL, Stanislav, 2014. Nárýs sociální pedagogiky. Dostupné z <http://vzdelavani-dvpp.eu/download/opory/27bendl.kn.bl.TISK.pdf>
- [3] BEDNÁŘOVÁ, Tetjana, 1988a. V. A. Suchomlinskij a jeho význam pro současnou socialistickou školu. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [4] VIGMAN, S. L., 2000. Pedagogika v otázkách a odpovědích. Moskva: Akademie. ISBN nevedeno.
- [5] DŽURINSKIJ, A. N. 1999. Historie pedagogiky: studijní materiály pro studenty pedagogických vysokých škol. M.: GIC „Vlados“ Bez ISBN.
- [6] BEDNÁŘOVÁ, Tetjana, 1988b. V. A. Suchomlinskij a jeho pedagogický odkaz: (k 70. výročí narození). 1. vyd. Praha: Československá redakce VN MON.
- [7] GRICENKOVÁ, Larisa, 2003. Osobní a sociální pojetí A. S. Makarenko v moderní pedagogice. Srovnávací analýza tuzemského i zahraničního makarenkova díla. Volgograd, 54083. ISBN 5-7087-0114-5 : 500
- [8] GONČAROVÁ, Ksenia. 2006. Styly pedagogické činnosti A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinského. Dostupné z: <https://search.rsl.ru/ru/record/01003260567>
- [9] HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- [10] FROLOV, A., 2006. A. S. Makarenko v SSSR, Rusku a světě. N. Novgorod, ISBN 5-85152-546-0
- [11] FÜRSTOVÁ, Eva. VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ U ARISTOTELA. České Budějovice, 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.
- [12] CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978 - 80 - 247 - 1369 - 4.
- [13] KRAUS, Blahoslav, 2008. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál. ISBN 978–80-7367–383-3.
- [14] MAKARENKO, A. S., 1984. Cíl výchovy. Moskva: Pedagogika. Bez ISBN
- [15] PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 208 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.
- [16] PISKUNOV, A. I. 1998. Historie pedagogiky. Moskva, Prosvesčenie. Bez ISBN.

- [17] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2009. Pedagogický slovník. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.
- [18] PECHA, Libor, 1988. A.S. Makarenko - pedagog, spisovatel, člověk: (komentovaný výbor z díla). 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN neuvedeno.
- [19] RODČANIN, E. G., ZJAZJUN, I. A., 1991. Ideály Suchomlinskho. Moskva.: Logos. Bez ISBN.
- [20] STRAUSS, Anselm L. - CORBIN, Juliet. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Anselm Strauss, Juliet Corbinová. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 808583460X.
- [21] STRAUSS, Anselm. Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky, metody zakotvené teorie Přel. S. Jetek. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-858-3460- X
- [22] ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry. Praha: Portál, 2007. ISBN 978 - 80 - 7367 - 313 - 0.

PŘÍLOHA I: PŘEPIS ROZHOVORU

Přepis rozhovoru s informantkou Alenou

1. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

Kromě dovolené na péči o dítě a postgraduálního studia (nicméně, tam jsem také pracovala na čtvrtinu úvazku), tak pak asi 23-24 let, tak nějak.

2. Co Vás vlastně přivedlo k pedagogice?

Asi jsem měla předurčeno být učitelkou. Oba moji rodiče jsou vystudovaní učitelé. Táta učil celý život na střední škole, moje matka v několika odborných školách. Pak dlouhou dobu pracovala v knihovně, ale později opět učila, tentokrát na vysoké škole hudební. Takže je jasné, jaké studium jsem si asi mohla vybrat? Už jako dítě jsem si hrála na paní učitelku – učila jsem panenky a medvídky, a pak, když jsem chodila do školy, byla jsem na „pokyn učitele připojena“ k „zaostalým“ dětem, abych jim pomáhala s učením. Ale mně to nevadilo. Studovat pro mě bylo snadné a zábavné, a učit, znamená sdílet.

Co znamená, že jste byla připojena k zaostalým?

Ve třídě jsme byli rozděleni do malých skupin. Na základní škole se taková skupina jmenovala „hvězdička“ a bylo v ní 5 dětí. Na střední škole to už nebyla hvězdička, ale prostě „jednotka“. No a já jsem skoro pořád byla buď velitelem hvězdičky, nebo jednotky – byla jsem zodpovědná za tuto svoji skupinu po studijní i výchovné stránce, tedy za jejich chování. Prostě jsem doučovala slabší žáky, kteří nezvládaly učivo a úkoly. S těmito dětmi jsem zůstávala ve škole po skončení vyučování, nebo jsme šli ke mně domů. Moje máma udělala pro nás něco dobrého - nějakou sladkost a čaj, a potom jsme se spolu učili pravidla pravopisu, nebo jsme rozebírali matematické definice.

A jak to dále probíhalo ve výuce?

Ve třídě tyto skupinky mezi sebou soutěžily. Každá „hvězdička“ nebo „jednotka“ chtěla být tou nejlepší. Paní učitelka udělala speciální nástěnku, na které byl graf, kde vždy vyznačila, která skupina má v daném měsíci nejlepší výsledky – kdo je první v chování, studiu, nebo v nějakých mimoškolních aktivitách. Na konci studijní čtvrti nás pak paní učitelka různě odměňovala. Například ty nejlepší chválila před celou třídou a na rodičovských sdruženích. A také jsme dostávali nějaké drobné dárky, například knihy nebo hry.

3. Co pro Vás osobně představují klasikové pedagogiky A. S. Makarenko a V. A.**Suchomlinskij?**

Díky svým pokrokovým myšlenkám, jsou oba dva pedagogové pro mne osobně, velkými autoritami. Také se domnívám se, že by každý člověk – nejen pedagog - měl mít své vlastní tvůrčí nápady a vkládat je do svých pracovních činností, a neměl by se jen snažit kopírovat vzor, protože pouze slepé kopírování nějakého vzoru NEMÁ SMYSL.

Já například nedávám známky pouze na základě správné odpovědi. Z posledního zápočtu odešlo ode mně několik uražených studentů, protože jsem jim nedala známku za správně napsanou odpověď. Nebyli totiž schopni mi vysvětlit to, co napsali. Nejspíš prostě všechno opsali. A naopak, pokud nějaký student odpovídá slabě, ale sám, bez podvádění, tak takovému studentovi já dám minimálně možnou známku a s klidem ho pustím dál.

4. Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů?

Na tehdejší dobu byly jejich myšlenky i metody velmi novátorské.

Které z nich považujete za nejvýznamnější?

Za nejvýznamnější považuji důraz, který jak Makarenko, tak i Suchomlinskij, kladli ve svých pracích na jednu zásadní věc - na úctu k člověku jako k osobnosti, přičemž nezáleží na jejím věku nebo „velikosti“, tedy na schopnosti ukázat sílu, podkreslující význam této osobnosti. Oba pedagogové upozorňovali také na to, že i děti mají svá práva, přestože jsou to „jenom děti“.

5. Domníváte se, že se tyto jejich myšlenky a metody dají uplatnit i v dnešní době?

Jak jsem již řekla dříve – vždy existují různé možnosti. Důležité je mít o tyto možnosti zájem, ale nezbytné je mít upřímný zájem o toho, na koho je učitelská činnost zaměřena, tedy o žáka. Jeden moudrý kolega mi řekl, že je smutný z toho, že role dnešních univerzit a vysokých škol je spíše socializující než vzdělávací. A já s ní musím bohužel souhlasit. Já sama také často začínám svoji matematickou přednášku vysvětlováním obyčejných lidských problémů. Například, že svoboda každého člověka musí být v takových mezích, aby zůstalo zachováno právo na svobodu i pro našeho bližního a abychom si vážili druhých a přijímali zodpovědnost za svoje chování.

6. Jakou myšlenku nebo který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?

Nejspíš to bude láska k dítěti a spolupráce školy s rodinou. Sama se snažím ji uplatňovat vždy, když je to možné. Domnívám se, že pedagogické metody Makarenka a Suchomlinského jsou aplikovatelné nejen v pedagogické praxi, ale že je lze také použít v běžném životě. Například při komunikaci v rodině.

7. A jaké přístupy uplatňujete Vy ve své praxi?

Tak například když dávám studentům známky, vždy přihlížím k jejich rodinné situaci. A často dávám známky, přestože student neodpoví, když vím, že bylo ve studentově rodině nějaké úmrtí nebo někdo těžko onemocněl a byl hospitalizován. A také při různých jiných, těžkých životních situacích. V takových případech známkuji pouze na základě ročního průběhu studia.

8. Jaký význam mají pro Vás osobně výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského?

Tak především jako předmět studia a jako inspirace, kterou mohu využít ve své práci. Vždy se snažím studentům pomoci - jít jim „naproti“. Obzvláště, když studenti projevují o předmět zájem, ale mají obavy, že něčemu nerozumí. Pak s radostí zůstanu po přednáškách ve volném přednáškovém sále a všechno jim vysvětlím. Když nebude žádná aula volná, tak klidně vysvětluji i na chodbě. Je pravdou, že v dnešní době teorie nikoho moc nezajímá. Studenti spíše chtějí vysvětlení zjednodušit, tak nějak „na prstech“. Ale jsem šťastná, když potkávám rozumné lidi!

9. Co soudíte o tom, jak velké ponětí mají současní pedagogové (učitelé) o těchto významných osobnostech?

Někteří učitelé určitě znají tyto velikány ruské pedagogiky. Myslím si, že jsou to především ti, kteří studovali ještě před rozpadem Sovětského svazu, ti je znají určitě, protože v té době se o Makarenkovi a Suchomlinském vyučovalo na školách povinně.

10. Domníváte se, že je možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu?

Ano, protože některé z nich stále používám. Podle mě to dělám tak nějak automaticky. A to, že si můj syn vybral stejné povolání jako já, ukazuje na to, že to dělám dobře.

Protože podle těchto klasiků pedagogiky, mají rodiče být tím největším příkladem a autoritou pro své děti.

Přepis rozhovoru s informantkou Irinou Š.

1. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

Moje pedagogická činnost trvá více než 20 let.

2. Co Vás vlastně přivedlo k pedagogice? Kdy jste se rozhodla stát se učitelem?

Rozhodnutí stát se učitelem, pochází již z mého raného dětství. V naší malé vesnici, vzdálené od kulturních a vzdělávacích center, byl veškerý život všech dětí a dospívajících neodmyslitelně spojen se školou. Ve škole jsme obdrželi nejen nezbytné znalosti a vědomosti, ale také jsme tak trávili všechnen volný čas. A naši učitelé tam byli vždycky pro nás. Učili nás přemýšlet o životě v celé jeho šíři, přemýšlet o něm a sobě ve všech souvislostech. Naši učitelé byli pro nás příkladem profesionality a lidskosti. Chtěla jsem být jako oni, a proto jsem toužila se stát učitelkou a také učit děti. Chtěla jsem jim předávat vědomosti a zkušenosti, tak jak je předávali moji učitelé mně.

3. Co pro Vás osobně představují klasikové pedagogiky A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij?

Dnes jména Anton Makarenko a Vasilij Suchomlinskij mnohým rodičům nic neříkají. Přitom jsou to lidé, jejichž přínos k rozvoji pedagogiky nelze podceňovat. Tak například A. S. Makarenko - jeden ze čtyř velkých učitelů dvacátého století, určil cestu pedagogického myšlení současnosti a V. A. Suchomlinskij zase kladl velmi vysoké nároky na osobnost učitele, jakožto vůdce a organizátora vzdělávacího procesu. Pro mne, jakožto pedagoga s dlouholetou praxí ve vzdělávání dětí a mládeže, jsou výchovné a vzdělávací metody těchto pedagogů velmi zásadní a během své učitelské praxe se snažím jimi co nejvíce řídit. Tito velcí klasikové ruské pedagogiky jsou pro mne opravdovými autoritami.

4. Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů? Které z nich považujete za nejvýznamnější?

Osobně se domnívám, že většinou byly na svoji dobu velmi novátorské. Tak například metoda A.S. Makarenka, pojednávající o výchově dětí a mládeže v kolektivu, byla na svoji dobu zcela inovativní. Základem jeho metodiky je vzdělávací kolektiv, v němž jsou děti propojeny společnými cíli. Způsob práce na těchto cílech a disciplína s tím spojená je založena na autoritě vůdců, pravidelně volených ze svých řad. Pohled Makarenka na problémy rodinného života, jehož hlavním významem byla výchova dětí, byl pro tu dobu také nový. V. A. Suchomlinskij byl zase zastánce vzdělávání s důrazem na pozornost, věnovanou individuálně každému dítěti, jeho i, které kladlo důraz na individuální charakteristiku jedince, na jeho schopnosti, dovednosti, talenty a také na jeho potřeby. Pro své názory byl Suchomlinskij v dobách sovětské éry obviněn z antikolektivismu a „abstraktního humanismu“, ale dnes je uznávaným klasikem humánní pedagogiky.

5. Domníváte se, že se dají uplatnit tyto jejich myšlenky a metody i v dnešní době?

Ze své bohaté pedagogické praxe mohu říci, že se myšlenky a metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského dají uplatnit i v dnešní moderní pedagogice, a já osobně mohu tyto nadčasové metody se vší zodpovědností plně doporučit i pro dnešní praxi. Konkrétně jsou to myšlenky o nutnosti existence pedagogického cíle učitele, o vztazích mezi učiteli a žáky, o samostatné práci učitele s žákem, o jeho zkušenostech, o tvořivosti učitele a jeho svobodné volbě při jejich aplikaci a také používání různých pedagogických metod učiteli. Podle mého názoru jsou tyto myšlenky v dnešní době stejně důležité, tak jako v jakékoliv jiné, Pokud existuje společnost, bude i učitel.

6. Jakou myšlenku nebo který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?

Škola, tak jak byla kdysi vymezena význam pedagogem V. Suchomlinským, není jen místem, kde děti získají znalosti a dovednosti, ale také místem pro utváření duchovního světa dítěte. Makarenko ve svém díle napsal, že problematika výchovy a vzdělávání se nemůže omezovat jen na výuku. Vzdělávací proces neprobíhá jen ve třídě, ale doslova na každém čtverečním metru naší země. Výchovná práce učitele řídí žáka po celý život.

7. A jaké přístupy uplatňujete Vy ve své praxi?

Tak samozřejmě já ve své pedagogické praxi používám různé metody Makarenka i Suchomlinského. Při práci s jednotlivými dětmi a i v rámci jejich vzájemných vztahů, se snažím z nich vytvořit vzájemně propojený a spolupracující kolektiv. Pracovat s dětmi v přátelském duchu a jako tým, být pro ně nejen učitelem - mentorem, ale také přítelem, kterému mohou věřit, na kterého se mohou kdykoliv spolehnout.

8. Jaký význam mají pro Vás osobně výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského?

Jejich výchovné metody mají pro mne, jako pro pedagoga, velkou hodnotu. Bez těchto výchovných principů, které tito učitelé vyvíjeli, je ztracen samotný význam výchovy. To platí jak pro samotný proces učení, tak pro všechny typy výchovy: morální, duševní, pracovní, atd.

9. Co soudíte o tom, jak velké ponětí mají současní pedagogové (učitelé) o těchto významných osobnostech?

Domnívám se, že dnešní učitelé jsou dostatečně obeznámeni s pracemi slavných učitelů, s jejich nejdůležitějšími pedagogickými myšlenkami, ale i s výchovnými metodami a formami, které oba propagovali a aplikovali ve své pedagogické praxi.

10. Domníváte se, že je možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu?

Ano, samozřejmě. Já sama je s úspěchem používám ve své současné i minulé pedagogické praxi a nevidím důvod, proč bych měla od nich v budoucnu upustit, protože se mi velmi osvědčily. Ano, svět se mění, život, postoje i zvyky, ale škola byla a zůstává nejdůležitější a hlavní institucí výchovy a učitel by měl být vždy příkladem pro své studenty - ve všem.

Přepis rozhovoru s informantkou Mariannou**1. Jak dlouhá je Vaše pedagogické praxe?**

Ve školství pracuji již 26 let.

2. Co Vás vlastně přivedlo k pedagogice?

Má cesta k pedagogice byla docela zajímavá a dalo by se říci, že až neuvěřitelná, protože v dětství jsem školu vyloženě nenáviděla. Tedy přesněji řečeno, nenáviděla jsem způsob výuky, který se tenkrát ve škole aplikoval. Přála jsem si, aby přístup pedagogů ke vzdělávání a výchově dětí byl jiný, aby nás, děti, to ve škole více bavilo. Chtěla jsem celý ten stávající přístup změnit. A proto, po ukončení školy, jsem se rozhodla, že půjdu studovat pedagogickou fakultu a stanu se „moderní“ učitelkou, která ve své profesi vyzkouší něco nového, a bude děti učit jinak, než učili ve škole nás.

3. Co pro Vás osobně představují klasikové pedagogiky A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij?

Když jsem nastoupila do pedagogického institutu, byla jsem překvapena, jak podrobně a intenzivně jsme se zabývali studiem pedagogicko – výchovných metod Makarenka i Suchomlinského, které mne velmi zaujaly, dalo by se říci, že až okouzlili. Nechácala jsem překvapená, proč se tyto skvělé, nadčasové pedagogické metody nepoužívaly v době, kdy jsem jako dítě chodila do školy. Takže mohu zodpovědně říci, že tito velcí ruští pedagogové jsou pro mne velkými autoritami a přiznám se, že neznám ve světové pedagogické historii mnoho jmen pedagogů a sociologů, kteří by tak zodpovědně pracovali se zraněnou dětskou duší.

4. Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů?

Já bych řekla, že Makarenko i Suchomlinskij byli na svou dobu vynikající pedagogové – vizionáři. Jejich hlavním přínosem bylo to, že své myšlenky aplikovali přímo ve svých pedagogických praxích. Se svými pedagogickými metodami měli velký úspěch, protože na tehdejší dobu (působili v období po obou světových válkách) byly jejich metody velmi moderní a novátorské. Makarenko pedagogicky působil a pracoval na území tehdejšího Ruska a posléze Sovětského svazu již po ukončení 1. a posléze i 2. světové války. Jeho následovník Suchomlinskij pracoval po 2. světové válce jako ukrajinský středoškolský pedagog. Během svých životů oba dva viděli, jak velké utrpení přináší válka do života lidí, a hlavně pozorovali, co válka dělá s dětským životem, s vnímáním světa očima dítěte, které zažilo válku.

5. Domníváte se, že se dají uplatnit tyto jejich myšlenky a metody i v dnešní době?

Bohužel dnešní doba není tak klidná, jak by se zdálo. Ve světě se vyskytují různé hrozné věci v podobě válek, přírodních katastrof, nebo náboženských neshod mezi jednotlivými národy. I dnes je stále v ohrožení hodně dětských životů, čímž samozřejmě trpí i jejich psychika. Bylo by tedy hezké, kdyby metody těchto velkých pedagogů byly zpracovány pro současné použití. Já osobně se domnívám, že zpracovány jsou, ale je také velmi důležité, aby i současný běžný učitel věděl, že tyto pedagogické metody existují, že je vypracovali pedagogové, kteří na „vlastní kůži“ zažili nelehká životní období, osobně si je prožili. Takže vlastně nezáleží na tom, jestli tyto situace nastaly před 100 lety, nebo je prožíváme v dnešní době. My učitelé, bychom měli mít přehled o tom, jak správně pracovat s dítětem, které přijde k nám do kolektivu, a které zažilo nějakou strašlivou věc - buďto válku, nebo nějaké osobní trauma, abychom mu dokázali pomoci z jeho prožitého utrpení. Pomoci mu nejen překonat to, co jej potkalo, ale i pomoci mu pokračovat dál v normálním životě. Snažit se takovéto dítě zapojit do kolektivu, mezi děti, které nezažili žádné osobní trauma, které nemají podobnou negativní zkušenost. Domnívám se tedy, že i v dnešní době jsou pro pedagogickou praxi myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského velmi aktuální. Makarenko považoval za velmi důležité, aby pomoc strádajícímu člověku a jeho směřování k tomu, jak se stát prospěšným pro společnost, přišla prostřednictvím kolektivu. Prostřednictvím analýzy toho, co se děje kolem, i prostřednictvím analýzy svých reakcí na tyto situace a také skrze umění budovat vztahy. Osobně se domnívám, že neustále musíme přemýšlet o tom, jak naučit člověka budovat správné, mezilidské vztahy, a že i za 100 let bude toto téma aktuální. Samozřejmě, že pedagogické metody, které Makarenko používal, byly v té době velmi nadčasové a novátorské, ale bylo třeba hledat nové metody výchovy, protože vychovávat děti, které si prošly hrůzami války, bylo velmi náročné. Tyto děti ztratily celé rodiny a vlastně se z nich stali děti ulice. Makarenko se je snažil naučit komunikovat mezi sebou bez násilí. A to je ten nejdůležitější cíl, který si kladl - aby se člověk stal prospěšný majoritě, ve které bude žít. V tom spočívalo novátorství jeho metod.

6. Který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?

Třeba jeho myšlenka, že když chceš dobře vychovat mladého člověka, tak mu nesmíš připomínat to, co do teď udělal špatně. Makarenko dokonce odmítal brát v potaz policejní zprávy, kde bylo popsáno, co ten dotyčný člověk provedl, co všechno špatného udělal. Makarenko se něj díval, jako na „nového“ člověka, kterému je potřeba dát novou šanci. Tento přístup byl opravdu velmi novátorský. Sám Suchomlinskij prožil své osobní rodinné trauma, kdy během 2. světové války krutě zemřela jeho manželka a jejich syn byl zabit před očima jeho ženy. Tuto tragickou zkušenost si nesl těžce po celý život. Proto také Suchomlinskij viděl velkou roli humanizmu při výchově dětí v povalečném období. Tento humanistický pohled na pedagogiku v celé její šíři byl samozřejmě také velmi novátorský. Při výchově dětí propagoval Suchomlinskij velkou láskou k dítěti a tvrdil, že všechno dobré v dětské duši se dá vypěstovat jenom dobrem a láskou. Je třeba naučit dítě vidět a vnímat všechno to hezké kolem něj, svět, který jej obklopuje, jako je například příroda, mezilidské vztahy, kultura, umění a tak. Všechny tyto metody byly opravdu v dané době velmi novátorské.

7. A jaké přístupy uplatňujete Vy ve své praxi?

Tak samozřejmě, že některé z Makarenkových nebo Suchomlinského pedagogických metod se dají používat i dnes, ale nikoliv plošně, protože dnešní doba je jiná, než byla doba, pro kterou byly tyto metody „konstruovány“. Čas i děti se změnily natolik, že komuny, které Makarenko organizoval, by byly v dnešní době spíše atavismem. Ale z jeho dalších pedagogických myšlenek nadále přetrvávají takové užitečné poznatky, jako je například nutnost sociální adaptace, odpovědnost k sobě i k druhým, partnerství, láska k práci. Tyto výchovné přístupy lze zcela určitě používat i dnes. Navíc bych řekla, že v dnešní moderní době se jedná o dost závažný deficit, na který bychom se ve výchovně – pedagogickém procesu - měli zaměřit, a ke kterému bychom měli směřovat a rozvíjet jej. To platí také i o Suchomlinského humanitní výchově a výuce skrze krásu. Domnívám se, že hodně teoretiků i praktiků používá tuto pedagogickou metodu stále – stejně tak, jako já.

8. Jaký význam mají pro Vás osobně výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského?

Za těch 26 let mé pedagogické praxe jsem se setkala s různými situacemi, a proto naprosto chápu přínos takových osobností, jako byl například Komensk, pro dnešní pedagogiku. Stejně tak by pedagogika bez přínosu Makarenka a Suchomlinského nevypadala tak, jak vypadá dnes. Vlastně tyto dva pedagogové se snažili poukazovat na to, že dobrý učitel by měl mít velkou zodpovědnost za svoji práci. Aby se naučil dobře vnímat dětskou duši, přemýšlet o tom, jak a jakým způsobem může naučit toho „nového člověka“ vnímat svět. V tom mají výchovné metody Makarenka a Suchomlinského určitě velký význam. Ano, změnila se doba, změnila se poněkud i metodika výuky, snažíme se z dětí udělat badatele. Ale i v této nové době neztrácejí výchovné metody těchto dvou významných pedagogů svůj význam, a které i v současné pedagogice mají své nezastupitelné místo.

9. Co soudíte o tom, jak velké ponětí mají současní pedagogové (učitelé) o těchto osobnostech?

Domnívám se, že většina učitelů má o těchto osobnostech pedagogiky dostatečné ponětí. Hlavně v oblastech a zemích bývalého Sovětského svazu. Protože tam byl vlastně počátek formování pedagogiky na tom velkém území. Každý učitel na postsovětském území byl seznámen s touto metodikou a já si myslím, že to trvá i nadále, a že metodika, vypracována jak Makarenkem, tak i Suchomlinským, je obrovským pokladem světové pedagogiky. Vím, že existují Makarenkovy i Suchomlinského publikace jak v němčině, tak i ve francouzštině, ale nevím, nakolik jsou známé v zemích Evropské unie. Ale pro mě osobně a také pro mé kolegy z Ukrajiny mají velký význam.

10. Domníváte se tedy, že možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu?

Samozřejmě. Jak jsem říkala, myšlenky sociální adaptace, odpovědnosti, partnerství a lásky k práci lze uplatňovat a používat i nadále. Bez toho se prostě kvalitní pedagog a pedagogická praxe neobejdete.

Přepis rozhovoru s informantkou Natašou

1. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

Devatenáct let jsem pracovala jako učitelka ukrajinského jazyka v ukrajinské škole, a pak 10 let jako učitelka cizího - ruského jazyka.

2. Co Vás vlastně přivedlo k pedagogice?

V podstatě jsem chtěla být učitelkou asi již od mládí. Pamatuji si, že jsme se už jako děti hrály na školu, a já jsem učila mladší sestru a její kamarádky číst a počítat. Pak, po ukončení střední školy, jsem nastoupila na filozofickou fakultu Státní univerzity v Dněpropetrovsku, a po jejím ukončení jsem zůstala pracovat ve škole, kterou jsem sama kdysi vystudovala.

Jak Vás přijali Vaši bývalí učitelé, coby novou kolegyni?

Po narození prvního dítěte jsem musela přestoupit na oddělení dálkového studia, a po ukončení rodičovské dovolené jsem nastoupila na hlavní pracovní poměr do školy, kterou jsem před 6 léty vystudovala. Bylo pro mě velmi příjemné vrátit se do známého prostředí, kde mě téměř všichni kolegové znali. Zároveň jsem cítila určitou zodpovědnost a dokonce možná i obavy z toho, abych nezklamala své bývalé učitele. Ale všichni, včetně nové ředitelky, se ke mně chovali velmi dobře. Ve sborovně jsem se mohla na kohokoliv obrátit s dotazem a kolegové mi vždy podali pomocnou ruku, ať to byl dotaz ohledně běžné učitelské práce, nebo na řešení situace, týkající se špatného chování žáka. Pamatuji si na kontroly zástupkyně ředitelky v mých výukových hodinách a na moje obavy z jejího hodnocení. Ona ale vždy moje hodiny chválila a korektně, s respektem, mi ukazovala, jaké dělám chyby. Velmi jsem si vážila toho, že paní zástupkyně poukazovala na moje chyby pouze v okamžicích, když jsme byly samy, bez dětí a bez kolegů.

3. Co pro Vás osobně představují klasikové pedagogiky A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij?

Makarenko i Suchomlinskij byli a stále jsou pro mne i pro moje kolegy velkými autoritami a klasiky pedagogiky. Na univerzitě jsme studovali jejich díla a pak jsme se snažili jejich myšlenky, rady a zkušenosti aplikovat ve svých pedagogických praxích. V roce 1984 jsem se svými žáky navštívila muzeum V. Suchomlinského v městečku Pavliš, kde jsem se ještě blíže seznámila s jeho prací, která mne velice inspirovala.

Co máte konkrétně na mysli?

Při výchově dítěte je důležité mít předem nastaveny priority - jakou cestou půjdete a jakou generaci chcete vychovat. Je důležité vychovávat děti podle základních lidských hodnot tak, aby pro vyvíjejícího se mladého člověka byly důležité vztahy, láska, kultura, společné soužití. V opačném případě vyroste z dítěte pouhý „spotřebitel“, který dbá pouze pro svůj „žaludek“, materiální dostatek a pohodlné živobytí. Každý učitel by měl o tomto přemýšlet a tímto směrem plánovat svou práci. Také rodiče si při výchově svých dětí musí uvědomovat důležitost těchto věcí. Proto práce s rodiči je důležitou součástí práce učitele.

A jak by měl podle Vás tedy učitel s dětmi správně pracovat?

Podle V. Suchomlinského je hlavním výchovným prostředkem slovo. Toto je nástroj, kterým učitel „ostří“ dětské duše. Každý učitel by měl o tom vědět a dbát na to, aby jeho jazyk byl jak při jednání s kolegy, rodiči, ale také s dětmi, vždy spisovný, hezký a zároveň přirozený a srozumitelný. Vždy jsem se snažila během výuky, ale také v běžné komunikaci s dětmi, používat slova, která dítěti neškodí, neublíží a neohroží jeho identitu, jeho vlastní „já“. Snažila jsem se mluvit klidným hlasem, vybírat správná, vhodná slova, ale zároveň být také upřímnou a přísnou. Tyto znalosti správné výchovy dětí je třeba také předávat rodičům, protože ne každý rodič ví, jak správně komunikovat s dětmi a většinou komunikuje s dítětem podle zvyků a tradic rodiny, ve které sám vyrůstal.

Takže podle Vás je nutné pracovat i s rodiči?

Práce s rodiči je dokonce povinností každého třídního učitele. Třídní učitel musí jednou měsíčně provést rodičovskou schůzku a nezáleží na tom, jak je to nastaveno ve škole. Když jsem pracovala jako učitelka na Ukrajině, tak jsme měli pouze dvakrát do roka plánovanou celoškolskou schůzku rodičů. Zde, mimo jiné, byly tematické lekce o výchově dětí a k tomu se řešily otázky školního života a učení žáků. Vždy však bylo na třídním učiteli, kolikrát do roka svolá rodičovskou schůzku.

4. Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů?

Jejích myšlenky a metody byly na svoji dobu velmi novátorské a byly hodně používané v pedagogické teorii i v praktickém školství v poválečných dobách, v době mezi oběma světovými válkami a v období existence Sovětského svazu. Aplikace výukové metody v praxi však bohužel vždy záleží na učiteli, na jeho přístupu k těmto metodám a na tom, jak moc a jakým způsobem chce určité novátorské myšlenky a teorie

aplikovat ve své praxi. I v dnešní době se tyto jejich pedagogické metody hodně používají v praxi. Makarenkovy metodiky se k nám vracejí v podobě nových zahraničních metod a přístupů, jako jsou například, korporativní akce, umění pracovat v týmu - teambuilding nebo „výchova podřízených a spolupracovníků prostřednictvím motivace“.

Které z nich považujete za nejvýznamnější?

Mně osobně jsou velmi blízké myšlenky Suchomlinského, které zdůrazňovaly důležitost výchovy dětí v rodině. Svě pedagogické myšlenky a metody směřoval k tomu, co považoval za nejdůležitější pro „výchovu nového člověka“. Základem je dobrá výchova dětí již v rodině, jelikož dítě je „zrcadlo rodiny“, ve kterém se zrcadlí morální hodnoty rodičů. Pozorovala jsem to na rodinách dětí v mé třídě nebo i na rodinách, které jsem znala a vždy jsem se snažila jim být ve výchově nápomocná.

5. Domníváte se, že se dají uplatnit tyto jejich myšlenky a metody i v dnešní době?

Ano, jsou to časem prověřené metody, které se dají uplatnit jak v kolektivní, tak i v individuální výchově. A nejen na základní škole, ale stejně tak i na střední a na vysoké škole nebo v kterémkoliv jiném kolektivu.

Můžete uvést nějaký konkrétní příklad?

V současnosti, kdy máme internet a různé jiné možnosti pro získávání informací, si mohou rodiče, pořizující si dítě i v pozdějším věku, zjistit spoustu důležitých informací, ještě než se jim dítě narodí. Většina maminek a otců je tak seznámena s psychologii novorozence a se základy výchovy a snaží se být“ v obraze“ i dále.

Před 20 lety jsem se snažila na rodičovských schůzkách nebo během individuální besedy s rodiči, seznamovat je se základy vývojové psychologie dítěte. Vysvětlit jim jejich úkoly ohledně výchovy dítěte v rodině a důležitost jejich spolupráce se školou v oblasti výchovy. Pro mě osobně byly metody práce ukrajinského pedagoga Vasilije Suchomlinského, týkající se výchovy dětí, vždy vzorem a snažila jsem se svoje znalosti předávat rodičům dětí, které jsem učila a byla jsem také jejich třídní učitelkou.

Proto jsem i pro rodiče dětí připravovala krátké lekce na téma „výchova“ a vždy jsem takovou lekcí zahajovala rodičovskou schůzku. Probírali jsme taková témata, jako je třeba „Role čtení pohádek ve výchově“, „Jazyk, kterým mluvíme s dítětem“, „Výchova dítěte „ke zvědavosti“ ke čtení (k hudbě, k divadlu, k práci) u dítěte“ atd.

Vždy jsem upozorňovala na to, jak je důležité vytvořit v rodině atmosféru lásky, vzájemného porozumění a podpory. Upozorňovala jsem rodiče na nutnost vytvořit pro dítě atmosféru zvědavosti, poznávání a vynálezů, protože děti se všemu učí od nás, dospělých, a v první řadě, od rodičů. Vždyť dítě udělá svoji práci špatně ne proto, že se mu nechce ji dělat, ale proto, že si nedovede představit, jak to má být správně. My, dospělí, bychom měli být pro dítě vždy příkladem. Takovou atmosféru jsem se snažila vytvořit nejen během výuky, ale i během výchovných hodin. Ty jsme, jako třídní učitelé, měli za povinnost mít každý týden, nebo i během výletů a zájezdů. Obvykle jsem je organizovala dvakrát do roka.

6. Který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?

Pro dnešní, moderní dobu, považuji za velmi důležité používat Makarenkovou metodu výchovy člověka v kolektivu, a to jak ve škole, tak i v práci. Je skutečně důležité lidem důvěřovat a dávat jim svobodu v jejich vyjadřování a umožnit jim, aby projevíli svá nadání. Od V. Suchomlinského se mi líbí myšlenka, že člověk může být vychováván pouze láskou.

7. A jaké přístupy uplatňujete Vy ve své praxi?

V současné době již pátým rokem pracuji v Integrovaném centru pro cizince. Součástí mé práce s cizinci je také to, že mám každou sobotu na starosti Víkendový klub dětí, kde se schází děti různého věku a různých národností. Ve své práci s dětmi neustále používám metody a praxi, které jsem se naučila za svého studia na univerzitě, nebo když jsem učila na střední škole. Jde o myšlenky Suchomlinského, že člověk se musí vychovávat pouze láskou. Sleduji situaci mnoha rodin a vidím, že pomocí lásky a dobrého slova se dá udělat hodně.

Můžete uvést nějaký konkrétní příklad?

Ano, samozřejmě. Měli jsme mladou rodinu, která se postupně přestěhovala do ČR. Nejdříve přišel tatínek, který zde pracoval 5 let a posílal domů ženě nějaké peníze. Pak se jim narodilo dítě a za pár let přijela do Čech za prací též jeho žena. Dítě zůstalo s babičkou na Ukrajině. Když bylo jejich synovi 10 let, vzali ho rodiče sem, do ČR, aby byli pohromadě. Pak se však ukázalo, že nemohou být vůbec pohromadě a společně žít. Neznali jeden druhého, nevěděli, jak se mají k sobě v určitých situacích

chovat. Tatínek začal syna trestat, dokonce ho bil, a pak bil i svoji ženu, která stávala na synově straně. Samozřejmě, že chlapec se pak choval stejným způsobem ve škole ke svým spolužákům. Mladá maminka (vdávala se, když ji bylo pouhých 16 let) si již nevěděla se situací své rodiny rady, a tak se obrátila na naše Centrum a na mne, se žádostí o pomoc. Musela jsem jí opravdu hodně pomáhat radami a dokonce jsme se museli několikrát společně sejít i s třídní učitelkou chlapce, abychom společně našli řešení celé situace a pomohli mu zůstat v rodině. Hrozilo totiž, jej OSPOD rodičům odebere pro nezvládnutí výchovy. Musela jsem rodičům vysvětlovat hodně věci ohledně výchovy dětí, učit je být mámou a tátou. Společně jsme probírali každou situaci, která vznikala ve škole nebo v rodině. Hodně jsem také pracovala s chlapcem, a nehledě na to, že jsme se viděli pouze v sobotu, vedli jsme spolu dlouhé rozhovory o problémech se spolužáky ve škole. Myslím si, že tam také pomohla rodinná atmosféra „Víkendového klubu“, kde se děti skutečně cítily bezpečně a chovaly se bezprostředně. Nic se nezakazovalo, byly pouze požadavky na slušné chování a zákaz ublížení čemukoliv a komukoliv, ať je to člověk, hračka nebo strom. A to chlapci opravdu hodně pomohlo. Postupně začal mít dobré známky a jeho chování ve škole se velmi zlepšilo, z čehož měli rodiče radost a byli spokojeni.

8. Jaký význam mají pro Vás osobně výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského?

Vnímám je jako základní pilíře, na kterých stojí naše pedagogika. Osobně si myslím, že je třeba s nimi více seznamovat nejen pedagogy, ale v první řadě především rodiče.

9. Co soudíte o tom, jak velké ponětí mají současní pedagogové (učitelé) o těchto významných osobnostech?

Na tuto otázku je těžké odpovědět. Pedagogové ze zemí bývalého Sovětského svazu, tedy i současní ukrajinští pedagogové, jsou s výchovnými a pedagogickými myšlenkami a metodami Makarenka a Suchomlinského podrobně seznámeni, protože se jimi zabývali v průběhu svého studia. Studijní programy českých pedagogických škol neznám, tudíž nedokážu posoudit, jak mnoho se těmito velikány pedagogiky zabývají i jiné země, ale současní pedagogové by určitě měli mít aspoň ponětí o jejich existenci.

10. Domníváte se, že je možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu?

V současné době již ve školství nepracuji, ale jinak - samozřejmě. V první řadě na svých vnucích.

Přepis rozhovoru s informantkou Ludou

1. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

V pedagogické oblasti pracuji již 7 let. Moje první pracovní zkušenost byla na pozici pomocníka pedagoga ve školce. Měla jsem na starosti děti od jednoho a půl roku až do 3 let. Pak jsem pracovala s trochu staršími dětmi. Pomáhala jsem jim připravovat se na nástup do základní školy. Děti byly na mne hodně emocionálně napojené, což se ovšem některým rodičům nelíbilo. Potom jsem pracovala jako asistentka pedagoga ve speciální škole pro hendikepované děti. Tenkrát jsem práci s těmito dětmi těžce nesla a často jsem plakala - bylo mi jich velmi líto. Ale ony byly veselé, smály se. Od nich jsem se naučila, že se dá užívat si života i s hendikepem. V současnosti pracuji ve škole, která připravuje vybrané dospělé lidi na náhradní rodičovskou péči. Mimo to vozím také studenty do dětských domovů.

Co si mám pod tím představit?

Provádíme zde pro zájemce o adopci speciální přednášku.

Zajímavé, a o čem je ta přednáška?

Přednáška je o dětech, které mají různé mentální poruchy. Snažíme se informovat zájemce o adopci hendikepovaného dítě, jaká jsou úskalí jeho výchovy a názorně jim objasnit „do čeho jdou“. Tedy aby opravdu zvažili svůj zájem, aby neměli nějaké iluze. Tento dětský domov je speciálně pro tyto děti - pro „osmý druh“.

Co znamená pojem osmý druh? To jsem ještě nikdy neslyšela!

Jsou tak označeny děti s různými mentálními poruchami.

2. Co Vás vlastně přivedlo k pedagogice?

Učitelkou jsem vlastně chtěla být již od mládí. K pedagogice mně přivedli moji učitelé dějepisu a literatury, které jsem poznala na střední škole. Učitelka dějepisu byla mladá, nadšená a schopná komunikovat s dětmi. Také učitelka literatury byla hodně mladá, chytrá a navíc to byla naše třídní učitelka. Byli jsme její první třída,

kterou začala učit po absolvování vysoké školy. Stále ne ni vzpomínám s velkou láskou.

Jak probíhalo Vaše studium?

Studovala jsem celkem snadno, protože se mi ve škole líbilo a studium mne bavilo. A šlo by mi to ještě lépe, kdybych nebyla tak závislá na čtení. Doma jsme měli spoustu knih a já jsem všechnen volný čas trávil v naší knihovně. Kdyby mi to rodiče dovolili, tak bych v ní i bydlela. Klidně bych se zavřela do své knihovny a ani nechodila do školy.

Je pravda, že některé předměty mně bavily hodně, například literatura, ruština, historie. Ty ostatní už tak moc ne, ale nemohu říci, že by to bylo pro mne nějak složité.

3. Co pro Vás osobně představují klasikové pedagogiky A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij?

Tito dva významní klasikové ruské pedagogiky jsou pro mne opravdovými autoritami. Jsem přesvědčená, že oba dva byli učiteli „od Boha“. Četla jsem díla obou dvou myslitelů, ale samozřejmě Makarenka víc, protože jsme měli doma kompletní sbírku jeho díla. A díla Suchomlinského jsme hodně studovali na vysoké škole. Vždy jsem jejich práci velmi obdivovala!

4. Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů?

Zcela určitě byly jejich myšlenky a pedagogické metody velmi novátorské. Obzvláště ve své době a v generaci, kterou představovali. Jejich metody byly různé, ale oba dva zanechali v dějinách pedagogiky nesmazatelnou stopu – oba byli v tom, co dělali velmi dobří.

Které z nich považujete za nejvýznamnější?

Jako velmi významnou pedagogicko – výchovnou metodu považuji práci Makarenka, který pracoval s dětmi bez domova – s dětmi ulice. Domnívám se, že by se tato jeho novátorská metoda měla znovu aplikovat do současné pedagogické praxe, a rozvíjet ji na aktuální podmínky. Mně osobně, jako pedagogovi, hodně pomáhají jeho metody při práci s dětmi v dětských domovech.

5. Domníváte se, že se dají uplatnit tyto jejich myšlenky a metody i v dnešní době?

Bohužel se obávám, že Makarenko by dnes byl za své pedagogické metody a přístupy k dětem a mládeži s různými výchovnými problémy trestně stíhán a možná i uvězněn. V těch letech byla práce velmi ceněna, proto se využívala jako výchovná metoda..., ale nyní tomu již tak není, bohužel... Pracovní terapie, nebo chcete-li – terapie prací je nyní v nemilosti. Domnívám se, že i dnes používají současní pedagogové nějaké metody Suchomlinského, například již zmiňovaná terapie prací, ale nevím přesně jak je aplikována. Já nejsem odborník na Suchomlinského.

6. Který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?

Samozřejmě, že jsem si vzala hodně z praxe těchto autorů. Tak za mne je to zcela určitě PRACOVITOST a TRPĚLIVOST. Podle mne jsou tyto vlastnosti pro učitele velmi, velmi důležité. Troufám si tvrdit, že jsou to jedny z nejdůležitějších vlastností a schopností člověka! Dnes všichni spěchají, nikdo nemá trpělivost. A všichni chtějí mít své problémy rychle vyřešené. Ale tak to v životě nefunguje. A hlavně v pedagogice to chce klid a poslušnost.

7. A jaké přístupy uplatňujete Vy ve své praxi?

Snažila jsem se uplatňovat tyto přístupy a metody nejen v své učitelské práci, ale i při výchově svých vlastních dětí. S dětmi jsem hodně četla, hodně jsme pracovali. Snažila jsem se být trpělivá. Nikdy jsem nekřičela a velmi zřídka trestala. Ale když jsem je za něco potrestala, tak jsem to dětem vždy vysvětlila. Toto je ve výchově velmi důležité - nejprve vysvětlit dětem, proč a za co jsou potrestány. Dokonce i tříletému synovi jsem nejdříve vysvětlila proč, a pak byl (čistě symbolický) potrestán.

A kvůli čemu to bylo?

Vraceli jsme večer domů. Po cestě z práce jsem ho vyzvedla ze školky a čekali jsme na autobus. V tom začal brečet a křičet, abych ho vzala na ruce. Ale já jsem byla tak unavená, že nemohla ani mluvit. V klidu jsem mu vysvětlovala, že jsem unavená a že ho tedy nemůžu vzít na ruce. Ale on pořád strašně křičel. Stála tam jedna paní, která mi řekla, že jsem špatná matka. Tak jsem se otočila k synovi a vysvětlila mu, že jelikož mi teď ta paní vytýká, že nejsem dobrá máma, protože ho nedokáži usměrnit, tak až přijdeme domů, bude za své chování potrestán. Kupodivu syn všech-

no pochopil a hned přestal křičet. Cestou domu jsme spolu nemluvili, i když jsme obvykle spolu vymýšleli pohádky. Doma jsem si sedla na gauč a mlčela jsem. Syn chodil kolem mě a potom mi přinesl pásek. Bylo to hodně divné, protože jsem ho nikdy nebila. Zeptala jsem se ho, jestli rozumí tomu, proč bude potrestán. Řekl, že ano. Protože křičel na zastávce. A já jsem ještě doplnila, že se mně ta paní hodně dotkla, když mne díky jeho nevhodnému chování nazvala špatnou matkou. Tak jsem ho čistě symbolicky dva krát plácla po zadečku. Potom jsem ten pásek vyhodila.

8. Jaký význam mají pro Vás osobně výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského?

Pro mne osobně jejich význam spočíval právě v tom, že podle nich mne vychovali moji rodiče, za což jsem jim dodnes velmi vděčná. Nikdy mne netrestali. Vždy se mnou o všem hodně mluvili a všechno mi vysvětlovali. Taky jsem se hodně styděla, někdy i plakala, když se můj otec hodně trápil kvůli problémům, které jsem způsobila.

9. Co soudíte o tom, jak velké ponětí mají současní pedagogové (učitelé) o těchto významných osobnostech?

Současní učitelé by měli znát tyto významné osobnosti pedagogiky a vědět o jejich nadčasových myšlenkách a metodách. Nicméně, se mi zdá, že nyní jsou tyto osobnosti v nemilosti. Vzdělání dnes již není tím, čím bývalo dříve. Je těžké říci, co nás v tomto směru čeká.

10. Domníváte se, že je možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu?

Ano, zcela určitě! Já osobně jsem je při své práci vždy uplatňovala a budu i nadále. Svoji práci mám velmi ráda a chtěla bych ji dělat, co nejdéle to půjde. A proto, abych v ní byla úspěšná, potřebuji nutně pracovat metodami těchto významných pedagogů, jelikož se mi v mé učitelské praxi mnohokrát osvědčily.

Přepis rozhovoru s informantkou Irinou M.

1. Jak dlouhá je Vaše pedagogická praxe?

Ve školství pracuji již od roku 1986, hned po té, co jsem dokončila vysokou školu. V tehdejší době bylo zvykem, že státním zaměstnancům, kam patřili i učitelé, byla přidělována místa, kde měli vykonávat svoji praxi. Já jsem dostala „umístěnku“ do malé vesnice na severu Irkutské oblasti. Tam jsem začala pracovat jako učitel matematiky. Za 2 měsíce mně ještě přidali hodiny fyziky a biologie, a za půl roku jsem ještě dostala na starost knihovnu! Byla jsem v práci od rána do večera!

A proč Vám přidali tolik vyučovacích hodin a práce?

Já jsem tehdy ještě neměla rodinu, byla jsem svobodná. Ostatní kolegové už asi byli přepracovaní a také měli hodně práce ve své vlastní domácnosti - mnozí měli domácí zvířata, například krávy. No a také se museli věnovat svým rodinám. Tak mně, jakožto nejmladší učitelku, zatížili, jak nejvíc to šlo.

Jak dlouho jste tam vydržela?

Pracovala jsem tam 3 roky. Bylo to náročné, ale nedá se říci, že by mne to až tak moc unavovalo. No a pak jsem se vdala a šla jsem na mateřskou dovolenou.

2. Co Vás vlastně přivedlo k pedagogice?

Jako žákyně jsem měla ve škole velmi zajímavou paní učitelku matematiky, která mne natolik ovlivnila, že jsem se také rozhodla stát učitelkou a následovat jejího příkladu. Chtěla jsem být jako ona. Po té, co jsem si v té vesnické škole odpracovala povinné tři roky, vrátila jsem se zpět do našeho městečka a začala jsem pracovat ve své „rodné“ škole. Bylo to hodně zajímavé! Musela jsem si vybudovat autoritu nejenom u dětí, ale také u kolegů, kteří skoro všichni kdysi učili mne.

A jak se k Vám chovali Vaši bývalí učitelé jako k nové kolegyni?

Všichni mě podporovali a radili mi! Například, jak mluvit s rodiči, jak provádět rodičovské schůzky. Bývala učitelka matematiky, která byla mým vzorem, mi hodně pomáhala s přípravou na vyučovací hodinu.

A jak má učitel správně mluvit s rodiči svých žáků?

Zkušenější kolegové mi radili, že rodičům nemám přímo říkat o problémech jejich dětí, pokud se jedná pouze o drobné problémy. Spíše mluvit všeobecně o celkové situaci dítěte a snažit se najít to, za co se dá jejich dítě pochválit.

3. Co pro Vás osobně představují klasikové pedagogiky A. S. Makarenko a V. A. Suchomlinskij?

Tak rozhodně jsou pro mne velkými pedagogickými autoritami. Pořád se k nim, tedy k jejich myšlenkám a zkušenostem, popsaným v jejich dílech, obracím pro radu. V moji práci to potřebuji velmi často.

Mohla byste uvést nějaký příklad?

Tenkrát mi přidělili jednu 9. třídu, jejíž původní třídní učitelka se jí „zřekla“, protože chování těchto dětí ji dovedlo k psychickým problémům. Díky jejich nezvladatelnému chování nechtěl nikdo být jejich třídním učitelem. Ředitel školy mne tenkrát požádal, abych to zkusila. Dnes mohu říci, že to byla to dobrá zkušenost.

V čem spočívala?

Když jsem je převzala, musela jsem hned na začátku zrušit jedenu hodinu, protože děti se chovaly hrozně vyzývavě. Jejich chování mne dohnalo až k pláči. Potom jsem se ale snažila dělat, jakože ty jejich drzosti neslyším. Začala jsem se chovat jinak a pomalu to šlo. Přestala jsem být tvrdou učitelkou a snažila jsem se stát jejich přítelem. Chodili jsme spolu na procházky, na které jsem brala s sebou i svého syna, kterému tenkrát byly 2 roky. A děti se s ním hrály. Mluvila jsem s nimi jako s normálními dětmi, které nemají problémy v chování. Dělal jsem s nimi různé zábavné aktivity. Tenkrát jsem přečetla hodně literatury o tom, jak pracovat s problémovými dětmi a použila jsem výchovný přístup podle Suchomlinského. Protože já, jako učitel, jsem musela mít ráda všechny děti stejně, tedy i drzouny a uličníky. Musela jsem je jenom chválit, milovat a pořád jim dávat práci, kterou jsme dělali společně. Snažila jsem se jim maximálně pomáhat.

4. Co soudíte o myšlenkách a metodách těchto pedagogů?

Podle mne byly metody Makarenka a Suchomlinského na svoji dobu velmi novátorské. Makarenko začal pracovat s problémovými dětmi hned po válce. V té době nikdo nevěděl, jak se s takovými dětmi pracuje.

Které z těchto metod považujete za nejvýznamnější?

Tak například Makarenko vyvinul úplně nový systém v přístupu a zacházení s dětmi, které zůstaly bez rodičů a bydlely na ulici a také často měly kriminální zkušenosti. Suchomlinskji má zase pozoruhodnou metodu pro práci s dětmi skrze lásku. Tohle je podle mě absolutně unikátní metoda.

5. Domníváte se, že se dají uplatnit tyto jejich myšlenky a metody i v dnešní době?

Určitě je můžeme uplatňovat i v současnosti, ba dokonce je třeba je aplikovat. V dnešní době počítačových technologií jsou všichni uzavřeni do sebe, dospělí nemají čas na výchovu svých dětí. Dnešní děti nebo jsou také „vtaženy“ do různých technologií a počítačových aplikací nebo věnují moc času špatným návykům. A tak z nich rostou zanedbaní lidé, zatížení různými neřestmi. A právě v takové to době, jako je ta naše, přijdou ideje Makarenka a Suchomlinského vhod.

6. Který pracovní přístup výše zmiňovaných autorů pokládáte za inspirativní a nejdůležitější pro současnou pedagogiku?

Nejvíce se mi líbí myšlenky o výchově dětí v lásce a ke kolektivu! Je to velmi inspirující, a podle mě byly tyto metody dokonale rozpracované.

Mohla byste tuto myšlenku trochu přiblížit?

Nejdůležitější je podle mě milovat svou práci! Když miluješ to, co děláš, „svítí ti oči“, jsi energický a inspirativní. Překonáš všechny překážky. Děti to velmi vnímají a ty jsi pro ně vzorem a inspirací! Takže všechno jde!

7. A jaké přístupy uplatňujete Vy ve své praxi?

Ve své praxi neustále používám výchovné metody, založené na lásce k dětem. Teď pracuji jako vedoucí dětského centra pro volný čas. Děti k nám přichází po škole a unavené, některé z nich potřebují více péče, než je to běžné. Tak se pořád obracím pro inspiraci ke klasikům pedagogiky.

8. Jaký význam mají pro Vás osobně výchovné metody A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského?

Pro mě osobně jsou velmi důležité, protože je používám nejen ve své pedagogicko - výchovné práci, ale i při výchově mého syna, u kterého jsem tuto Suchomlinského metodu výchovy v lásce úspěšně použila.

Můžete konkrétně popsat, jak jste to dělala?

Syna jsem nikdy netrestala, ani jsem na něj nezvyšovala hlas. Domácí úkoly jsme dělali spolu. Syn ale nechtěl vůbec číst. Tenkrát už byl docela velký, asi tak v 5.

Třídě a já jsem stále nevěděla, jak ho mám k četbě motivovat. Tak jsem mu začala nahlas číst jejich povinnou školní četbu. A nakonec se to povedlo!

A co jste udělala?

Tenkrát s námi bydlela moje sestra. Ona vždy moc ráda četla a vlastně ráda čte do teď. Máme doma už docela velkou knihovnu, ale stejně stále kupujeme nové knihy. A já jsem tenkrát koupila synovi knihu od jednoho amerického autora. Jednalo se o fantastický román. Chtěla jsem v synovi probudit zájem o čtení, a když jsem měla volnou půl hodinku, tak jsem mu z této knihy četla. Pokud byla kniha „volná“, půjčila si ji na čtení moje sestra. Když syn viděl, jak rychle teta čte, a jak čte každý den, byl velmi překvapený! Nevím, z čeho byl tenkrát tak překvapený, nebo co jej tenkrát tak motivovalo, ale od té doby začal číst! Možná to způsobil pověstný osobní příklad.

9. Co soudíte o tom, jak velké ponětí mají současní pedagogové (učitelé) o těchto významných osobnostech?

No, domnívám se, že mají určité představu o tom, kdo byli tito pedagogové. Někteří vědí více, někteří méně. Hodně záleží na tom, kdy a kde člověk pedagogiku studoval. A také samozřejmě záleží hodně na zájmu současných pedagogů o ideály a myšlenky těchto významných osobností pedagogiky.

10. Domníváte se, že je možné a vhodné uplatňovat myšlenky a metody Makarenka a Suchomlinského i v budoucnu?

Samozřejmě, protože podle mě, bude výchova dětí pořád aktuální. Já osobně budu tyto metody používat ve své práci určitě, protože organizuji dětem volný čas podle jejich zájmů. Metoda výchovy dětí v kolektivu je pro mne velmi inspirující.

PŘÍLOHA II: REŠERŠE VÝBRANÉ LITERATURY

BEDNÁŘOVÁ, Taťjana, 1988. V. A. Suchomlinskij a jeho pedagogický odkaz, (K 70. výročí narození.). Praha: Univerzita Karlova.

Tuto knihu jsme použili proto, že autorka v ní popisuje pedagogickou a spisovatelskou činnost V. A. Suchomlinského a vysvětluje jeho názory na metody výchovy dětí.

PECHA, Libor, 1988. A.S. Makarenko - pedagog, spisovatel, člověk: (komentovaný výbor z díla). 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

V této knize autor podrobně rozebírá Pedagogickou poemu A. S. Makarenka, komentuje jeho myšlenky.

CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978 - 80 - 247 - 1369 - 4.

Tuto knihu jsme použili proto, že v ní dobře popsání základy kvantitativně orientovaného výzkumu v pedagogice.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry. Praha: Portál, 2007. ISBN 978 - 80 - 7367 - 313 - 0.

Tuto příručku jsme použili proto, že v ní dostupně a jasně napsané, jak správně postupovat při kvalitativním výzkumu od začátku až k závěrečné zprávě.

FROLOV, A., 2006. A. S. Makarenko v SSSR, Rusku a světě. N. Novgorod, ISBN 5-85152-546-0

Tuto knihu jsme použili, protože v ní autor dělá podrobnou analýzu života a díla A.S. Makarenka.

GRICENKOVÁ, Larisa, 2003. Osobní a sociální pojetí A. S. Makarenka v moderní pedagogice. Srovnávací analýza tuzemského i zahraničního makarenkova díla. Volgograd, 54083. ISBN 5-7087-0114-5 : 500

V této publikaci autorka dělá srovnávací analýzu díla a života A. S. Makarenka.

GONČAROVÁ, Ksenia. 2006. Styly pedagogické činnosti A. S. Makarenka a V. A. Suchomlinského.

V této publikaci autorka podrobně rozebírá pedagogické styly Makarenka a Suchomlinského.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Charakteristika kategorií: Dětství a škola.....	43
Tabulka 2. Charakteristika kategorií: Profesní trajektorie.....	46
Tabulka 3. Charakteristika kategorií: Postoj k Makarenkoví aSuchomlinskému.....	49
Tabulka 4. Charakteristika kategorií: Názor na metody a myšlenky.....	51
Tabulka 5. Charakteristika kategorií: Využití metod.....	53

Seznam obrázku

Obrázek č. 1. Paradigmatický model	61
Obrázek č. 2. Grafické znázornění vztahu	63

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Přepis rozhovoru s informanty

Příloha PII: Rešerše literatury